

SANJAO SAM SLONOVE

IVICA ĐIKIĆ

SADRŽAJ

1.	2
Nepomičnost	3
Soni i Lanka	8
Podrum	10
2.	15
Otac i mater	16
Otok	20
Frankfurt	22
3.	29
Sin	30
Cimer	34
Grad i psi	37
4.	42
Mara	43
Pozdravi slonove	49

Dvor na Uni	52
5.	56
Magaš	57
Pismo	61
Britanac	63
6.	69
Bilješke	70
Grad i Lanka	75
Bumbar	78
7.	84
Damjan Radić	85
Poraz	92
Bijeg Veronike Krstanović	95
8.	98
Služba	99
Nijemci	105

Povratak	109
9.	114
Generali	115
Govna	119
Strah	122
10.	129
Predsjednikova smrt	130
Posjetio	132
Otac	134
O autoru	136
Impresum	137

Povijest je, valja reći, ne samo selektivna, ona i diskriminira, uzima iz života samo ono što društvo smatra povijesnim, a prezire sve ostalo, sve ono gdje bi se možda, doista, moglo naći pravo objašnjenje činjenica, događaja, same vražje stvarnosti. Uistinu vam kažem, bolje je biti romanopisac, pripovjedač, lažac.

(...)

Kao što bismo već trebali znati, najtočniji i najprecizniji prikaz ljudske duše je labirint. Kad god je ona u pitanju, sve je moguće.

Jose Saramago, Slonovo putovanje

1.

NEPOMIČNOST

Iz televizijskih vijesti doznao sam za smrt svog zatajenog oca. Probudio sam se taman kad je počinjao večernji Dnevnik. Predugo sam spavao. Pojačao sam ton. Moj otac bio je prva vijest 17. listopada 1999. godine. Slike su mi postajale mutne: dvorište ispred njegove zapuštene dvokatnice, Ulica kraljice Jelene 9, u krupnom planu velike točke krvi po betoniranoj stazi pred vratima, koje je na televiziji upravo ispirala kiša, susjedi koji ništa nisu čuli i nisu vidjeli ništa što bi privuklo njihovu pažnju. Policajci u kabanicama, mrtvozornici, ozbiljna lica predsjednika Vlade i ministra unutrašnjih poslova. Kraj priloga.

Zazvonio je telefon. Znao sam tko zove, mogla je to biti samo jedna osoba, ali nisam podizao slušalicu. Trebala mi je cigareta. Kad je prestala zvonjava, podigao sam slušalicu, tešku poput dizačkih utega, i ukucao njezin broj.

- Vidio si... - procijedila je moja majka Veronika. Otkako sam odselio, prije dvije godine, živjela je sama na drugom kraju grada.

- Jesam.

- Zna li se nešto više?

- Ne znam, znam samo ovo s televizije. Sad sam vidio, kao i ti.

- Boško, htjela sam ti reći da se čuvaš... I da se ne petljaš. Ti nemaš nikakvu obavezu... Jasno ti je to?

- Jasno mi je...

- Boško, ti nemaš veze s tim, zapamti, molim te... To nema veze s nama.

Spustio sam slušalicu. Samo majka i ja znali smo da mi je Andrija Sučić otac. Nitko više. Sreća da je tako. Sad bi zvonio telefon i morao bih slušati lažna žalovanja. Ponavljao bih da ništa ne znam, samo ono što su rekli na televiziji. Ali to sad ionako nije važno. Ipak, zurio sam u telefon i preklinjao ga da samo jednom zazvoni. Htio sam nekome reći da mi je ubijen otac. Bilo kome, prvome tko nazove. Uzeo sam slušalicu i upirao po brojevima koji su iščezli. Mara se nije javljala. Tko zna gdje je? Sve bih joj sad rekao. Sve što sam prešutio.

Vjetrovi su zibali električne vodove razapete iznad ulica. Jedini cilj koji mi je pado na pamet

bio je ured u kojem sam radio. Često sam dolazio navečer završavati izvještaje, pa portiru nije bilo nimalo čudno što me vidi. Jedva da je i digao pogled s novina dok sam prolazio pokraj njega. Opet sam nazvao Maru, i opet se nije javila. Nisam je čuo ni vidio dva dana, možda i tri. Udaljavali smo se već neko vrijeme. Ubijen je Jadran Rimac, to je bio njezin slučaj, ali svejedno se mogla javiti na pola minute. Ako je Rimac mrtav, nisam i ja umro, svijet je i dalje postojao. Lišće se smanjivalo, jutra postajala vlažnija, tramvaji tutnjali.

Kad sam je upoznao, u rujnu 1998, već je bila opsjednuta Rimcem, glavnim kriminalcem u gradu. Bio sam poslan na sastanak s policajcima i tužiteljima koji su istraživali organizirani kriminal. Poslali su mene, jer su iskusniji izbjegavali druženja na kojima se ništa nije odlučivalo i na kojima su se informacije razmjenjivale tako da ih se što više prešuti. Njih troje vidio sam prvi put u životu. Dvojica iz policije bili su slični, kao da su braća: niski, snažni, crnomanjasti. Ime jednog od njih odnekud sam znao. Tužiteljica je bila ona, Mara Ištuk. Njezino ime i prezime nije mi se čak ni činilo poznatim. Bili smo istih godina. Sjedili smo jedno nasuprot drugom. Nakratko sam je prestajao gledati samo kad bih pomislio da sam nepristojan. Nije se obazirala. Zanimao ju je samo Jadran Rimac, a ja o njemu nisam znao toliko da bih mogao učiniti da me ona primijeti. Nakon što je izgovorila tri rečenice, shvatio sam da ona o njemu zna sve, a da ja ne znam ništa, baš ništa, pa sam tupo šutio.

- Kolega Krstanoviću, zna li Služba što se događa s advokatom Vladimirom Magašem? - zbunila me iznenadnim pitanjem.

- Magaš više nije Rimčev advokat. Povukao se, više ne radi. Penzija - rekao sam doslovno sve što sam znao o tome.

- Zna li gdje živi?

- Ne razumijem... Valjda u policiji ima njegova adresa... - okrenuo sam se prema kolegama policajcima. Zatekao ih je moj pogled.

- Ne znate gdje živi? - nastavila je. Obraćala se samo meni.

- Zašto je uopće važno gdje on živi? Zašto je on uopće važan? Više čak nije ni advokat - rekao sam.

- Bilo bi dobro da prvo saznate gdje živi, i zašto živi baš ondje, pa da onda govorite je li važan ili nije. Javite mi se kad budete znali.

Policajci, također, nisu znali ništa o odvjetniku Vladimiru Magašu, nekadašnjem tužitelju, i o

njegovu trenutačnom prebivalištu. Bio je to klasični nokaut. Nikog nije bilo da baci bijeli ručnik, pa je Mara Ištuk samilosno ustala, složila svoje papire i otišla. Vratio sam se u ured i, kad je bijes zbog njezine drskosti prestao bubnjati u mojim sljepoočnicama, uhvatio se posla. Vladimir Magaš. Jadran Rimac. Marljivo sam učio.

Morao sam ove večeri reći nekome da mi je ubijen otac. Nazvao sam Matka Radoša. On je moj šef u Odjelu za suzbijanje organiziranog kriminala, u Službi nacionalne sigurnosti. Vjerovao sam mu, a i on je imao povjerenja u mene. Bio je sedam ili osam godina stariji. Studirao sam s njegovim mlađim bratom prema kojem je bio bolećiv, pa smo došli na samu granicu prijateljstva, koju vjerojatno nikad nećemo prijeći. Važno je, rekao sam mu.

Čekao sam ga u kafiću blizu ureda. Sjedio sam za šankom, pušio i pio pivo. Svi su stolovi bili prazni, osim jednog za kojim je sjedilo šest-sedam bučnih ljudi, a s njima je sjedila i konobarica Jana. Jedina žena među njima. Oni su bili novinari dnevnog lista čija je redakcija bila iza ugla. Završeno je prvo izdanje. Dosta su popili. Smijali su se. Jana ih je zabavljala. Rekla im je da je spavala s četvoricom njihovih kolega. Jana je u najboljim godinama, sva je kipuća, ali ne može se reći da je debela. Vidjelo se da će odoljeti nasrtajima da izgovori imena svojih ljubavnika među novinarima. Novinari su loši jebači, konstatirala je. Ali lako se uvuku u misli, lako ih zavoliš, pa onda neko vrijeme s njima spavaš zbog sažaljenja ili iskrene ljubavi. Svejedno. No sve ima granice. Ovaj posljednji bio je tako smiješan. Mlad. Dugo sam ga željela, priznala je kao da sama sebi predbacuje, ali više zbog predbacivanja samog. Bio je brz i nespretn. Nestao je bez riječi, bez pogleda. Više ne zalazi u njezin kafić.

Jana se smijala gromko. Svi su se smijali.

Vrata kafića su se otvorila, ali to nije bio Radoš. Ušao je nizak čovjek koji je pred novinare bacio snop sutrašnjih novina i odjurio dalje. Ušutjeli su i razgrabili novine. Tražili su svoje tekstove po marginama osmih stranica. Uglas su počeli govoriti o gluposti onih koji skraćuju njihove tekstove i naslovljavaju ih.

Radoš je kasnio. Jana se vratila za šank.

- Koga čekaš?

- Šefa.

- Njega uvijek netko čeka...

- ...

- I ja ga čekam - nasmijala se. - Ali gubim strpljenje.
- I ja čekam tebe - ne znam zašto sam to rekao, ne znam zašto u tom času. Opet se počela grleno smijati, pa su nas novinari čudno pogledali, kao da se maloprije isto tako nije smijala i s njima.
- Stvarno - dodao sam.
- Imaš curu - malo se uozbiljila.
- Ima i šef ženu, i troje djece, a ti ga svejedno čekaš.
- Jesi ti dobro?
- Umro mi je stari.
- Žao mi je...

Pružila je ruku preko šanka. Bila joj je hladna poput mramorne ploče. Pogledala me u oči. Predložila da odemo nešto popiti kad zatvori. Za sat, najviše sat i pol. Rekao sam da ću doći po nju i da sad moram otići. Neka kaže Radošu da mi je nešto iskrsnulo, javit ću mu se. Na izlazu sam pogledao prema stolu za kojim su sjedili novinari. Moj stari bio je na naslovnoj stranici.

Puštao sam topli mlaz niz kičmu. Veselio se mekoj zaobljenosti Janina trbuha i njezinim paperjastim bedrima. Samo su me jednom ta bedra usisala, ima tome više od godinu dana. Ali nisam dopuštao da slike njezine putenosti istrunu u meni poput jabuka zaboravljenih u prtljažniku automobila. Mara to nije mogla promijeniti.

Samoća lijelih nedjeljnih popodneva i kišnih večeri. Udobno sam se namještao na kauču, lijevu nogu pružao po svijetlom kockastom stoliću s kojeg se više nije mogao isprati talog znoja iscijeđen s moje noge, stavljao pepeljaru i cigarete zdesna, i uživao u trenucima odgađanja slasti. Nijedan seks nikad mi nije priuštio užitek kao masturbiranje sa sjećanjem na neki prošli seks. Možda taj poremećaj ima i naziv. Ili je to samo obična sebičnost?

Mlaz je i dalje tekao niz leđa, kurac mi je bio krut, a onda je zazvonio telefon. Držao sam ga u ruci i bio kao kip neodlučnosti. Na čas bih pomislio da pohitam prema telefonu. Možda je nešto važno. Sigurno je važno, u ovakvim trenucima stižu samo važni pozivi. Samo što bih trznuo ramenima i nožnim mišićima, bio bih prosviran mišlju da će zvrndanje prestati taman

kad stavim mokri dlan na slušalicu. Zarobljen, nepokretan, s malaksalim udom u šaci. Činilo se da se nikad više neću pomaknuti. Zvonjava je dugo trajala. Nisam svršio. Bio sam ljut zbog toga, ljut zbog telefona, bijesan na onog tko je zvao. Razočaran samim sobom. Svršit ću čim me Jana dodirne usnama. Sutra će prljavim novinarima u birtiji pričati o mojoj sramoti. Smijat će mi se. Smijat će se svaki put kad me vide. Nikamo neću ići.

SONI I LANKA

U san mi prošle noći dođoše slonovi, ista dva koja me stalno obilaze. Mirno prolaze pokraj mene. Ponekad jedan podigne surlu u znak pozdrava.

Sad sam, evo, mrtvac. Znao sam da će se zbiti nešto veliko. Ne dolaze slonovi u moje snove bez razloga. Svaki put kad su me posjetili, slijedio je udarac u pleksus. Soni i Lanka. Njihovi noćni posjeti činili su mlohavima moje buduće pokrete. Svodili su me na očekivanje katastrofe koja samo što nije.

Danas, 17. listopada 1999, ubili su me na kućnom pragu. Snježana mi nije mogla pomoći. Dozivala je i vrištala, ali sve je bilo gotovo. Ne znam tko je pucao, ali nije ni važno. Ne samo da više nije važno, nego uopće nije važno. Znam tko me je ubio. Znam i zašto.

Soni i Lanka bili su moji prvi slonovi u životu. Živjeli su na Predsjednikovu Otoku, jer ih je Predsjednikov prethodnik davno dobio na dar iz Indije. Prvih dana boravka na Otoku, svaki slobodan tren koristio sam da ih gledam. Sjeo bih na klupicu, zapalio cigaretu, otvorio limenku piva i uzbuđivao se zbog svake njihove kretnje. Svaka kretnja kao da je zaustavljala Zemlju i vrijeme. Mogao sam satima tako sjediti. Njih dvoje nisu me primjećivali. Oči su im bile tužne i nezainteresirane. Bili su nesretni. Gledao bih Soniju i Lanku sve dok zapovjednik Jozef ne bi došao k meni i pitao me jesam li dobro, koji mi je kurac, zašto ne spavam ili ne pijem s kolegama iz postrojbe. Šutke sam ustajao i odlazio u spavaonicu. Sutradan sam se vraćao slonovima. Vraćao se i zapovjednik Jozef. Imao me je na nišanu, ali nisam znao zašto.

Predsjednik je volio boraviti u vili na Otoku, ali ne duže od četiri ili pet dana u kontinuitetu. Izuzetak je bio srpanj, kad je Predsjednik na Otoku provodio petnaestak dana. Postrojba kojoj sam pripadao štitila je Predsjednika i sve objekte u kojima je radio, spavao ili se u njima zaticao zbog protokolarnih obaveza. Bilo nas je trideset. Polovica je putovala s njim, a polovica je stizala dan ranije i pripremala teren. Predsjednik nije bio sklon često napuštati glavni grad. Tjedan dana mjesečno, obično u dva navrata, bio je u rezidenciji na Otoku, jedan ili dva dana u obilasku provincijskih mjesta, a ostatak vremena bio je u glavnom gradu. Dane je provodio zatvoren u svojoj radnoj sobi. Naš posao nije bio težak. Dosađivali smo se. Ubijalo nas je ljenčarenje. Proveli smo mjesece i mjesece u rovovima, pucali smo i pucali su na nas, branili smo svoju zemlju od agresora, bili smo junaci teških bitaka, onda su nas slali na dodatne specijalističke obuke, prolazili smo paklene treninge i provjere... A

zašto? Da bismo ležali, pili, drogirali se i gledali slonove u koje smo se pretvarali. Uvjeravali su nas da je ono što radimo najvažniji posao, da nam je pripala najveća vojnička čast i odgovornost.

Prvi je počeo zapovjednik Jozef. Bila je vlažna ljetna noć. Jozef je izvukao dugački opasač i, bez ikakva razloga i najave, počeo mlatiti po Lanki. Bio je pijan kao brod. Bez prestanka se smijao grlom, ali ne i očima. Noć na Otoku rasječena udarcima opasača po slonovskim sapima, nogama, vratu. Nastamba slonova bila je otprilike kilometar od Predsjednikove vile i dviju palača u kojima je bila smještena pratnja. Nitko nije mogao čuti udarce, smijeh i Lankino prigušeno rikanje. Slonovi su bili privezani debelim lancima za betonske stupove. Lankino tijelo trzalo se pod Jozefovim kožnim opasčem, a Soni je samo mahao surlom. Zapovjedniku Jozefu voda je curila niz vrat, ali nije posustajao. Nas trojica smo gledali: Ivan, Žuti i ja. Bio sam najstariji, malom Ivanu mogao sam biti otac, on je tada imao dvadeset i šest, ja četrdesetšest. U čitavoj jedinici samo je Barba bio stariji od mene. Ali u vojsci se važnost i uvažavanje ne stječu godinama starosti, nego činovima. Dogurao sam do satnika. Barba je bio major. Mali Ivan narednik, isto kao i Žuti. Zapovjednik Jozef, mlađi od mene devet godina, imao je najviši čin: na ramenima i prsima uvijek je ponosno nosio pukovničke oznake. Bio sam zadužen za analiziranje kritičnih mjesta Predsjednikovih putovanja i Predsjednikova boravka na mjestima na kojima prije nije bio. Moje je bilo da procijenim na kojim mu točkama prijeti opasnost i da predložim kako ga najbolje zaštititi. Bio sam, usto, i treći vozač Predsjednikove limuzine. Ako bi prvi i drugi vozač bili onemogućeni, bio sam zadužen da sjednem za volan, ali to se nikad nije dogodilo.

Soni je mirno gledao kako Jozef udara Lanku. Nije joj ni pokušavao pomoći. I on je bio zarobljen lancima, pa mu je bila jasna uzaludnost svakog pokreta. Ništa. Surla opuštena poput obješenog tijela. A Jozef mlatara remenom po Lankinim sapima, ona jaukne poslije svakog trećeg udarca. Žuti smijehom oponaša pukovnika Jozefa, ista su im i nabreknuća vratnih žila, a onda i on vadi opasač iz hlača koje su mu odmah počele puzati dolje. Šiba po Soniju, slon šuti i gleda ustranu, Žutom hlače klize prema koljenima, no ne obazire se. Njegovo spolovilo pred mojim i očima malog Ivana sve jače nadima gaće mišje boje. I pokreti su mu bili kao da jebe. Lanka je obilno mokrila.

Otišao sam. Jozef i Žuti ništa nisu govorili. Mali Ivan visio je između mene i njih. Kako sam odmicao šljunčanom stazom, zvuci udaraca su se gubili i postajali sve rjeđi. Korak, i još jedan, i sve zvukove prekrit će morska pjena.

PODRUM

Vladimir Magaš, kao i svake noći, na šanku podrumskog restorana u gluhom centru grada. Pije crno vino, jer su sav viski iskapili ljudi uvjereni da je nedolično naručivati to piće u količini manjoj od jedne boce. Flašu, cijelu flašu, cijelu, kompa, nismo pičke. Iz dvorane u kojoj se jelo dopirali su zvuci sudaranja vilica i noževa s porculanom, i tupi tonovi izlijetanja šampanjskih čepova. Još nije ponoć, još nije nastupio čas da se počne priželjkivati pucketanje gumice boje cigle, koja na okupu drži novčanice, pucketanje po nečijem tuđem dlanu. Zato sad: dajte još šampanjca – koji vam je najskuplji? – još krvavih bifteka, još školjki za dame, još ribe, još mesa...

Magaš je u podrumu posljednji put jeo prije nekoliko mjeseci, točnije, 8. travnja 1991. godine. Stavio je u usta treći zalogaj, a zatim je ustao, platio račun na šanku i, praćen zabezegnutošću gazde Dragana i svih konobara, nestao u nadzemlju. Dotad, ritual se ponavljao godinama. Vladimir Magaš dolazio je ponedjeljkom, srijedom, petkom i subotom, točno u dvadeset i jedan sat i trideset minuta. Dva viskija i dvije cigarete na šanku, pa za mali stol u uglu diskretno osvijetljene prostorije, svaki put iznova pažljivo proučavanje jelovnika i odabir jedne od četiriju varijanti koje su se pravilno izmjenjivale. Kamenice, odrezak zubaca na lešo s dvije žlice blitve, juneći carpaccio, rižoto od povrća i svježih kozica. Pio je mineralnu vodu. Nitko ne pamti da je ikad ikoga pozvao za stol tokom večere, nikad mu nitko nije bio u društvu, iako se počesto događalo da je salvetom morao dotaknuti rubove usana, ustati i pružiti ruku nekome koga je poznavao, a godine su učinile da u podrum nije mogao zalutati netko s kime je Magaš mogao izbjeći razmjenu pozdrava, makar se radilo i o gotovo neprimjetnu naklonu glave. Prvaci drame koji su se naizmjenično pojavljivali sa suprugama i ljubavnicama, da bi jutro dočekali pijani i u društvu posljednjeg kelnera. Bardovi lokalnog slikarstva u vječnom bijegu od svojih agresivnih i dokonih gospođa koje su sa zakašnjenjem htjele u Pariz, u Pariz!, u London, u London! Užurbani gradski advokati s trenutnim klijentima sramežljivima poput provincijskih pjesnika na prvom ljubavnom sastanku. Režiseri koji su vidjeli svijeta, sa svojim najnovijim glumačkim otkrićima senzualnih usana. Šarmantni i inteligentni probisvijeti koji su se u gradu pojavljivali i iz njega nestajali zavisno o broju vjerovnika, donoseći sa sobom uvijek nove pripovijesti i stalno iste mirise memljivih suterenskih stanova, zatvorskih ćelija. Genijalni profesori fizike što su prodavali ispite po pristupačnim cijenama. Komentatori koji su popodne predali kolumne, pa se sad pretvaraju da su objektivni dok testiraju valjanost

sutrašnjih teza. Samodopadna televizijska lica u potrazi za materijalnom nadgradnjom popularnosti koja je mutila pogled. Trgovci oružjem, naftom, novcem.

S drugog kraja dolazio je zvuk pijanina po kojemu je odsutno prebirao maestro Mustafa, šutljivi čudak za kojeg se pričalo da je homoseksualac, ali to se, samo u njegovu slučaju, izgovaralo s dubokim uvažavanjem seksualnog izbora. Ogovaranje, prigušeni smijeh, ljubavničke svađe. Zvučna kulisa svijeta kojemu je Vladimir Magaš, unatoč povremenim napadima prezira i zauzimanja distance, istinski pripadao i u kojem se osjećao sigurnim i ušuškanim.

Magaš se prije ponoći vraćao na šank po još jedan viski i po mig gazde Dragana da je vrijeme za selidbu u pokrajnju sobu. Ali, rekosmo, unatrag nekoliko mjeseci dolazi samo po viski i po gazdin poziv očima. Osmog travnja 1991, oko 22 sata, stavio je u usta treći zalogaj kad je jasno vidio da čovjek crne kuštrave kose udobnije namješta pištolj koji mu je s leđne strane bio utaknut u hlače. Nije ga sablaznio pištolj, pištoljima je ionako odskora bila zasijana sva zemlja. Uznemirilo ga je što je i ovaj otmjeni podrum prestao biti oaza. Dosad nije htio vidjeti da je zaštitna koprena odavno bila pokidana. Bilo je sve manje ljudi zbog kojih je odlagao nož i viljušku, i ustajao da pruži ruku. Ne bi jadikovao zbog iščeznuća poznanika, da nije bilo i popratnih preobražaja. Nema žubora nerazumljivih riječi i umirujućeg Mustafina pijanina. Sad psovke, sad smijeh koji plaši, čaše što se rasprskavaju, dugi ispitivački pogledi koji iz noći u noć postaju prijetećima, nepoznata zlokobna lica kojima se zatim pridružuju i poznatiji, opjevaniji.

Za susjednim stolom, eno, odjednom Jure Francetić, sav u crnom i mršav kao El Grecovi sveci u pjesmi, šuti i umorno gleda pijane glumice iz obližnjeg nacionalnog kazališta koje čeznu za njegovim dodirima i pretpostavljenom nadmoći njegova uda. Revolucionari svježi kao rosa žude za njegovom riječju, ali on nepokolebljivo šuti i oni postaju sve nervozniji. U uglu, leđima okrenut zidu, Ljubomir Magaš. Vladimira Magaša toliko su puta pitali za Ljubu zvanog Zemunac: je li vam nešto u rodu?; jeste li iz istoga kraja?; uopće ga ne poznajete?; dobro, valjda znate o kome govorimo?... Bili su razočarani kad bi im odgovorio da mu Ljubomir nije rod. Zemunac slomljena nosa svjestan je da ga obožavaju starlete u pokušaju, koje požudno srču nježno meso školjaka, i ocvali mladići iz prigradskog blata koji bi htjeli da budu poput heroja triju frankfurtskih ulica u kojima se nije govorio njemački: nekoliko grčkih bordela, dvije-tri improvizirane kockarnice i subotnji boksački mečevi u prašnjavim dvoranama gdje je kapala krvca talentiranih budućih leševa. S centralnog stola razlijeva se toplo svjetlo iz aureole što lebdi nad glavom kardinala Stepinca. Svjetlost obasjava izbrijana

lica kaptolskih prebendara i provincijskih fratara čije su oči velike i gladne, jer osjećaju da je kucnuo čas. Nevina lica Gospinih vidjelica i vidjelaca. "Draga djeco, danas vas pozivam da činite djela milosrđa s ljubavlju i iz ljubavi prema meni i vašoj i mojoj braći i sestrama. Dragi djeco, sve što činite drugima, činite s velikom radošću i poniznošću prema Bogu. Ja sam s vama i iz dana u dan prikazujem vaše žrtve i molitve Bogu za spas svijeta. Hvala vam što ste se odazvali mom pozivu!" Kardinalove oči nijeme su i tupe poput ušice sjekire. Stol dalje, Andrija ružno vino pije, Andrija sa pet pobratima, vino piju – vino proljevaju, s brkova im crne mrlje kaplju, po košulji jal po stolnjacima, jal po bijelim, aman, grudnjacima. Blizu izlaza: Adolf Andrić, Ivan Krajačić Stevo, paklene naprave, glasovi iz Argentine, plitke rasprave, Jasenovac, Goli, deportacije i ruske zavjere, Krleža, magla i memla, ubojstva u garažama, ispiranje krvi toplim mlazom iz opuštenog uda, otmice aviona, Raduša, blues hrvatskih terorista, Amerika!, Amerika!, doušnička opravdanja, Bleiburg ravan kao linija EKG-a.

Vladimir Magaš za šankom nevoljko pije crno vino iz Toskane, u jesen 1991. u Zagrebu vlada nestašica viskija. Pjesnici su čuđenje u svijetu, kaže Magašu pjesnik koji ne može odoljeti nacionalnoj renesansi i glazbi kockica za barbut, pjesnici su prevareni muževi koji otkrivaju zadnji. Smije se. Pjesniku, eto, rekoše tek danas. Pjesnika su tek danas suočili s tim, hm, nezgodnim aspektima vašega bića, gospodine Magaš. Pjesnik je spreman odmah djelovati, pomoći, urgirati, okrenuti tajne telefonske brojeve, utjecati, intervenirati, ako bude trebalo – moliti. Pjesnik, jednostavno, neće dopustiti. Bazdi mu iz usta, dvije-tri kapi znoja na čelu bubre iz trena u tren. Pjesnik će učiniti baš sve. Pjesnik je, doduše, malo uvrijeđen što mu se nije reklo prije, a on sam nikad nije ni pomislio da bi Vladimir Magaš mogao biti, je li, zna se da njemu nikad nije bilo važno... Ali što, pjesniče? Recite Magašu što ste otkrili! Kažite mu napokon od čega ćete ga zaštititi! Ili od koga. Koji su to elementi njegova postojanja, pjesniče, razglašeni neugodnima?

Magaš, vaša majka je Srпкиnja. Magaš, u vama ima neprijateljske krvi. Srbi su napali našu lijepu zemlju, ubijaju naše žene i djecu, ruše naše kuće, siluju i pale, a vi ste napola Srbin. Vaš otac, u redu, on je Hrvat, no danas je i mnogo manja količina nečiste krvi dovoljna za sumnju, za golemi upitnik pored imena i prezimena. Upitnici su zlokobni, nabrekli od neizvjesnosti.

Odnedavno je Vladimir Magaš bio svjestan da će se jednog skorog dana doći do krvi njegove majke, do mirogojske šake pepela, ali nije očekivao da će biti ovako jeftino i kukavički: da će mu pijani pjesnik prići dok stoji za podrumskim šankom i da će naposljetku zatražiti pedeset

tisuća nečega za ispiranje mrlje koja se nije mogla izbrisati. Za spas glave koju su, usput je napomenuo pjesnik, mnogi željeli skinuti i baciti bolesnim savskim ribama. Ali on nije od takvih, pjesnik je svjetski čovjek, iako čvrsti Hrvat, on ima prijatelja Srbina, i to velikog Srbina. Danas svak ima prijatelja Srbina, Židova ili crnca.

Pjesnik je bio malen i mršav. Dok je govorio, Magaš ga je gledao odozgor: prebrojavanje sivih pjega po pjesnikovoj lubanji pomagalo mu je da ga ne okupa vinom koje mu je mirovalo u čaši. Pomagala mu je u tome i spoznaja da riječi malešnog pjesnika nisu besmislene: bio je zgađen i uvrijeđen ponudom čovjeka koji dojučer nije bio dostojan da sjedne za njegov kockarski stol, ali to je bila njegova realnost, taj otkup suviše glave. Magašu je očajnički trebao netko tko će utisnuti pečat ispravnosti na njegovo visoko čelo. Pjesnik je posjedovao pečat i Magaš je strahovao da uskoro možda neće imati što nego kupiti znak koji će ga zaštititi od približavajuće pogibelji. Zato je šutio, slušao, trudio se da ne gleda pjesnika u vodnjikave oči močvarne boje.

Magaš je nedavno osvijestio nastanjenost straha u donjem dijelu trbuha. Njegov strah imao je vampirske običaje: najživlji je bio noću, kad su ostajali sami i prepušteni jedan drugome. Obilazio je sve zakutke njegova tijela i nije mu dozvoljavao da pobjegne u san. Vampir se smirivao tek kad je prirodna svjetlost omogućavala razlikovanje bijelog i crnog konca. Tada su se Vladimirove oči sklapale na sat ili koju minutu više od sata.

Strah je Magašu bio novost. Konkretna strah. Strah od konkretnosti. Nije imao razvijene mehanizme, nije imao serum protiv vampira. Snašlo ga je nespremno i razoružano. Pjesnik je možda mogao smiriti podrhtavajuću utrobu, barem na kraće vrijeme, dok se organizam ne prilagodi novom sustanaru.

Pjesnik je govorio i kad su se našli u pokrajnjoj prostoriji. Pjesnik, gazda Dragan Kraljević, Vladimir Magaš i još dvojica. Prvi je bio malen i nabijen kao kubura. Proćelav i jastučastih obraza koji su postajali sve rumeniji što su se više primicali očima. Dragan ga predstavi: zove se Marinović. Drugi je bio nešto viši, tamnih očiju i crne kose, s urednim brkovima. Dragan predstavi i njega: ovo je gospodin Jadran Rimac. Magašu nije bio prvi put da čuje to ime, ali bio je previše obuzet maloprijašnjom pjesnikovom ponudom da bi ime odmah povezo s onim što je nekoć čuo. I jedan i drugi bili su ozbiljni i šutljivi. U ovoj su sobi zbog posla. Pjesnik se razbacivao riječima i smijehom, ne obazirući se na smrknutost dvojice nepoznatih i nestrpljivih. Preozbiljni ste, gospodo, govorio je, prije igre valja biti veseo i opušten, treba izazivati sreću, treba joj se rugati, za mrak na licu bit će vremena kad vam se isprazne džepovi. Ah, pa vi ste ustrašeni, kazao je, vama se tresu gaće. S punim pravom,

dodao je, i teatralno se raspuknuo u grlenom smijehu. No, draga gospodo, nije odustajao, ovo nije zabava za kukavice i slabiće, ovdje se očekuju muda veličine kokosovih oraha. Pitao ih je jesu li sigurni da znaju u što se upuštaju i što ih uskoro čeka. Pitao je imaju li uopće dovoljno novaca, jer on ne sjeda za stol ako je u pitanju sitniš. Nije se mogao zaustaviti. Pjesnik mora paziti na vlastiti ugled koji je mukotrpno zidan. Znaju li, uostalom, tko je on i s kime će ove noći imati čast, naravno, ako su im džepovi napunjeni velikim količinama krupnih novčanica...

Pjesnikovo čelo sudaralo se s blagim udubljenjima zahodske šolje. Dopirali su tupi udarci čeone kosti o keramiku iz Mladenovca i grgljanje iz stegnutog grla koje su svako malo zapljuskivali valovi iz vodokotlića. Jadran Rimac pjesnika je držao za noge i umakao mu glavu u šolju, a Marinović je u pravilnim razmacima povlačio bijelo uže izgovarajući uvijek isto: tuširanje. Na Rimčevu se licu nije dalo vidjeti da ga umara pedesetak pjesnikovih kilograma. Bikovski snažan. Mogao bi ovako čitavu noć. Smrad, kompa!, obraćao se prijatelju koji je regulirao vodostaj u šolji, mali smrad koji voli puno pričati. Smrad, kompa, smrad... Sve dok Marinović nije stidljivo primijetio da je možda, ipak, dosta. Ostavili su ga u klozetu, pokupili kapute i tiho odšetali.

2.

OTAC I MATER

Otvorio sam oči, pogledao kroz prozor, padala je kiša. Ustao sam i otišao do telefona. Morao sam čuti Marin glas. Nazvao sam je, ali zvonilo je u tišinu. Pogledao sam na sat: sedam i deset. Nije spavala u svom krevetu. Dobro, možda još spava, rano je, a ona je kasno zaspala. Ili je već ustala i otišla? Nazvao sam majku i pitao je li sve u redu. Nije mi odgovorila, nego je upitala jesam li čuo štogod više o očevoj smrti. Nisam. Javit ću se. Žurim na posao.

Kad sam se javio za zaposlenje u SNS-u, vjerovao sam da će biti poštivana moja želja o raspoređivanju u Odjel za političke delikte. Ne zato što bi to bio moj hir motiviran sebičnošću ili nekim sitnim osobnim dobitkom: naprotiv, iskreno sam želio da budem od najveće koristi Republici i njezinoj stabilnosti. Diplomirao sam na Političkim znanostima i osjećao sam se kvalificiranim da prepoznajem pojedince i skupine opsjednute antidržavnim urotama. Nisam bio zaluden bilo kojom političkom idejom. Vjerovao sam samo u državu koju je najvažnije zaštititi od kaosa i onih koji šire kaos. SNS, mislio sam, postoji zato da bi se otkrivali neprijatelji na mjestima na kojima ih nitko ne očekuje. Dvije godine učio sam osnove zanata. Saznao sam da su Politički delikti samo jedan od pet glavnih odjela SNS-a. Dodijeljen sam Organiziranom kriminalu. Kakvo razočaranje! Pisao sam pisma. Nemojte misliti, gospodo, da uskraćujem zahvalnost Službi i da potcjenjujem protukriminalne napore naše Službe, ali moram upozoriti da će Služba i Republika najveću korist od mene imati u borbi protiv političkih kriminalaca koji su, po mom sudu, ozbiljnija opasnost od krijumčara kokaina, profesionalnih ubojica, preprodavača oružja, trgovaca ljudima, otmičara i ucjenjivača. Politički neprijatelji su najopasniji, jer njihove su ambicije uvijek velike. Žele sve okrenuti naglavce, žele da sve bude ukaljano. Bio sam uvjeren, gospodo, da ste uvidjeli moje profesionalne sklonosti, uostalom, nekoliko puta sam ih nedvojbeno izrekao i napisao. Ovo je, gospodo, moj posljednji vapaj da mi omogućite da na najbolji način pomognem našoj zemlji i da zaista zaradim svoju plaću.

Ništa.

Ostavljen sam u Organiziranom kriminalu poput psa kojeg vlasnici prije ljetovanja odnesu u azil, pa ga, kad se vrate, zaborave uzeti natrag.

U uredu sam čitao novine. Sve su pisale o ubojstvu moga oca. Isticalo se da se radi o profesionalno izvedenom ubojstvu. To može samo netko tko je već koristio snajper u iste

svrhe. Nisam se mogao koncentrirati na čitanje. Letio sam preko stupaca, strahujući da ću negdje ugledati svoje ime i prezime ili barem naznaku svoga postojanja u njegovu životu. Strah se probijao kroz rupičasto tkivo razuma koji je govorio da nitko ne zna da sam postao od izdajničkog sjemena. Da itko zna, dosad bi glasovi dospjeli do Službe, pa bih bio pozvan da kažem o ocu sve što sam dotad tajio. Nitko me nigdje nije pozivao i nitko mi nije dao ni naslutiti da zna moju tajnu, da mu je poznata šifra za otključavanje ili zaključavanje moga života. Ali strah se zavlaci u najuže pukotine, širi i dubi tunele, zastaje da predahne, naspava se, pa nastavi ondje gdje je stao.

Sve novine objavile su iste dvije fotografije. Manju: pokazivala je popločanu stazu pred vratima očeve kuće, stazu poškropljenu točkama krvi. I veću: Andrija Sučić zarastao u bradu, s cigaretom među prstima, grli slonicu Lanku. U plavoj adidas trenerci. Kao da je pijan. Novine su voljele objavljivati tu fotografiju.

- Gdje si nestao sinoć? - pitao je Radoš s vrata.

- Morao sam nešto do stare... Reko sam Jani da ti kaže.

- Šta si me trebo?

- Ništa, ništa posebno... Zanima me ovaj Sučić, ubojstvo. Pratio sam to, u slobodno vrijeme, zanimalo me. Puno znam.

- Dobro, i?

- Ubaci me u tu istragu, da me pošalju dolje...

- Ma, to ti je kurac od istrage, ne treba ti to. Nije to ništa važno, kakva istraga!?

Bio je u pravu, naravno, ali ja sam inzistirao. Nisam imao argumenata. Povremeno sam se pozivao na unutrašnji glas koji mi kaže da se uhvatim Sučića, da tu nešto ima. Stvarno mnogo znam o Andriji Sučiću. A i da se maknem iz ovog grada, natopljen sam ljepljivim smogom poput košulje ostavljene na štriku u jednom dvorištu na industrijskoj periferiji. I u vezi s Marom imam nekih problema. Radoš reče da će mi javiti za dan-dva. Ali i dalje mu nije jasno, i nije optimist.

Majka nije bila ni uplakana, ni žalosna, ni histerična. Bila je zabrinuta. Briga nije bila sasvim konkretna, to je briga što se rađa kad smrt stigne u našu blizinu. Rekla je da je znala da će tako završiti. Svi su znali da će tako završiti. Pitao sam da li ga žali. Nije ovo zaslužio,

promrsila je i zašutjela. Nije zaslužio, govorio je samo istinu, nastavila je bez mog poticaja, samo istinu koja bi izišla prije ili poslije. Zašto je govorio istinu? Zašto je baš on govorio istinu, a ne netko drugi? On je izabran, rekla je, nije to radio za novac. Na kraju je živio dosta bijedno. Svi su ga odbacili kad je počeo svjedočiti što je vidio i čuo u ratu. Zapravo, odbacili su ga i prije. Bio je opkoljen mržnjom i prezirom. To je bio pakao, a ne život. Ali, zaboga, sam je odabrao pakao!? On je to morao, uzvratila je. Nije on to iz objesti ili zbog slave. Znači li to, pitao sam, da ona misli kako je stari bio dobar čovjek. Zastala je i dugo šutjela, a ja sam je netremice gledao. Samoća joj je nagriza obraze. Više od dvadeset godina sama samcijata između ovih zidova. Poslije mog oca, imala je brak s čovjekom čije je ime bilo Miroslav. Nije dugo potrajalo. Sjećam ga se: u mojoj mliječnoj memoriji slični mladome Borisu Dvorniku, samo uvijek ozbiljan i miran. Pamtim i kad je nestao iz našeg doma. Nikad nisam čuo nijednu njihovu svađu, nikad galamu i bijes. Nestao je bez nagovještaja koje bi dječak mogao prepoznati.

Šutjela je, jer je znala da o odgovoru na moje pitanje ovisi hoću li ih postaviti još nekoliko. Rekla je da sve ovo, to zbog čega je ubijen, nema veze s time je li on dobar čovjek ili nije. Zašto je tako teško odgovoriti na jednostavno pitanje: dobar ili loš? Zato što je on sad mrtav, a nije zaslužio smrt, i samo je to važno. Otkud to ona uopće zna? Zna li ona njega uopće? Pa, nije ga vidjela – koliko? – tridesetak, ili više, godina. Rekla je da zna da ovo nije zaslužio. Toliko zna. Pitao sam je li sigurna da zna sve. Zna li dovoljno da bi mogla donositi takve zaključke? Odšutjela je. Ljutito sam odustao. Ostavio sam je u njezinoj trajnoj zabrinutosti.

Volim listopad zbog svjetlosti u dva poslijepodne za vedrih dana. To je svjetlost koja ljudska lica čini blažima i razrjeđuje svaku nevolju. Vratio sam se na posao, ali zapravo nisam imao što raditi. Ubijen je Jadran Rimac, jedan veliki dosje bio je zaključen. Čitav odjel najednom je postao besposlen i prazan poput kino-dvorana tokom prvih popodnevni predstava. Čak i oni koji nisu radili na Rimcu sad su bili umorni, ispuhani, samouvjereni u konzumiranju višednevne odsutnosti. Posljednjih šest mjeseci, od travnja do listopada 1999, bavili smo se samo Rimcem. Radoš nam je naredio da pustimo sve drugo i idemo do kraja. Njemu je to naredio netko tko je bio iznad njega. Tom nekome naredio je netko još moćniji. I tako dalje. Sad je bilo gotovo. Rimac mrtav.

Tek kad sam izišao iz zgrade u kojoj je živjela moja majka, sjetio sam se da Radošu nisam kazao ono što sam mu sinoć imao namjeru kazati. Tek tada shvatio sam da sam se, ustvari, predomislio. Kad se to dogodilo? Kako? Je li to bio znak da, ipak, nemam povjerenja u Matka Radoša?

I dalje mi je trebao netko kome ću otkriti svoju mračnu tajnu. Netko s kime ću podijeliti strah, pa da mi bude manji.

OTOK

Dolazio sam slonovima noću. Iskradao se iz spavaonice i lebdio stazama na kojima nije bilo stražara. Lanka me nije opazala, nije me htjela opaziti, ali Soni je bio zainteresiran, na ivici umiljatosti. Njihao je surlu prema meni. Pričao sam mu, i želio da moju priču čuje i Lanka, da načas zastane, da priliku mojim riječima. Da me prestane ignorirati.

Ubili smo ljude. I ja sam ubio. Tražili su da ubijem, ali nitko me nije natjerao. Pucao sam, jer sam vjerovao da tako treba, da se tako mora. Ne znam kako se dogodi da povjeruješ da je hitac u glavu sredovječne žene ispravan potez i da ništa osim toga nije moguće. Ubijao sam i prije, ali to su bili neprijateljski muškarci. To je bilo u borbi. Ovo je bilo drukčije. Nismo ubijali da bismo opstali, nije se radilo o manjku izbora. Ubijali smo da bismo međusobno postali bliži, mi koji ubijamo. Sve je uvijek jednostavno, kao u djetinjstvu, samo što s godinama stvari poprime ozbiljnije razmjere. Prvu cigaretu zapalio sam s trinaest godina: nisam želio pušiti, malo iz straha, malo iz gađenja, ali nisam se usudio biti jedini od nas sedam u školskom dvorištu koji neće povući dim. Više od majčina šamara strahovao sam od prezira drugih, od prezira jedinih koje sam imao. Bojao sam se da ću zauvijek ostati sam. Idućih godinu-dvije vezivala nas je ta velika tajna, najveća u našim malim životima. Istodobno, željeli smo da našu tajnu zna što više ljudi. Svi osim naših roditelja. U dječaćkim okvirima, jedan drugog držali smo u šaci. To nam je davalo osjećaj pripadnosti i zaštićenosti. Pripadnost je ta sreća za kojom čeznemo u životu. Zato smo ubijali, dragi moji Lanka i Soni. Nisam mislio o njihovoj nacionalnosti. Pucao sam kao što sam pušio prvu cigaretu u dvorištu osnovne škole.

Soni i Lanka nepomično su slušali. Ispovijedao sam se, opravdavao, ispričavao. Gadio sam im se. Procjenjivali su jesam li dovoljno bijedan da mi kazna bude i to što me Soni neće nataknuti na kljove kao što seljaci nabadaju oblačiće sijena na vile. Ali ja sam morao. Zapovjednik Jozef ubio bi me da nisam uzeo dasku i stao njome udarati po Sonijevim i Lankinim slabinama, po njihovim božanskim tijelima. Izvadio je pištolj i uperio mi ga u čelo. Ubit ću te, rekao je, ako se i dalje budeš izdvajao! Ako svi tuku slonove, tući ćeš ih i ti. To je zapovijed! A neizvršavanje zapovijedi kažnjava se smrću. Isprva sam udarao sramežljivo, sa strahom, trudeći se da slonovi ne osjete moje udarce, da ih ne zapamte. No s vremenom sam nesvjesno hvatao ritam koji su diktirali drugi. Sve je bilo ispunjeno zvukovima odjekivanja palica i letvi po slonovskim tijelima. Jedva su se razaznavali urlici, psovke i pjesma pukovnika Jozefa. I drugi su ga slijedili, u početku stidljivo i motreći u zapovjednikovo lice.

Kad bi vidjeli da on nema ništa protiv, divlji povici umnožavali su se i domalo se nije moglo razlučiti kome pripada koji urlik, a čije je bijesno režanje koje nije prestajalo. Pjevali su, pjevali smo. Morao sam. Jedno vrijeme pjevali smo naše pjesme, a onda smo prešli na neprijateljske. Usne su mi uporno bježale u osmijeh. Bilo je nečeg uzbudljivog u urlanju neprijateljskih pjesama. Jozefa je dušmanska pjesma toliko opsjela da je prestao bejzbol palicom udarati po Soniju. Svi smo pjevali punim grlom. Zagrmí Draža vojvoda, bacajte bombe četnici. Iz ove naše pobjede, rađa se sunce slobode. Crne Gore i Sandžaka, đe propade petokraka. Crne Gore i Srbije, i sve širom Srbadije. Ozbiljno smo pjevali.

Više nije bilo udaraca. Soni i Lanka više se nisu trzali, iz njihovih usta više nisu izlazili uzdasi i krici sličniji zaprepaštenju nego boli. Zapovjednik Jozef prvi se umirio. Popravio je uniformu, obрисao čelo i usne vanjskom stranom dlana, pa se lijeno uputio prema spavaonici. Drugi su ga oponašali. Izgledali su poput muškaraca nakon seksa.

Sam sa Sonijem i Lankom, sam s njihovim prezirom. Potrajalo je dok sam im noge oslobodio lanaca. Htio sam da odu, da se spase utapanjem u slanoj vodi, da se izbave od ljudi. Stao sam iza njih i upirao rukama u njihove guzice. Bio sam uporan, gurao sam sat vremena, pepeljasto-smeđe dlake bole su mi dlanove. Hajde, odlazite! Pokrenite se! Tamo vam je more, otplovite. Soni se počeo mrdati. Ali ne prema moru. Okretao se prema meni. Sve je bilo sporo i istovremeno munjevito. U očima mu ništa nisam mogao vidjeti. Prvi put je kljovom samo očešao moje lijevo rebro. Iz drugog pokušaja probio ga je kao da je od stiropora. Bježao sam pogrbljen, posrćući. Slon me neprestano sustizao. Promašivao je moja bedra i lopatice, a zatim mi zabio kljovu u stražnjicu. Bol mi je rasijekla mozak, krv je kliznula niz unutrašnju stranu bedara. Ali trčao sam, trčao, držeći se za proburažena i skršena rebra. Trajalo je vječno. Trčao sam prema rezidenciji Predsjednika, bila je bliža od naše spavaonice, još malo, još sto najdužih metara, još malo, i nisam više čuo Sonijev topot. Osmjelio sam se da okrenem glavu i vidio kroz mrak da Soni stoji, ne miče ni surlu, ni uši, samo tužno stoji i gleda, a negdje iz daljine poluzainteresirano prilazi Lanka. I ja sam stao. Samo na trenutak, jer bol me podsjetila na tijelo u vrućici. Dotrčao sam do stražara koji su drijemali u aluminijskoj kućici pred vratima vile. Uplašili su se kad su me vidjeli. Ili su samo bili iznenađeni? Krvi i kricima nije bilo mjesto na Otoku.

FRANKFURT

Rimac se vratio.

Došao je u Frankfurt s nepunih dvadeset. U torbi ispucale boksačke rukavice i značka primjernog vojnika Jugoslavenske narodne armije. To je sve što treba mladiću kad stigne u Frankfurt, sve drugo doći će samo od sebe. Dobro podnosi udarce, govorili su, vrat mu je poput armiranobetonskog stupa, ali tehnika mu je manjkava, mora naučiti ispravno da udara i da ne prima baš toliko po glavi. Digli su ruke poslije godinu-dvije, jer nije htio slušati. Boksao je u dlaku isto kao kad je prvi put isukao šake: vjerovao je jedino u svoju golijatsku snagu i u jedan jedini udarac koji donosi pobjedu. Uzdao se u jednu sekundu, sve druge bile su nebitne i od njih se nije očekivalo ništa nego da što bezbolnije minu. Subotnji mečevi u zagušljivim napuštenim skladištima, za petsto ili hiljadu maraka. Albanci, Hrvati, Srbi, Turci, Grci, teške oklade, stalni strah od racije, masovne tučnjave pred zoru, previjanje rana daleko od sterilnih i hladnih bolnica.

Rimac se vratio.

Bili su on, Kizo i Rade, i bila je sparna ljetna večer. Od vrednijih stvari, raspolagali su kurcima i Radinim pištoljem. Htjeli su sve. Pečeno meso, krumpir i topli kruh, pivo, finije cipele i novu kožnu jaknu, sto maraka, čiste bijele čaršafe, topla i svilena bedra po kojima će ostaviti obilne tragove kratkotrajne strasti, htjeli su kutiju marlbora i poljubac kartaške sreće.

Sijedom vlasniku zlatarske radnje oči su se utrostručile kad mu je Rade napunio usta masnom cijevi pištolja. O, kako je pileći mahao rukama i šištao kroz nos! Kizo nije mogao zaustaviti smijeh: ponašao se kao da mu netko duhovito prepričava film što je upravo trajao, a u kojemu je i on sudjelovao. Starac pišti od bijesa i lice mu je sve crvenije i crvenije, ali ne može ništa, pa se ispuhuje, smiruje, samo da sačuva živu glavu. Jadran je skupljao nakit iz vitrina i trpao ga u torbu. Kroz adrenalinom zamućen sluh probijale su se Radine naredbe da uzima samo žuto, debelo i žuto. Sve je bilo tako jednostavno.

Izišli su poslije samo osam mjeseci. Radin otac, armijski oficir na dobrom glasu i ne sasvim nevažnom položaju, zadnji put je nazvao tajanstveni telefonski broj. Odsad ćeš se morati pobrinuti sam za sebe, rekao mu je.

Rimac se vratio.

Iz njegova imena izvirala je studen-voda koja je jačala u bujicu što se ubrzano razlijevala zagrebačkim ulicama, ne propuštajući da namoči sve podrume i dobro ukopane brloge. Voda je prodirala kroz cipele, žvakala prste od nadošlog tijesta, lizala ka koljenu, mošnjama, i sijala iglice po stražnjici. Njegova prošlost kavanskom je obradom đikala u mitske sfere gdje su prebivali vuci, krvoloci i tuberkulozni sinovi što skončavahu na hladnim jastucima zaboravljenih ubožnica.

S rukama na leđima, Jadran Rimac stajao je pred ulazom u diskoteku Mars. Davno je to bilo, bio je izišao iz svog prvog zatvora, što je značilo ulaznicu u krug mrgodnih kipova pred teškim vratima frankfurtskih jazbina u kojima se trgovalo ženama i drogom, u kojima su frcale psovke i noževi umornih imigranata. Danju je taj svijet bio neprimjetan građanima koji su odlazili na posao i vraćali se u čiste stanove, lijegali u bijele kade i sanjali pod mliječnim plahtama. Danju su bili duhovi u autobusima i vlakovima, na svijetlim širokim trgovima i u strogo dizajniranim robnim kućama. Nisu se snalazili u restoranima i među ljudima koje nisu poznavali. Materijalizirali su se tek u iznajmljenim stanovima nedovršenih građevina i u zadimljenim suteranima na obodu grada koji se zove Frankfurt, Milano, Mainz, Köln, Basel, Stockholm, Pariz, Göteborg, Beč. Bezimeni grad samo je poligon za separaciju, gradske ulice služe samo za podizanje nevidljivih i žilavih bedema s naoružanim kulama i dubokim opkopima, za iscrtavanje granica vlastitog teritorija, jer je vlastiti teritorij preduvjet opstanka. Grad je utvrdi potreban za osjećaj okruženja, a u okruženju su odnosi napregnuti kao strune: stalna izoštrenost čula, budnost, dresura, lojalnost, zbijenost redova kojima prijeti sve što je izvan zidina, egoistična solidarnost, kažnjavanje svakog krivog pokreta i pogleda, naročito onih što bi mogli značiti sklonost izdaji, jedinom smrtnom grijehu u utvrdi. Smisao proizvodnje opsađenosti, ustvari, i nije u stvaranju fizičkih barijera, već u unutrašnjoj kontroli. Kad zbijemo redove, vidjet ćemo samo tupe potiljke svojih suboraca i oni će nam biti jedini kompas.

Jadran je konačno redovno imao novac. Imao je i moć koja mu se činila tako velikom: mogao je u času odlučiti da ostavi pred vratima nekog ulizanog Turčina i njegovu djevojku kojoj su previsoke potpetice izazivale propadanje koljena. Mogao je to učiniti a da nitko, osim poniženog Turčina, ne upita: zašto? To je bilo područje njegove moći, tu je on bio gazda. S malo novca i mrvom moći stizao je i seks u sve većim količinama i bez osobita truda. Bez naročita naprezanja i selekcije. U zahodskoj kabini, u automobilu, u haustoru, u prolazu, bilo gdje i bilo kad, iste ili različite, tko bi znao, kome je važno, distancirano i nemilosrdno, bez

riječi i poljupca, ništa lično i obavezujuće. Sve zadihane i podatne Grkinje, Jugoslavenke, Poljakinje i Njemice ugrađivale su se u Jadranovu podsvjesnu želju da ga poštuju, da ga uvažavaju. Da mu daju još samo malo, još samo zrno ili dva, da povjeruju u njega i da mu pruže pravu šansu. On može više od stajanja pred vratima i rutinskog premlaćivanja pijanih gostiju koji naizmjenično psuju i mole na različitim jezicima, poput rimskog Pape kad čestita Uskrs. Dajte mu priliku! Zar ne vidite željne oči? Ne vidite da je pas koji se neće umoriti od zatezanja lanca, a kad ga jednom ipak prekine, pojest će mozak prvom na kojeg naiđe? Dajte mu još parče, možda će onda prestati htjeti sve, možda će tako brže shvatiti gdje je granica, nije nemoguće da ćete mu tako produžiti život...

Rade mu je donio pištolj u smeđoj papirnatij vrećici. Rimčev prvi pištolj: Crvena zastava, Kragujevac, malo korišten i u vrlo dobrom stanju. Mogao mu je služiti umjesto pasoša. Rade je rekao da se pobrine da ove noći ne potroši nijedno zrno: neka puca samo bude li morao spašavati glavu. Rimac je čuo svaku riječ, no bile su raspršene i nedohvatljive.

Rade Petrović bio je sedam godina stariji. Dvije godine popravnog doma, dva puta u Centralnom zatvoru. Silovanje i teška krađa. Zatim Beč, pa Frankfurt.

Bumbar je bio Radin drug. Bumbar je bio najjači, njega su se u utvrdi svi plašili. Dijelio je poslove i zadatke, nagrade i kazne. Bio je pravedan i okrutan. Jedini uzor i svjetionik za očajne mornare iz južnih čaršija, što ih je nemio vjetar bacao po hladnome moru. Bumbar je i službeno ubio. U tučnjavi je potegao utoku i raznio srčani mišić nekom Albancu s Kosova, vlasniku neugledne krčme i ilegalne kockarnice u Stuttgartu. Predao se policiji. Bila je samoobrana, rekao je, a zatim mirno nabrojio imena svjedoka. Kad je odležao tri i pol godine, deportiran je u rodni Nikšić, Crna Gora. Ljepše mu je bilo u zatvoru nego u Nikšiću: u zatvoru se imao s kime uspoređivati i nadmetati, u Nikšiću nije imao s kime ni pivo popiti. Beograd. Krađa automobila i pokušaj silovanja djevojke iz bolje kuće. Pa, Bumbar, majku mu jebem, rekao je inspektor Kisić, nisi toliko gadan da ne bi mogao da karaš i legalno! "Zla sudbina orla naterala da letuje među kokoškama", recitirao je kad mu je sudac izrekao kaznu. Imao je razvučeno i tamno lice, s malim i kosim očima, uvijek uredno počesljanu vranu kosu. Policija mu je na izlasku iz zatvora dala lažni pasoš i jednu adresu u Frankfurtu.

Rimac se vratio.

Ništa nije otišlo ukrivo. Jadran Rimac učinio je sve po Radinim uputama. Pričekao da Grk pred zoru dođe u diskoteku koja se praznila poput pješćanog sata i da se posveti uobičajenom ritualu zbrajanja utrška. Pažljivo je pratio svaku njegovu kretnju, svaki trzaj na

licu, jer ovo večeras bila je prilika za kojom je žudio i nije je smio upropastiti. Gazda mu je očima dao znak da ga prati do auta i on je, kao i svake večeri, poslušno krenuo. Grk je otvorio vrata, a Rimac ga snažno ošine drškom pištolja po zatiljku. Tup jauk kroz noć koja se povlačila. Tijelo se zgužvalo na asfaltu posutom šljunkom, a dok ga je dizao i smještao na vozačko sjedište, Jadran je vidio debelu liniju tamne krvi kako puže niz kičmu, slaba rijeka kroz plitko i isušeno korito. Uzeo je crnu plasičnu vreću za smeće našopanu novčanicama i nestao.

Prašina se sjajila pod prvim tracima vanjskog svjetla. Ležao je na krevetu, s pepeljarom umjesto pupka. Već je dvaput prebrojio pare. Najviše što je ikad imao, što je ikad vidio. Bilo je dovoljno da... Da ode u Đakovo, donese ocu dvije šteke najboljih cigareta, majci svilenu bluzu, i da joj dade nekoliko stotica koje će utisnuti u jastuk, sestrama šarene majice i vrećice bombona. Da prvi put sjedne za stol kao čovjek, da pogleda ćaću u oči i upita ga treba li mu još štogod. Da jedva dočeka da prevlada mrak, pa da stane uz šank u staroj Čedinoj birtiji, onakvoj kakvu je zapamtio one večeri kad je polupijan uskočio u autobus, i da konobaru kaže da svima natoči još po jednu. Vratovi da se, poput suncokreta, stanu okretati prema njemu, a on nezainteresirano bulji u suprotnom pravcu i sve u njemu raste od ponosa. Da se okupe njegovi drugovi, da svi piju na njegov račun, da zapjevaju i razbiju, da ih zaslijepi kad potegne utoku, pa još kad im počne pripovijedati o paperjastim bedrima, strasnom cviležu i preklinjanju, rasterećenim preponama, o šuštanju novčanica, velikim nokautima, o Radi, zatvoru i prijateljstvu među našima koji su tamo, u tuđoj zemlji, podigli pravedniji svijet u kojemu imaš šansu da budeš netko... Da vidi poštovanje. Da čuje stidljive molbe najhrabrijih da i njih povede sa sobom. Da se, kao gospodin, kući odveze taksijem. I još bi mu ostalo...

Rade je bio sretan kad je zavirio u dvije velike kese iz supermarketa, u koje je Jadran prepakirao novac. Stavio ih je pred Rimca i reče mu da uzme koliko želi. Zateklo ga je. Morao je brzo misliti. Pogoditi ravno u sredinu, točno na pola puta između pohlepe i skromnosti, između uspravnosti i poslušnosti. Ako sad pogodi, nikad više neće promašiti. Sad se testira talent: zar ne može svatko razbiti lubanju neopreznom i malešnom Grku, i pokupiti njegov novac? Rade može svake večeri na željezničkoj stanici pronaći desetoricu koja će to učiniti jednako kao što je učinio i on. Ovo je moment kad će pasti ili proći.

Rade se jedva primjetno osmjehnuo kad je Jadran riješio preteški zadatak. Rekao mu je da se ne treba bojati policije, jer Grk neće skupiti smjelosti da se potuži. Gledao je Grk kako prolaze oni što domame njuškajuće kerove u utvrdu. Svi se izlazi najednom zatvaraju.

Nepovratno i brzo kao kad propadaš u snu. Trag izdaje ne da se sakriti. Svi mačori iziđu na ulicu uspravljenih repova i zažarenih očiju. Miš samo osjeti da iza leđa nema ničega.

Navečer ga je Rade dočeka u automobilu ispred stana. U krilo mu je zabio kesu u kojoj je bila nova crna kožna jakna. Odmah ju je odjenuo i osjetio se zaštićenijim. Gledao je kroz prozor da Rade ne bi vidio blagost što mu se bila naselila u očnim dupljama. Vjetar je odnio lica prolaznika. Upoznat će Bumbara. Večeras mu je rođendan. Kafić je već bio pun ljudi koji su kidali debele jorgane dima. Naprezale su im se vratne žile dok su pokušavali poslati riječi kroz sveprisutnu barijeru od muzike iz zvučnika. Rade ih je sve poznavao. S nekima se ljubio, neke je samo tapšao po ramenima. Jadran je nastojao da zapamti lica što su bila dotaknuta Radinim usnama. Sva lica bila su tako slična.

Bumbar je sjedio na sećiji, s one strane muzičkog zida. Bio je dvije-tri godine mlađi od Rade. Ukrug oko njega, krupni muškarci koji su fanatično pušili i gromko se smijali, i napadno našminkane odsutne djevojke. Rimac je vidio samo Bumbara. Bijele zube koji su se kezili, žuti veliki upaljač kakav još nije vidio, blješteći sat koji je morao puno koštati, debeli zlatni prsten na desnom srednjaku. Bumbar je ustao i prišao im: izljubio se s Radom, a zatim je jedanput poljubio i Rimca. Rekao mu je da je gledao dvije-tri njegove borbe. Jadran je na to odmahnuo rukom. Dobro, bokser, kazao mu je, dobro si odradio onog grčkog smrada. Još mu je dobacio da se drži Rade i da će sve biti dobro. Opet je poljubio Jadranova mentora i vratio se društvu. U krilo mu je sjela djevojka duge plave kose. Usnama mu je prelazila po vratu, a on je jednolično klizio dlanom po njezinu napetom i punom koljenu, glatkom poput oblutka. Jadran je uhvatio bljesak njezina pogleda. Okrenuo je glavu u drugom smjeru kao da ga je pogodio neočekivan šamar. Trebalo mu je vremena da skupi hrabrosti da je ponovo pogleda, ali u međuvremenu ga je zaboravila.

Svi su galamili poznatim jezikom. Pjevali su poznate pjesme. Padali u teška stanja u kojima su se prožimale euforija, tuga i alkoholna pomućenost: kolektivno su iz sebe ispuštali talog zavičaja.

Jadran se plašio alkohola i plašio se prepuštanja organizmu koji je divlje pulsirao u ritmu banalnih melodija i jednostavnih emocija. Nisu upravljali svojim pokretima i postupcima. Mogli su izazvati i smijeh i žalost. Jadran Rimac bio je ravnodušan. Čekao je da se pojavi netko tko će ga odvesti odavde u nešto uzbudljivo, korisno, novo. Htio je odmah. Bez gubljenja vremena. Da smjesta dokaže da nisu pogriješili kad su ga prigrlili u opkoljeno bratstvo. Da uzme sve pare koje kolaju po ulicama, da uzme onima koji su uzeli drugima i koji imaju više nego što im treba, da bude raspršivač pravednosti, da bude u tome

nemilosrdan i bezosjećajan, da kupi sebi bijesna kola, pa onda u Đakovo, da projuri glavnom cestom i ostavi za sobom duguljast oblak prašine, koprenu kroz koju će se nazirati sjene prošlih poniženja.

Rimac se vratio.

Podignuti utvrdu. Označiti teritorij, učvrstiti bedeme, kulama dodirnuti tamnu mahovinu neba, rastjerati ptice, pomoriti insekte. Ali neće više Rimac u blato doseljeničkih geta i u gnoj promašenih života, neće među kapitulante koji s podignutim rukama gmižu u susret kraju i među mladiće čija bi sirova želja mogla osvjetljivati gradove i veće od Zagreba. Neće među one koji će ga podsjećati da je nekoć bio gladniji od njih i koje najprije moraš pripitomiti da bi bio donekle siguran da te neće zaklati dok spavaš. Rimac je uzeo neveliku ali otmjeno namještenu sobu u secesijskom hotelu blizu centralne željezničke stanice: masivni krevet isijavao je toplinu i sigurnost. Otvorio je prozor. S četvrtog kata grad se činio još beživotnijim i zamrznutijim u vremenu. Ljušteća pročelja, nagovještaji mirnog parka i zašiljene tramvajske tračnice koje su bježale lijevo i desno.

Elegantni muškarac – brižno dotjeranih brkova i pažljivo počešljane, prorijeđene i prosijede, kose – spuštao se iz svoje sobe točno u pet sati poslijepodne. Osoblje se na Rimčev ritam naviklo nakon nekoliko dana, pa ga je na njegovu stolu u uglu dočekivao obilan obrok koji je sadržajem podsjećao na doručak: jeo je dugo i u potpunom miru, jer u taj sat hotelski restoran bio je prazan. Stolovi su počinjali disati dva-tri sata kasnije. Direktori koji su prerasli sistem, s drskim tajnicama, sveučilišni profesori, zamišljeni osamljenici koji su se držali za uobražene rituale da ne bi sasvim utonuli u čudaštvo, nesigurni i nepoznati muškarci kojima će se ruke uskoro napuniti teretom moći, strani novinari umornih očiju, koje je od svih kandidata za Casablancu zapao baš ovaj grad uz mrtvu rijeku. Rimac bi se u međuvremenu premjestio u znalački osvjetljen bar koji je podsjećao na filmske kadrove ruskih barova u New Yorku. Pio je indijski čaj, pušio na cigaršpic, čiji je veći otvor obrubljen zlatnom alkom, i prljao ruke prvim izdanjima sutrašnjih novina. Marinović je dolazio prije deset i jednostavno je počinjao govoriti: o kiši koja je upravo pojačavala, o sudaru tramvaja na bujajućem istoku grada, o nogometnim rezultatima, o političkim i ratnim vijestima koje nije čuo na televiziji nego iz prve ili druge ruke, o nevoljama što su kronično pratile njegov automobil. Rimac je pokazivao da ga polovično sluša.

Doveo ga je sa sobom zato što je bio odan i zato što je ovo bio njegov grad. Marinović je bio nešto mlađi od Jadrana. Davno su se sreli u ruševnoj boksačkoj dvorani u Frankfurtu, koju je držao Sami iz Prizrena i u kojoj su vježbali borci s ulica i ilegalnih ringova. Mnogi su tipovali

na Marinovića, na Marina, dolazili su mu savjetovati da pobjegne s ulice, da napravi karijeru. A onda se smrskala šaka i na ulici je sad valjalo preživjeti bez rukavica. Rimac i on postali su nerazdvojni. Jedno vrijeme živjeli su u istom stanu. Marinović je bio taman toliko inteligentan da ubrzo prepozna svoj status u tom odnosu. Bio je više od poslušnog psa, onoliko više koliko je dostajalo da ne bude sasvim vulgarno ili da vulgarnost ne bude vidljiva onima koji su gledali. Imali su jedan drugoga: to bi bio najprecizniji opis njihova suživota. Međusobno posjedovanje, i glas o tome, bili su njihova najvrednija imovina, težak ulog u tekućoj podjeli karata u kojoj su sudjelovali sa samouvjerenošću prekaljenih blefera.

Marinović reče Jadranu da je gazda Dragan poručio da pristaje na ponudu. Pristao je da mu Rimac postane poslovni kompanjon. Zaradu će dijeliti popola. Ima dovoljno za obojicu. Bit će i više: u podrumski restoran ubacit će i aparate koji samo do jedne mjere povlađuju ljudskoj žudnji za ispunjenim džepovima, proširit će i dotjerati onaj pokrajnji sobičak nade, hrana će se posluživati tek od jedanaest uvečer, svi koji žele jesti i kockati u to vrijeme neće imati kamo nego u podrum, ondje će završavati svi koji žele nešto više od preživljavanja i kojima nije dosta da ne bude gore. Utvrda. Utvrda čiji smisao sada nije da proizvodi odnose među onima unutar zidina, nego da se iz srca grada zadah strepnje proširi po svoj okolnoj tami, da se infiltrira u svaku poru, da zavlada. Podizanje bedema da bude nepotreban napor, jer nema se prema kome zidati, nema nikoga spram koga bi valjalo graditi brane nepropusnice. Nema nikoga.

3.

SIN

Maru sam prvi put nazvao šest dana poslije našeg prvog susreta. Nazvao sam pred kraj radnog vremena, potajno se nadajući da će se javiti nepoznati glas i reći da je gospođica Ištuk maloprije otišla ili da će telefon zvoniti u gluhe zidove. Ali javila se ona. Predstavio sam se: Boško Krstanović ovdje, iz SNS-a. Odmah sam rekao da sam doznao gdje je Vladimir Magaš. Sve sam doznao, možda će je zanimati. Nisam joj dao da dođe do riječi. Možemo li se naći na piću? Pristala je, uz kratki smijeh. Brzo smo se dogovorili. Kad sam spustio slušalicu, kap znoja skliznula mi je niz slabinu.

Prvo što sam primijetio na njoj dok je prilazila stolu bile su žarko crvene usne. Namjerno sam odabrao podrumski restoran, i sjeo za stol za kojim je Vladimir Magaš volio večerati, prije nego što bi se preselio za skriveni kockarski stol. Kocka me nikad nije interesirala, ne znam ni jednu kartašku igru. Ne vjerujem u takav novac, ni u sreću. Nisam poznavao nikoga tko je kockao. Za šest dana, eto, uspio sam doznati i koji je bio Magašev stol u omiljenom restoranu. Njezine usne učas su svjetlosti dale novi ton, pa je odjednom sve postalo toplije, baršunastije. Nije bilo nikoga: restoran se u međuvremenu srozao, kao da je provučen kroz telefaks. Dragan Kraljević već je godinama bolovao, pa je posao vodio njegov brat Mirko. Podrum se gasio sporo i mučno, baš poput Draganova života. Više nije svraćao nitko tko je za se mislio da je važan.

- Vladimir Magaš živi u staračkom domu - rekao sam kad je sjela nasuprot meni.

- Za to ti je trebalo šest dana? - osmjehnula se. I ja sam se osmjehnuo.

Izveštavao sam. Magaš je ostao bez stana. Uzeo mu ga je Jadran Rimac. Sjetio se valjda svih Magaševih dugova, nikad vraćenih kockarskih posudbi, obračunao je kamate, možda je i velikodušno smanjio za pola, ali to je i dalje bila svota nedohvatljiva nesretnom odvjetniku Magašu. Tako mu je uzeo stan u centru grada, u Masarykovej ulici. Dotjeran i prostran stan na prvom katu stare ali dobro održavane zgrade. Netko je jednog jutra javio Magašu da se treba iseliti. Nije prosvjedovao, nije čak bio ni iznenađen, nije molio za još mjesec-dva ili barem tjedan-dva. Sutradan je iskoristio jedno staro prijateljstvo i postao stanovnik doma za starije i nemoćne, petnaest minuta hoda od njegova bivšeg stana.

- Zašto mu je odlučio uzeti stan? - pitala je.

- Da ga ponizi. Taj stan, ni te pare, to ne treba Rimcu. On ima previše da bi uzimao onima do kojih mu je imalo stalo. Ovo je više od običnog posla.

- Zdravo razmišljaš - odala mi je priznanje kao uvredu - ali pitamo se: zašto? Zašto je to učinio?

- Valjda zato što mu više ne treba, ne znam. Ili ga je nečim naljutio. Ne znam, može biti svašta, može biti i nešto što nam nikad ne bi palo na pamet.

Rekla je da moramo točno saznati. Nagađanje nas neće daleko odvesti. Ako saznamo, možda ćemo biti na početku Rimčeva kraja. Pitala me bojim li se. Bojim li se? Čega da se bojim kad sa svim ovim nemam nikakve veze, osim što sam pročitao neke arhivske izvještaje i raspitao se na par mjesta? Nisam ništa napravio da bih trebao strahovati. Pogledala me kao da je upravo pomislila: zašto se uopće družim s ovim čovjekom?!

- Tražit ću da te Služba uključi u operativnu grupu za istragu o Rimcu.

Htjedoh reći - ne. Instinktivno. Ali nisam rekao ništa.

- Ako se ne bojiš... - dodala je.

Sve i da sam se bojao, a radilo se možda tek o nekakvoj skici straha što se slutila kroz sivi veo, nisam to mogao priznati. Htio sam se zbližiti s Marom Ištuk. Dugo nisam imao djevojku, više od dvije godine. Mjesecima nisam iskusio ženski dodir. Kako da jezikom doprem do njezinih otečenih bradavica, ako priznam da se bojim? Zar bi raširila nadošle usne i bedra pred plašljivcem u kojem je provrio strah od nekog muškarca kojeg još nije ni vidio, o kojemu je, reče joj maločas, samo čitao u zaboravljenim izvještajima i slušao u gradskim glasinama? Bio sam spreman učiniti svašta da je zavedem, ali takvi poput Rimca zbilja me nisu zanimali. Nisam želio ulaziti u svijet sirovih manijaka.

- Tko je vođa grupe? - pitao sam.

- Glavni tužitelj Čabraja osobno. Slažeš se da te predložim?

- Ne bojim se, nemoj to misliti. Ali moraš znati da mene ne zanima takav kriminal, ljudi poput Rimca u meni ne potiču nikakvu strast. Indiferentan sam prema takvima. Ja sam slučajno u ovom odjelu. Zapravo, privremeno. Čekam da me prebace u Političke. Ja sam za to. Želim se baviti pravim kriminalcima, a ne ovim budalama koje su prijetnja jedino drugim budalama. Čemu služi policija, ako se Služba mora baviti uličnim razbojnicima? Uskoro će

netko shvatiti da mogu biti korisniji ako radim ono što u meni budi interes, ono čemu sam se spreman predati. Zato je bolje da me ne predlažeš da radim na tome. Neću ti biti koristan, u odjelu ima dosta njih koji bi bili bolji izbor...

- Ja želim tebe...

Zastao sam, nadajući se da su njezine riječi dvosmislene, iako to ničim nije signalizirala. Zavodi li to ona mene? Zar želi isto što i ja? Moram ostati miran.

- Zašto mene?

- Zato što se ne bojiš - lijepo se nasmijala.

Idućeg dana šef me obavijestio da sam priključen grupi koja radi na Rimcu. Nije imao vremena za razgovor, a htio sam mu samo kazati da ću, naravno, prihvatiti zadatak, ali da se u što skorije vrijeme još jednom ozbiljno razmotre moji argumenti za premještanje u Političke delikte.

Dali su mi Vladimira Magaša. Da saznam sve, da mu se pokušam približiti. Magaš o Rimcu zna više nego itko. Njega se pitalo oko svega, ili skoro svega, a sad ima motiv da izbljuje tajne, da raskrinka Jadrana Rimca, da se pokaje i popljuje. Rimac mu je oteo stan. Još vrednije od stana: oteo mu je samoću, mogućnost da danima ne vidi živo ljudsko biće. Magaš se, otkako ga je 1994. napustila supruga, obzidavao samoćom. Svakoga dana dolazila je gospođa Matija, donosila novine, knjige iz knjižnice, kruh, vino, kuhala ručak i odlazila. Katkad bi je Vladimir zadržao da jede s njime i da popije pola čaše crnog vina. Četvrtkom je prala veš i robu, petkom brisala prašinu. U posljednje vrijeme jedva je uspijevaao plaćati Matiju, premda se radilo o skromnoj svoti. Mirovina je bila mizerna, a ionako tanka ušteđevina nestala je kao voda iz cjediljke. Nije više bilo Rimčevih isplata i posudbi koje su rijetko preživljavale do sljedećeg besanog jutra. Mirovina mu neće biti dovoljna ni za plaćanje doma.

Morao sam smisliti kako da se približim Magašu, kako da steknem njegovo povjerenje. Po mislima sam deset dana vukao stotinu ideja koje su umirale ubrzo nakon što bi se rodile: ubijao ih je neki detalj, stradavale su od neuvjerljivosti i nelogičnosti. Mara me je bez prestanka požurivala. Zvala je dva puta dnevno i pitala jesam li se čemu domislio. Navečer smo se nalazili u kafiću blizu njezina posla. Pili smo pivo i pelinkovac do kasno u noć. Ljubili se u separeu od crvene kože, odgađajući fajront još jednim pićem, još jednom cigaretom. Vozila me u svoj stan. Lizao sam joj vrat i trbuh, krivudava vlažna linija niz leđa mamila je

uzdah iz njezinih prsa. Sklapala je oči, opuštena do neprepoznatljivosti. Kasnije me pitala jesam li nešto smislio pod utjecajem njene kože. Smijali smo se.

Jednog jutra čitao sam u novinama članak o smrti Dragana Kraljevića. Pisalo je da je poznati bivši ugostitelj i osobni prijatelj mnogih umjetnika i javnih ličnosti preminuo nakon duge i neizlječive bolesti. Sprovod će biti prekosutra na glavnom gradskom groblju. Bio je čovjek, pisao je nadahnuti novinar, koji je u naš grad donio dašak zapadnih velegradova još u vrijeme tmurnog komunizma. On nam je otkrio drukčiju hranu, skupa vina, školjke, kavijar. Znao je prodati luksuz, imao je šarma, cijeli grad otimao se za njegovu pažnju. Bio je moćniji od najmanje polovice članova Centralnog komiteta. Znao je s ljudima. Ali uništio ga rat, nije se snašao u novom vremenu, došli su drugi. Bio im se pridružio, ali nije on to mogao izdržati. Povukao se, pa zatim razbolio. Umro je zaboravljen, zaključuju novine.

Fotografija Dragana Kraljevića bila je i među osmrtnicama. Ožalošćena supruga Marija, kćeri Dunja i Nataša, s obiteljima, i ostala tugujuća rodbina. Bilo je još čitulja s istim imenom i fotografijom. Jednu je dala osoba koja se potpisala s "Dubravka". Nije bilo puno teksta: "Dragom Draganu, posljednji pozdrav, Dubravka." Tko je ona? Tko bi mogla biti ta žena?

Otac mi je, gospodine Vladimire, spominjao vaše ime, rekao sam mu, shvatio sam da ste se dobro poznavali. Ja sam ga slabo poznavao, gotovo nimalo. Moram znati više o njemu. Pričajte mi o Draganu Kraljeviću, mom ocu.

Varka je možda bila prejeftina, ali ionako sam vjerovao da je čovjeku koji želi pričati svaki mamac neodoljiv. Ako ne želi, nema udice koja će ga privući.

CIMER

Probudio sam se u vojnoj bolnici u gradu na obali. Bilo je još pet kreveta u sobi, ali samo na jednom ležao je čovjek. Vani je padala kiša i grmjelo je. Najgore je jutarnje nevrijeme, kad te probude gromovi i munje, i oluci koji klepeću. Kroz sljepoočnice su mi letjele munje i mačevi. Kao da mi je glava list papira koji snažna ruka cijepa do najsitnijih komadića.

- Gospodine, imate li cigaretu? - pitao sam čovjeka koji mi je ležao slijeva.

- Nemam... Ali i ja bi rado zapalio jednu...

Šutjeli smo i nismo se pomicali. Shvatio sam da se ja, zapravo, ne mogu ni pomaknuti. Bol je bila jedino što je čuvalo cjelovitost moga tijela.

Liječnik je došao nakon pola sata. Moj cimer ga je odmah upitao ima li cigaretu. Liječnik se pravio da ga nije čuo. Bio je relativno mlad, svakako prilično mlađi od mene, a ispod kute nosio je tamno odijelo, bijelu košulju i plavu kravatu. Stao je uz moj krevet i čekao da mu kažem kako sam. Djelovao je užurbano. Moj zgužvani i promukli cimer, vidio sam ga samo okrajkom oka, opet ga je zapitao ima li cigaretu. Liječnik se obraćao meni: izveli smo dvije operacije, jednu u trbušnoj šupljini, drugu u predjelu karlice, uistinu složeni zahvati, ali nadamo se da će sve biti u redu, pozorno ćemo pratiti vaše stanje u idućih par dana, to je kritično razdoblje. Mirujte. Krenuo je k izlaznim vratima. Doviđenja. Cimer ga je još jednom pitao ima li cigaretu. Kad se mladić opet nije ni trznuo, u cimerovoj ruci stvorio se pištolj. U tri koraka sustigao je liječnika u čijoj je desnoj ruci već bila kvaka. Ščepao ga je za ovratnik i u idućoj sekundi gurao mu cijev pištolja u usta. Podizao sam glavu da jasnije vidim što se događa: svaki milimetar bio je novi čavao u mozak, vrela sablja u kičmu, u rebra.

Liječnik je ležao na jednom od slobodnih kreveta, a moj cimer stajao je iznad njega, s isukanim pištoljem.

- Ej, pusti pištolj, čovječe, koji ti je... - mirno sam kazao.

- Ti se ne mišaj! - nije okretao glavu prema meni. - Pito sam doktora. Doktore, daj mi cigaru, znam da pušiš. Ajde, daj...

Ukočeni liječnik počeo se hvatati po džepovima. Činio je to nervozno, smiješan poput robota na nekoj brznoj drogi. I ja sam osjetio olakšanje kad je negdje napipao kutiju.

- I vatre...

Cimer je povukao prvi dim i procijedio jedno gadljivo mrš. Liječnik je izjurio iz naše sobe. Nije se ni osvrnuo dok je odlazio. Cimer je legao na krevet na kojem je maloprije ležao mladi liječnik. Upućivao je mlazove dima prema nadutom i napuklom plafonu. Pištolj mu je počivao na mekom trbuhu.

- Izbušili te slonovi, a? - rekao je, i dalje gledajući u nabreknuća na plafonu. Potvrdio sam. Pa smo šutjeli.

- Nikad nisam vidio slona uživo - napokon reče. Cigareta mu je brzo gorjela. Odjednom se trznuo, pištolj se dva puta bučno odbio o plastični pod, otvorio je prozor i bacio opušak. Vratio se na svoj krevet.

- Uh, pa nisam uzeo cigaru za tebe! - odjednom se sjetio. Rekao sam da je dobro i da nema veze.

Pitao sam ga za ime. Zove se Ljubo Begić. Dosta je mlađi od mene. Jak kao stablo. Nisam primjećivao da ima tjelesnih nedostataka. Nije mi bio očigledan razlog njegova boravka u bolnici.

- Šta je tebi bilo?

- Još traže... Pao sam u nesvist. Ništa, ručao, i samo se srušio. Mislili da je srce, ali polili me vodom i dobro, probudio se. Nije prošlo po sata, opet isto. Pa su me doveli u bolnicu na pretrage. Ništa nisu našli, pa su me poslali ovamo. Na morski zrak. Tu sam već šest dana.

- Jesi li u bolnici padao u nesvijest?

- Jaštasam, barem sedam-osam puta. Probude me i dobro. Čekam kad će opet. To je jedino loše. Ne znaš kad će i di. Strah me svaki put kad idem u klozet.

Kratko se nasmijao. Ja sam se nasmijao još kraće. Čini mu se kao da mu u glavi negdje prokišnjava, pa nastaju kratki spojevi koji mu gase oči i misli. Mora biti nešto. Možda je nešto od rata. Ratuje već četiri godine. Svašta je vidio. Ali slonove nije.

- Kad se oporavim, povest ću te da vidiš Sonija i Lanku. Ako još budeš ovdje...

- Bit ću ovdje koliko hoću, koliko treba. Pričaj mi o slonovima.

- Moraš ih vidjeti, neće ti ništa značiti ako ti budem pričao... Slonovi ko slonovi, s televizije, ali kad im se primakneš...

- Smrde li puno?

- Smrde, ali kad im se primakneš, onda ništa ne čuješ, i nos ti se začepi. Ništa, samo su oni i ti. Zato kažem da se to ne može ispričati.

Pitao me drogiram li se. Probao sam svašta, ali ne mogu reći da se drogiram. Uzmem kad me ponude džointom ili crtom kokaina, ali mogu bez toga. Prestar sam ja za to. Izvadio je vrećicu, pa iz nje prosuo malo praha na komad razbijenog ogledala, koji je ležao na njegovu noćnom ormariću. Razdijelio je kokain u dvije kolone, smotao novčanicu od sto maraka i prinio mome nosu. Šmrknuo sam. Načas me je zasvrbjelo kao da ću kihnuti. Šmrknuo je i on. Popratio je to zadovoljnim - ohh!

Ponovo sam imao srce. Galopiralo je prema stegnutom grlu. Refleksno sam micao glavu ustranu, a sve me je boljelo. Ovo je dobro, čuo sam ga kroz brašnjave uši, dobro, dobro, skupo, majku mu jebem, naćemo neke pare, kupit kilo, to je poso, imat ćemo i za sebe i za druge. Htio sam ustati i umiti se. Nisam mogao. Srce je tapkalo na mjestu, negdje na prilazima grlu.

- Obećo si mi za slonove, nemoj zajebat.

- Neću, časna riječ.

- Sigurno da nećeš.

GRAD I PSI

Vladimir Magaš otvorio je vrata stana i odmah se sudario sa samouvjerenim pogledom čovjeka kojeg je znao samo po prezimenu, kojeg su svi znali po prezimenu. Marinović. Šutjeli su šutnjom dvojice koji su se sreli već dovoljno puta da bi se upamtili, ali nikad, eto, nisu ostali nasamo. Rodi se nelagoda kad prvi put ostaneš nasamo s drugim ljudskim bićem. Marinović je upitao može li ući. Sjeli su u fotelje u dnevnom boravku, a gost je odmah pripalio cigaretu. Kratko je lutao pogledom po zidovima. Magaš nije kupio ni jednu od tih slika, kupovao ih je ili dobivao njegov pokojni otac. Božidar Magaš bio je ugledan kirurg, profesor na Medicinskom fakultetu. Umro je usred šaputanja da će biti primljen u Akademiju. Volio je slike Gabrijela Jurkića, bujajuće bosanske pejzaže prigušene tugom. Dva Jurkićeva ulja, s kojih je mama Jelena neprestano brisala prašinu i sjene, visila su u dnevnom boravku i Marinović ih je neko vrijeme promatrao, otpuhujući dimove. Zatim je ugasio cigaretu.

Predimo na posao, reče gost, šalje me Jadran Rimac. Ima ponudu za gospodina Vladimira, i neka gospodin Vladimir ozbiljno razmisli. Jadran Rimac vrlo dobro zna sve, nemojte ga odbiti, nemojte podcijeniti, Jadran Rimac cijeni gospodina Vladimira i želi pomoći u ovoj neugodnoj situaciji. Gazda Dragan sve je ispričao Rimcu. Besmisleno je da odbijete, kazao je gost, nemate izbora. Rimac ne voli kad ga odbijaju, pogotovo ne voli kad odbijaju njegovu ispruženu ruku. Tada zna izgubiti živce i obzire, možda ste ponešto i načuli o tome. Magaš upita što treba učiniti. Marinović mu odgovori da jedne od idućih večeri dođe u Draganov restoran, Jadran će biti ondje, u sobi sa strane, Jadran će mu sve objasniti. To je sve. Magaš je rekao još samo doviđenja i zatvorio vrata za poslovnim gostom.

Dva dana prije Marinovićeva nenajavljenog posjeta, 14. listopada 1991, Magašu su s posla poručili da neko vrijeme ne dolazi u kancelariju. Javila mu je tajnica. Nije znala više od toga, rekla je ono što su joj rekli da mu kaže. Pokušao se prisjetiti je li učinio nešto što bi potvrdilo sumnje o njegovoj nedopustivoj suzdržanosti prema revoluciji. Nije bilo ničega. Vodio je računa da ne dospije u razgovore u kojima bi se morao izjasniti o stvarnosti. Samo je kurtoazno razmjenjivao riječi s ljudima, škodio mu je otvoreni prostor. Otkad su mu poručili da ne dolazi na posao, nije otvorio vrata sve dok Marinović nije pozvonio. A gdje da ide? Njegov grad, grad u kojem je rođen, po ulicama mu je posijao rešetke i zidove, brane i zabrane, minska polja, zasjede i stupice. Posvuda samo opasnost, nigdje nijednog sigurnog ugla, a jučer su svi bili takvi, zaobljeni poput jastuka.

Tajnica je ponovo nazvala sat vremena poslije Marinovićeva odlaska iz Magaševa stana. Opet poruka onih gore: neka ujutro dođe na posao. Je li opasnost minula? Ili zovu da ga dokrajče? Zaspao je, kao i obično, pred zorom, na sat ili dva.

Ujutro je došao na posao. Ponašao se kao da je pred njim samo jedno u nizu od više tisuća istih ovakvih jutara u kancelariji. Tajnica mu je donijela jaku tursku kavu, pušio je prvu cigaretu i čitao novine. Zapravo, nije ni pio kavu, nije ni pušio, niti je čitao novine. Očekivao je samo da zazvoni telefon, da ga glavni pozove k sebi. Slabo je poznavao svoga šefa. Magaš je u ovoj kući više od dvadeset i pet godina, šef je u nju prvi put stupio prije godinu i nešto dana, njegovo imenovanje bilo je jedna od prvih odluka demokratske vlasti. Prvo su svoje ljude postavili u Tužiteljstvo, vojsku, SNS, policiju, na radio i televiziju, u novine. Vlast se voli osjećati sigurno. Vladimir Magaš znao je za Branimira Majstorovića i prije nego što je mu je ovaj došao za šefa, ali formalno su se upoznali tek prije godinu dana. Majstorović je bio advokat u gradu na istoku zemlje, zastupao je, uglavnom, sitnije prijestupnike, ali posao mu nije išao, točnije Majstorović nije previše mario za skupljanje klijenata i zbližavanje sa sucima. Bio je lijen, no pronicljiv i lucidan, što nije naročito rijetka kombinacija svojstava. Išao je u crkvu svake nedjelje i to je bila krajnja točka njegova otpora komunistima. Nije bio njihov, jer nije imao ambicija, nije bio protiv njih, jer je to zahtijevalo stanovitu mentalnu, a možda i fizičku, aktivnost. Odlasci u crkvu bili su više vraćanje duga: bio je sjemeništarač, a napustio je samostan prije mlade mise. Nije upoznao djevojku i zaljubio se, nego se jednog običnog jutra probudio s jasnom spoznajom da takav život nije za njega. Nije, pa nije. Kao što nije svačije pjevati kroz selo.

A onda mu je ambicija konačno proklijala. Najednom je Branimir Majstorović poželio drukčiji život. Bio je novi čovjek, manji od onog jučerašnjeg: više nije bio ni lijen, jer konstruktivnost ne ide s lijenošću. Preselio u glavni grad. Svoju ulogu nije shvatio olako. Držao se kruto poput ljudi koji vjeruju u vlastitu važnost. Ipak, ostalo mi je nešto pameti. I dalje je brzo mislio.

Vladimir Magaš sjedio je u platnenoj fotelji pred stolom iza kojeg je bio Majstorović. Iza Majstorovićevih leđa bio je prozor, pa je Magaš promatrao uštipke od oblaka na savršenom nebu. Nemamo puno vremena, gospodine Magaš, trebate učiniti jednu stvar, objasniti ću vam o čemu je riječ: nekoliko naših momaka napravilo je glupost, ubijali su, saznalo se, policija ih je naprosto morala uhapsiti. Sve su priznali, sve do zadnje sitnice, ali nisu imali odvjetnike. Zato se njihova priznanja ne mogu koristiti. Kad su im doveli odvjetnike, počeli su se braniti šutnjom. Ali policija je svejedno podnijela kaznenu prijavu. To što su nam dali

tanko je kao papir za cigarete. Skoro pa ništa.

Magaš je odmah primijetio da nije baš ništa: znaju, pobogu, da su oni ubojice, priznali su. Kako da ne podnesu prijave protiv građana za koje znaju da su ubili? Kad ste potpuno sigurni da imate krivce, mnogo je lakše tragati za dokazima krivnje. Držat ćemo ih mjesec-dva u zatvoru, računaju policajci, a za to vrijeme nešto ćemo pronaći, ili će se netko slomiti i u prisustvu advokata.

Majstorović je saslušao Magaševo objašnjenje koje mu je bilo poznato. Ništa mu Magaš nije otkrio. Majstorović mu je pogledom pokušavao dati do znanja da ga nije ovamo pozvao da bi on njemu, svome nadređenom, tumačio abecedu. Sve znamo, kolega Magaš, sve je jasno. Ali znamo i da je rat, zar ne? Ili vama možda nije rat? To su naši momci, Srbi su napali nas a ne mi njih, to zna cijeli svijet, kakvu bismo poruku poslali našim braniteljima hapšenjem najhrabrijih i najboljih, i još da im sudimo, ovo je rat, ne smiju se gledati izdvojeni kamenčići, mora se vidjeti cijela slika, nemamo pravo na kratkovidnost i sebičnost. Što je nego sebičnost kad se u ratu misli samo na vlastito poštenje? Gdje bismo stigli kad bi svi tako?!

Magaš nije mogao ništa kazati. Ovi su ozbiljni, mislio je u sebi, ovi su ludo ozbiljni. Treba što prije i što dalje pobjeći od njih.

Majstorović je pristojno sačekao da Magaš odšuti desetak sekundi, a zatim mu reče da ga spis čeka kod tajnice i da bi ujutro stvar trebala biti svršena. Dečki su, ipak, u pritvoru, dodao je.

Navečer je Vladimir Magaš došao u Draganov podrum. Poluprazno. Četvrtak. Sve prigušeno. Na šanku je pitao je li gospodin Rimac tu negdje. Konobar je bez zadržke rekao da je u sobi sa strane. Sjedili su Rimac, Marinović i gazda Dragan. Magaš je svakog od njih ispitivački pogledao. Stajao je na vratima sve dok mu Rimac nije dao signal da uđe. Spustio se na jednu od slobodnih drvenih stolica za okruglim masivnim stolom prekrivenim zelenom čojom. Rimac je pohvalio njegov brzi dolazak. Ovo je mjesto za vas, gospodine Magaš, reče, vi ste ovdje vi. Trebate im, Vladimire, samo im još vi trebate! Jadran Rimac ne smije činiti sitne i glupe pogreške, za krupne će se pobrinuti važniji ljudi. Treba mu netko tko će iscrtati granice, označiti minska polja, prepoznavati opasnosti, upozoravati na osobine prijatelja i neprijatelja, pregovarati, trgovati, otvarati vrata, utjecati. Netko iskusan i s imenom. I vama treba netko, gospodine Magaš, netko da raskrili kišobran nad vašom glavom, prve krupne kapi kvase vam čelo, još malo pa će prolom oblaka, istopit će se glava kao da je grumen

šećera. Rimac vrlo dobro zna kakva je Magaševa situacija na poslu. Nema više države, država se promijenila, nitko za vas više ne brine, gospodine Magaš. Rimac je sad tu umjesto države i sistema, ali sve je isto: nešto ćete dobiti, nešto ćete dati. A i ta kocka, to, ipak, košta. Rimčeva je ponuda najizdašnija. Nećete se morati odreći izleta u Baden-Baden, gospodskih poraza, velikih uloga. Mogu oni i drukčije razgovarati, Rimac Magaša može jednostavno prepustiti strvinarima. Daje mu priliku kakvu više neće imati. Lažu, Vladimire, oni koji vam obećavaju da će paziti na vas samo zato što ste im dragi, zato što ste možda dobar čovjek, što ste im jednom davno učinili uslugu. Dolazi rat, svi su se pretvorili u trgovce, a trguje tko čime ima.

Magaš je zamolio Rimca da bude konkretniji, da mu kaže više. Što se očekuje od njega, što će biti?

Rimac reče da vremena nisu pogodna za konkretnost. Može mu samo kazati da će imati pristojnu plaću i da će biti siguran, koliko čovjek poput Magaša može biti siguran. Radit će svoj posao, samo što će ubuduće kretati iz pozicije suprotne dosadašnjoj: neće optuživati nego braniti. U početku će, vjerojatno, biti neobično, ali naviknut će se. Pametan ste čovjek, Vladimire, a za pametne je ljude da budu branitelji, a ne tužitelji. Takav raspored snaga u interesu je pravde.

Magaš će razmisliti, u svakom slučaju zahvaljuje na ponudi. Razmislite, rekao je Jadran Rimac, pa dođite sutra u isto vrijeme. Trebamo biti hitri: grad je pun gladnih pasa koji će iskoristiti svaku nepažnju, trenutak uspavanosti, nedovoljnu odlučnost. Reče mu još da bi volio da budu na ti. Nema problema.

Dragan je tada prvi put progovorio. Pitao je Magaša što će popiti. Nije htio ništa, kazao je da odlazi, umoran je. Laku noć, gospodo.

Od Kraljevićeva restorana do Magaševa stana ima pet minuta laganog hoda. Grad je bio pust i miran. Tramvaj broj 12 kloparao je pored zgrade nacionalnog kazališta. U drugim kolima nije bilo svjetla: četvero putnika pretvorilo se u crne papirnate siluete koje nikad neće stići na posljednju stanicu. Vladimir Magaš držao je u lijevoj ruci mali izlomljeni kišobran idealan da ga se bezbolno izgubi, u desnoj je bila cigareta. Treba li nekoga nazvati da se posavjetuje? U obzir je dolazilo najviše dvoje ljudi. Njegova supruga Jasmina: ona je već mjesec dana bila kod svojih roditelja koji su već dugo živjeli u Švicarskoj, u mjestu blizu Zuga, i vratit će se za nekoliko dana. I njegov najbolji prijatelj, vjenčani kum, Krešimir Malenica. Bio je među najpoznatijim advokatima u gradu: branio je krupne kriminalce i sve

koji su imali dovoljno novca da zakorače preko praga njegove kancelarije. Bio je teatralan i bučan, često ekstreman, no uvijek je imao odgovor na svako pitanje. Nije ga se moglo uhvatiti na krivoj nozi. Magaš i Malenica upoznali su se na studiju, ali sprijateljili su se petnaest godina kasnije, kad su se našli na sudu na suprotnim stranama. Godinu i pol nakon toga, Malenica je bio kum na jednom ukusnom i decentnom vjenčanju, s dvadesetak prisutnih.

Magaš ove noći neće nikoga zvati. Ovo mora sam. Ta spoznaja, u času slabosti, pomilovala je njegovu uspavanu uobraženost.

4.

MARA

Radoš me nazvao pred kraj radnog vremena i rekao mi da je odobreno. Uključen sam u istragu ubojstva Andrije Sučića. Mogu otputovati za dan ili dva. Da se dolje javim nekom Mariću. Neka na papir stavim teze koje mi se motaju po glavi, ako mi se uopće išta mota. Bitno je da ništa ne činim na svoju ruku i da se držim glavne linije. Slučaj nije vrijedan svojeglavosti, reče mi, na ovom se nitko ne može proslaviti i zaraditi unaprjeđenje. Prešutio sam da to znam i bez njega.

Opet sam nazvao Maru. I javila se. Konačno se javila.

- Hej... - zbunio sam se - gdje si ti? Gdje si? Zovem te... Danima valjda...
- Spavala sam - rekla je bunovno i mrzovoljno - spavala sam... Dugo, valjda...
- Skoro tri dana, nevjerojatno... Stvarno?
- Jebiga...
- Kod tebe sam za petnaest minuta...
- Ne, nemoj! Dođi za sat vremena... Da malo dođem k sebi...
- Okej, doći ću za sat vremena. Jesi dobro?
- Jesam, da.
- Sigurno?
- Sigurno...

Sat vremena kasnije stajao sam pred vratima Marina stana i stiskao zvono. Dugo nije otvarala. Pojavila se nakon valjda deset minuta, taman kad sam bio definitivno odlučio da odlazim. I da mi je konačno dosta svega. Tuširala se, pa nije čula. Poljubili smo se u obraz dok sam ulazio u njezin stan. I dalje je mirisala po snu. Prespavala je i pogreb Jadrana Rimca. Bila je kao ispuhani balon.

Pitala je hoću li čaj, nema kave. Čaj bez šećera, jer ni šećera nema. Ne, neću ništa.. Reče da će smotati džoint, baš joj treba. Za buđenje. U zadnje vrijeme voli kad joj dan počne

džointom, sve je blaže, zaobljenije, pastelnije, sporije. Stvarnost je prihvatljivija.

- Jesi se naspavala? - pitao sam samo da bismo počeli pričati. Mrvila je hašiš za stolom, pa je samo podigla pogled i kimnula glavom. Sjedio sam nasuprot njoj.

- Nisi čula da je ubijen Andrija Sučić... Jučer. Snajper u glavu, ispred kuće.

- Vjerojatno nije teško pogoditi tko je pucao. To se moralo dogoditi, previše je pričao. Znalo se...

- Ma da, ali ima nešto drugo... On je moj stari. Andrija Sučić. Nisam ti prije rekao, ne znam zašto. I ja sam saznao nedavno - izgovorio sam u jednom dahu.

- Kad?

- Prije dvije i pol godine, otprilike. Ono kad su ga napali u nekoj birtiji. Tada mi je stara rekla.

Gledala me i šutjela. Prestala je noktima grebati po grumenu hašiša. Rekoh da sam bio bijesan na majku kad mi je rekla, ali shvatio sam da od bijesa nemam ništa. Upita me jesam li bio ljut zato što mi mater nije rekla prije ili zato što je konačno priznala da je Andrija Sučić moj otac. Nisam bio raspoložen da i dalje lažem: razjarilo me što mi je taj tip otac, naravno. Želio sam da nitko ne dozna. Ubio bih se kad bi netko saznao. Život bi mi otišao k vragu. Zato ni njoj nisam govorio. Bolje mi je bilo da šutim, jer bi svako povjeravanje otvorilo vrata prodoru novih i novih pitanja, dilema, muke. Osjećao bih da se od mene nešto očekuje: pritisak tuđeg očekivanja može biti jednako neizdrživ kad od tebe nešto očekuje jedna ličnost i kad nešto očekuje čitav narod. Procijenio sam da je najbolje da ne zna nitko, pa da ću možda i ja nekako zaboraviti.

- Što ćeš sad? - pitala je, nastavljajući mrviti tvrdi komadić.

- Tražio sam da me pošalju dolje, da me uključe u istragu. Dozvolili su mi. Idem sutra ili prekosutra.

Kad je upitala zašto idem, nisam znao odgovoriti. Želim li zbilja pronaći ubojicu svoga oca?

Ubijen je zato što su ga, napokon, počeli shvaćati ozbiljno. Dok je o našim zločinima pričao u nekim marginalnim novinama, jebavali su mu majku u sebi ili birtijski glasno kad Sučića nije bilo blizu. Imali su ga na oku, ali daleko je to bilo od ideje o ubojstvu. Ali onda je netko

nekoga natjerao da natjera Državno tužiteljstvo da pozove i sasluša Andriju Sučića. Da ispriča ono što je već pričao u novinama. Predsjednik se teško razbolio i led se počeo otapati. Nitko više nije mogao zamrznuti vodu koja je prodirala kroz pukotine, pravila od pukotina plitke kanale, pa zatim kanjone i široka riječna korita. Nitko više nije mislio na vlast, na Predsjednika koji je još umirao, na povijest, ideje. Svi su mislili samo na sebe. Zato je moj otac ubijen. Prolazio sam hodnicima Službe i susretao ljude kojima je u očima bilo samo jedno pitanje: što će biti sa mnom? Ja sam se, što je Mara znala, za to vrijeme bavio Vladimirom Magašem i Jadranom Rimcem. Nisam znao da će pucati u starog, ali vidio sam da neće na dobro. Nisam imao hrabrosti da nešto učinim, da ga pokušam zaštititi. Bojao sam se da ću postati sumnjiv i da s time neću moći živjeti. Netko bi se mogao upitati o mojim motivima. U ovoj zemlji uvijek postoji tajni, prljavi ili prizemni, motiv za činjenje dobra. Zašto taj to čini? Nitko ništa ne čini iz plemenitih i iskrenih motiva. Uvijek je netko nekome rođak ili kum, uvijek netko nekoga jebe, javno ili potajice. Uvijek je netko s nekim išao u školu, ili su roditelji zajedno odlazili na plesne večeri, uvijek su protuusluge, stari dugovi, novac, taština, osveta, zavist. Nema čistih poriva, nema! To se nauči brzo nakon dolaska u Službu. Ako bi se netko zabavio mojim motivima, bio bih raskrinkan i izopćen. Svi bi me ostavili. Najdalje dokle sam se usudio otići bilo je da jedno popodne, nedugo nakon što sam doznao tko mi je otac, provedem pred zgradom u kojoj je živjela Andrijina kćer Dinka, moja polusestra. Imao sam njezinu fotografiju. Čekao sam je, sjedeći na obližnjoj klupi. Želio sam joj prići i reći tko sam. Dugim koracima prešla je put od parkirališta do ulaza u zgradu. Bila je visoka. Srce mi je brže kucalo tih nekoliko sekundi, ali nisam se pomaknuo s mjesta.

Ništa ne bih postigao da sam nekome kazao da slutim da će se Andriji Sučiću dogoditi zlo. Samo bih skrenuo pažnju na sebe, ali tako da time ne privučem nikakvo dobro. Zapamtili bi me, a sve bi ostalo isto. Tad bi se moj život razbio u neprepoznatljive krhotine. Zbog oca kojeg nikad nisam imao ostao bih bez svega što imam i što sam mogao imati. Zar je on vrijedan tog rizika? Gledao sam kako odlazi u smrt. Pustio sam ga da ode. Ništa mi nije dao, ni ja njemu ništa neću dati. Uostalom, on je izdajnik.

- I misliš da je zaslužio ovo? - pitala je, oblizujući rub prozirne hartijice za motanje cigareta. Nisam znao odgovor. Nisam htio reći nešto zbog čega bih se kasnije mogao kajati. Govorio je istinu, ljudi su ubijeni, ali što ja imam od njegove istine, što itko ima od njegove istine. Uostalom, nitko ne zna što mu je bilo da priča to što je pričao.

- Zar je bitan razlog? Ako je istina, zar je bitan razlog? - kazala je.

- Nije, ali... Moraš se pitati zašto. Zašto je to radio?

- To je glupo. Mi svaku stvar, svaki problem, moramo dovesti na osobno. To je primitivizam. Već smo puno puta pričali o ovome. Tako se sve može relativizirati, zavisi samo iz koje točke polazimo u relativiziranje. Može se srozati herojstvo i uzdići kukavičluk. Dovoljno se samo s načela spustiti na tog nekog čovjeka i njegove moguće razloge.

- Dobro, ali ne može se to baš tako razdvojiti, kao ulje od vode. Motiv je sastavni dio istine. Tek motiv daje potpunu sliku, omogućava da se ispravno postavimo prema nečemu. Zar ne?

Rekla je da se ne slaže. Reče da nas u Službi pogrešno uče. Nešto je točno, ili nije točno, bez obzira na zle ili dobre motive koji su u pozadini, ili u središtu. Sad se ja nisam mogao složiti. Možda sam se samo htio suprotstavljati, a imao sam osjećaj da mi solidno ide. Ako ne mislimo o motivima, bit ćemo zlopotrijebljeni. Naša vjera u istinu odvest će nas u služenje đavlu. U veći grijeh nego što bi bio da smo zatvorili oči i pustili da istina prođe pokraj nas.

Mara je zapalila džoint. Kupovala je vrijeme za sljedeću misao. Ona je sad bila na redu. Upitala je koji je moj motiv. Zašto idem dolje? Zašto sam tražio da me priključe istrazi? Kazao sam da, zapravo, ne znam. Zbog nekog nemira koji, tko zna, možda ne bi dugo potrajao. Da sam pustio još koji dan, moguće je da ne bih učinio ništa. Sklopljenih očiju povlačila je guste dimove i uživala u svojoj nadmoći. U sobi je i dalje bio polumrak.

- Zapravo, ti braniš svoje postupke - izvadio sam zadnju kartu. - Zbog Rimca. On ti je pričao o drugima samo zato da bi pokušao spasiti svoju guzicu. Ne želiš priznati da te zlopotrijebio. Samo zato govoriš da nije važan motiv onog koji govori istinu, a znaš da jest. On te sebično iskorištavao, a ti si mislila da ćeš promijeniti svijet, da ćeš izvršiti pravdu. Iskorištena si, a pravde, eto, nema. Da je u tebi bilo manje pravedničke pohlepe, Rimac bi sad bio u zatvoru. Ljuta si, jer te izmanipulirao. Srušila se cijela konstrukcija. Htjela si sve, i ostala bez ičega. Znam da boli, ali nisam ja kriv za to.

Ugasila je džoint u tanjuriću i nijemo otišla u spavaću sobu. Gledao sam za njom. Njezina guzica u širokoj pidžami nije podsjećala na samu sebe. Načas mi se ukazala nježna punoća njezinih butina koje se rascvjetavaju u savršeno zaobljeno dupe. Omekšao me taj prizor.

- Ej, nemoj se sad duriti, molim te...

Zatvorila je vrata. Ostao sam sjediti i zuriti u zatvorena vrata njezine sobe. Znao sam tu reakciju: bila je bijesna zbog nemoći da išta kaže. Nije voljela da joj gledam lice u tim trenucima. Skrivala se.

Dan je i dalje bio prozračan i čist. Nisam imao pojma kamo bih krenuo. Mogao sam opet k majci, ali to bi bilo mučno. Nisam imao prijatelje koje bih mogao nazvati, s kojima bih mogao pričati. U uredu više nisam imao što raditi. Nisam bio dovoljno miran da bih mogao tumarati gradom. Otišao sam k Jani u birtiju, premda se sinoć nisam pojavio. Računao sam na njenu blagonaklonost. Bila su tri gosta u lokalu. Dočekala me prigušenim osmijehom.

- Šta je bilo sinoć? Usro se, a? - pokušavala je trijumfirati.

- Jesam, priznajem... - prihvatio sam. - Umro mi stari, rekao sam ti, sjebalo me to.

- Ti si sjeban i bez toga, znamo to. Svi ste sjebani... Samo sam ja ovdje normalna, ako mene pitaš.

Nasmijao sam se. Osmjelio sam se da upitam ima li planova za večeras. Sad je njoj preko lica preletio tračak osmijeha.

- Ali da nas vodiš da nešto jedemo, nešto fino? Dugo nisam fino jela.

- Može. Kad zatvaraš?

- Dođi u deset i petnaest. I smisli nešto dobro.

Kad sam stigao u svoj jednosobni podstanarski stan, četiri tramvajske stanice istočno od glavnog gradskog trga, sunce je bilo u završnoj fazi silazne putanje. Izuo sam cipele, zapalio cigaretu, ispružio se na kauču. Poželio sam nazvati Maru, da malo umirim savjest prije večere s Janom, ali ugušio sam želju kao cigaretu u čaši vode. Ššššš.

Probudio sam se na vrijeme, u devet i petnaest. U gradu nije bilo previše restorana u kojima se moglo jesti poslije deset navečer. Naročito nije bilo puno restorana u kojima se u taj sat mogla pojesti hrana zahtjevnija od ćevapa i pizze. Otišli smo u Klub, simpatičan lokal uz nogometno igralište, u zelenoj zoni grada. Skoro da nismo ni imali izbora. U posljednjih godinu dana, ovdje sam dolazio tri puta, kad sam morao uskočiti u tajno praćenje Jadrana Rimca. Klub je bio omiljeni Rimčev restoran otkako je napustio podrum Dragana Kraljevića u centru. U jednom trenutku dosadio mu je taj Kraljevićev prostor i napustio je posao. Ljudi su, uostalom, počeli zaobilaziti podrum. Glas se širio sporo, ali ostavljao je jak dojam. Rimac se iz centra uputio prema periferiji, gdje je zrak rjeđi, gdje se motaju oni što su zapeli na putu prema središtu. Klub je bio smješten upravo ondje, na ničijoj zemlji.

Večeras šarolik svijet. Poznati televizijski novinar i voditelj, malešan i otromboljen, s

ocvalom estradnom pojavom dubokog dekoltea, i njezinom mlađom, bljeđom i ljepšom prijateljicom koja ne govori puno. Četvorica kamatara iz zapadnog dijela grada, nekoć kradljivci automobila, kuju nove planove. Treba negdje odliti višak novca. Kupujmo zemlju! To je najsigurnije. Trebat će nam uskoro kilometri cesta, tisuće stanova, milijuni kvadrata šoping-centara. Dotjerani odvjetnik zaluden alkoholom i velikim gestama, i njegovo bučno društvo: dvije vitke djevojke i tri muškarca. Dvoje-troje novinara koji su počeli zarađivati prve pristojne pare, pa nemilice rasipaju na osjećaj svoje važnosti. Brat našeg najvećeg neproglašenog ratnog heroja, generala, s uzbuđenom zaručnicom iz provincije. Sinovi vojnih lica, čiji su se očevi prije desetak godina sklonili u rodne šumadije i vojvodine, sinovi su ostali, lojalni su Republici, prodaju bijelo i žuto djeci iz boljih kuća. I još dosta onih koji mogu biti bilo tko. Popunjen restoran.

Dugo smo jeli. Sporo. Pili smo bijelo vino. Jana je uživala. Nije me pitala ništa o starom. Ni o Radošu.

POZDRAVI SLONOVE

Mog cimera Ljubu Begića iz bolnice su otpustili dva dana poslije incidenta s liječnikom i cigaretom. Na odlasku mi je samo rekao da mora na ozbiljnije preglede u glavni grad. Bio je smiren, utišan i ravnodušan. Mora da su mu dali neke tablete da bude takav.

- A slonovi? - dobacio sam. Podigao je ruku.

- Pozdravi ih, doći ću ja drugi put. Sigurno.

U bolnici sam proveo dvadeset i devet dana. Upućen sam na kućni oporavak, ali prije odlaska kući htio sam otići na Otok da vidim Sonija i Lanku. Da vidim jesmo li sad izravnali račune. Doputovao sam u vrijeme ručka. Predsjednik nije bio na Otoku, pa je u objektima boravilo samo malobrojno stalno osoblje. Htio sam ih što više izbjeći, jer bi me opsjedali svojim kurtoaznim pitanjima, jer bih previše puta morao ponoviti kako je bilo kad me je Soni probo svojom kljovom. Želio sam samo vidjeti slonove i otići kući. Od pristaništa do Sonijeve i Lankine štale trebalo je pješaćiti oko kilometar i pol: na tom putu nikako nisam mogao izbjeći dva stražarska mjesta. Prošlo je bezbolno. Samo pozdrav, pokazivanje legitimacije, stisak ruke i dvije-tri riječi o zdravlju. Glumio sam užurbanost, a oni me nisu pitali kamo idem.

Štala je, kao i obično, bila otvorena. Lanka je bila sama. Kao da se trznula kad me je vidjela, ali to je trajalo kratko. Prišao sam joj i položio ruku na nju. Onda sam se čelom naslonio na debelu prašnjavu kožu. Nije me primjećivala. Pitao sam gdje je Soni. Ignorirala me. Gdje li je mogao otići? Nikad nigdje nije odlazio bez Lanke. Nije volio biti sam. Morao sam saznati gdje je, a Lanka mi u tome nije mogla ili nije htjela pomoći.

Lišen maloprijašnje užurbanosti, vratio sam se do stražarskog položaja. Gdje je nestao drugi slon, pitao sam mladog vojnika u besprijekornoj uniformi Predsjednikove Straže. Nisam ga poznavao. Dvoumio se da li da razgovara sa mnom. Zašto vas to zanima, pitao je. Mislio sam da to ne moram nikome objašnjavati, jer sam vjerovao da svi znaju za okolnosti mog ranjavanja. On nije znao. Bio je novi, svega je četiri dana na Otoku. Nisam mu htio objašnjavati. Imam svoje razloge, odgovorio sam. Rekao je da ne zna što je sa slonovima. Prekratko je ovdje. Uputio me na svog nadređenog čiji je ured bio u zgradi u kojoj smo spavali kad smo bili na Otoku. Znao sam bojnika Parlova. Razuman čovjek i izvrstan borac. Kad sam mu se ukazao na vratima, ustao je i prišao da me zagrli. Bilo mu je drago što me

vidi.

- Kad ćeš nam se vratiti? - pitao je.

- Doktori su rekli tri mjeseca... Vidjet ćemo. Znaš li gdje je onaj drugi slon?

- Slon?

- ...

- Ah da, slon. Nema ga, ubijen je. Kad se ono dogodilo s tobom, ubijen je.

- Kako ubijen? - bio sam ošamućen.

- Ubijen mecima, iz pušaka, i tromblonima, iako je bilo prijedloga da ga se raznese maljutkom.

Rekao je da su ga ubili zbog mene. Jozef je naredio, mnogo ih je pucalo, osvetili su me. Zakačili su Sonija za oklopno borbeno vozilo i odveli ga do obale, a zatim utovarili u ratni brod koji je izmrcvarenog slona izbacio negdje na otvorenom moru. Tko zna gdje. On je sad morski slon. Sol mu je progrizla koru, ribe žvaču njegovo meso.

Osjetio sam umor, pa sam odlučio prespavati na Otoku. Začudo, dobro sam spavao. Otputovao sam u zoru. Nisam skupio dovoljno snage da se pozdravim s Lankom. Potajno sam nestao poput pravog ubojice, nisam ostavio nikakav trag.

Kući sam došao poslijepodne. Snježana je bila sama u dnevnom boravku. Gledala je televiziju. Obradovala se kad me ugledala. Otkako je i Ana prije nekoliko mjeseci otišla na studij u Zagreb, Snježana je bila posve sama u našoj kući. Dinka je otišla još ranije, ona je već bila zaposlena u banci. Moji roditelji, s kojima smo živjeli, umrli su prije rata. Pokosilo ih je u godinu dana. Snježana je samovala. Mislim da u posljednje vrijeme previše pije. Lice joj je odjednom ostarjelo, isušilo se.

Sedam dana nisam izišao iz kuće. Nisam se ni kupao. Dolazili su ljudi da me vide, ali nisam htio pred njih. Snježana im je lagala da spavam, da sam prehladen, da nisam kod kuće, da se upravo tuširam. Kroz zidove i zamandaljene prozore do mene su prodirali glasovi što su milili niz ulice. Poludio Andrija, pričalo se, otkad mu se desilo ono sa slonom. Nije isti čovjek, zavukao se u sebe, samo o tom slonu misli, jebo ga slon, da ga jebo. Kojim putevima do ušiju grada dolaze informacije koje su, u suštini, uvijek istinite? Meni je to najveća od

svih misterija.

Snježana je nekoliko puta dnevno ulazila u sobu. Uglavnom bi samo promolila lice i pitala hoću li jesti, a dva puta u tih sedam dana sjela je na krevet i pokušala razgovarati. Pitala je što mi je, zašto sam takav, zašto sam se promijenio. Nisam znao točno odgovoriti. Mrmljao sam samo da valjda ima veze sa slonovima. Ispričao sam joj što su učinili Soniju koji ništa nije bio kriv. Gledala me kao što se gledaju ljudi koji su preko noći ostali bez razuma. Razumio sam je.

Osmog dana okupao sam se i obrijao, i otišao na pivo u grad, u kafić Grand, gdje sam, inače, bio stalni gost. Ljudi su bili drukčiji. Stidljivo su me pozdravljali, nitko mi se nije obraćao, čak ni konobarica Maja koja je uvijek započinjala razgovore dok sam ujutro pio duplu kavu s malo hladnog mlijeka i čitao novine. Nekad mi se činilo da sam joj simpatičan. Ali sad mi se čini da sam to možda samo bio umislio. Popio sam pivo i vratio se kući. Jesu li me se bojali? Ili su me žalili? Mrzili? Zašto bi me mrzili?

Navečer je nazvala naša starija kćer Dinka iz Zagreba. Htjela je razgovarati sa mnom. Pitala je kako sam, je li sve u redu. Da, sve je u redu. Zašto?

- Što je s tim slonovima? To što se priča...

- Ništa nije... Fale mi malo, i to je sve.

- Slonovi ti fale?

- Fale mi... Ali ja ću to uskoro riješiti, ne boj se.

- Kako to misliš, riješiti?

- Ne boj se, riješit ću. Nemoj se ti brinuti za mene.

- Budi dobro, molim te. Pazi na majku.

- Hoću.

I idućih dana ljudi su me mimoilazili s nepovjerenjem. Bilo mi je ponižavajuće da bilo što činim. Opet nisam izlazio iz kuće. Snježana je bila nervozna zbog toga, jer je strahovala da ću je zateći dok potajno pije. Taman se bila navikla na svoju samoću.

DVOR NA UNI

Magaš je otvorio blijedoplavi fascikl u kojem je bilo najmanje stotinjak listova. Načas je pogledao kroz prozor, kao da se dvoumi treba li uopće čitati spis koji mu je uručen po Majstorovićevoj naredbi. I dalje je padala kiša iz koje su isparavali posljednji mirisi pustog zagrebačkog ljeta 1991.

Na pitanje je li mu što poznato u vezi s odvođenjem osoba sa zagrebačkog područja, odgovorio je niječno te izjavio da je sve naredbe u vezi s provjerama stanova, oduzimanjem oružja i odvođenjem osoba iz stanova s područja Zagreba izdavao Trusić koji je ceduljice s ispisanim podacima ostavljao u kancelariji paviljona 22 na zagrebačkom Velesajmu, i onda koji bi prvi došao od njih u kancelariju, dobio bi tu cedulju i morao je izvršiti tražene provjere. Naglasio je da nikada samostalno nije išao u nikakve provjere ni pretrage stanova, već da je sve radio po naređenju Trusića, Merčepa ili Mandžerala.

Privedeni nisu odmah ubijani, nego su po nekoliko dana držani da čiste, peru, istovaruju streljivo i sl.

Tog ubijenog čovjeka na njivi su ujutro našli neki seljaci iz obližnjeg hrvatskog sela. Misli da su oni to nekom javili, pa im je rečeno da ga sklone. Siguran je da su ga zakopali, ali ne zna gdje. Inače rijetko je prisustvovao ispitivanjima. Kako kaže, “naše je bilo odvesti i ubij, ništa više”. Prije likvidacije pričao bi s tim ljudima, davao im da puše i ispunjavao im posljednje želje. Sve likvidacije su rađene po naređenju. Ništa nije moglo biti učinjeno bez “zelenog svjetla”. Likvidacije su uvijek bile noću. Obično su zarobljenici kopali rake za one koji su tog trenutka trebali biti likvidirani. Taj posao su radila dvojica ili trojica zarobljenih. On je ponekad navraćao u zatvor, a i prilikom jednog takvog dolaska vidio je u njemu puno ljudi, ne zna koliko, misli da se radilo o 11 ljudi koji su ubijeni u jednom podrumu u Bujavici. Obično nije prisustvao kada su drugi vršili likvidacije, tako da ne zna broj ljudi koje su drugi na taj način poubijali.

Sjeća se da je bio dobar prijatelj sa Sašom. Saša mu je čak poklonio neku vestu i dao mu pušku. Dan prije egzekucije šetali su po gradu i zabavljali se. Misli da je to ubijanje Saše bila provjera koliko je poslušan i spreman da izvrši naređenja. Da to nije učinio misli da bi on bio sljedeći na redu.

Svojom sam rukom ubio sedamdeset dvoje ljudi, među njima je bilo i devet žena. Nismo

radili razliku, ništa nismo pitali, oni su za nas bili četnici i neprijatelji. Najteže ti je zapaliti prvu kuću i ubiti prvog čovjeka. Poslije sve ide po šablonu. Ja znam imena i prezimena svih ljudi koje sam ubio.

Vrijedila je naredba "etnički očistiti". Ubili smo direktora pošte, bolnice, vlasnike restorana i kojekakve druge Srbe. Ubojstva su izvođena metkom u čelo, jer nismo imali vremena.

Zatvorenike smo držali u podrumu osnovne škole, a kad ih je bilo više, onda bismo ih stavljali i u učionice. Za njih su najgore bile noći, kad smo ih operativno obrađivali, a to je značilo da smo pokušavali pronaći najbolji način da im naneseimo što veću bol kako bi što više priznali. Zna li koji je najbolji način? Palite zatvorenika plamenom iz boce plina i onda ga polijete octom, a to radite uglavnom po genitalijama i očima. Zatim, postoji mali induktor, poljski telefon, pa Srbina priključiš na to. Radi se o istosmjernoj struji, ne može ubiti, ali stvara neugodan osjećaj kod čovjeka. Pitaš onda tog priključenog Srbina odakle je, on ti kaže iz Dvora na Uni, a ti onda, okrećući poljski telefon nazoveš Dvor na Uni. Zatvorenicima se u guzicu znao gurati petožilni kabel, to bi im ostavili po par sati da ne mogu sjesti. Otvarane su im rane po kojima je posipana sol ili ocat. Uglavnom, nismo dozvoljavali da prestanu krvariti.

Nas su se plašili i naši Hrvati. Selo je po cijelu noć slušalo jauke i zapomaganja iz zatvora, ljudi nisu mogli spavati, ali nam ništa nisu smjeli reći. Svi su znali da bi, ako nešto priupitaju, i sami mogli završiti u zatvoru.

Najprije ih je odveo u Hotel Panorama, odatle na Sljeme i tamo ih likvidirao.

Bila je tako nevina, nije znala ni plakati, samo je suzila. Njezino ubojstvo nije naređeno imenom i prezimenom, nego je kazano da se zatvor očisti, a to je značilo da se zatvorenici likvidiraju.

I, što ćeš sad, gospodine Magaš? Tko bi ti uzeo za zlo da staviš oslobađajući potpis, da oslobodiš naše oslobodioce? Realno, tko? Možda će neki autsajder za trideset ili pedeset godina, u nekoj knjizi koju nitko neće pročitati, spomenuti tvoje ime, uz opasku da si pustio na slobodu ubojice koje su priznale ubojstva, ali to je za trideset ili pedeset godina, ti ćeš biti mrtav kao kreč. Treba sad spasiti glavu, svi će razumjeti, znat će da si morao, nisi imao izbora u delikatnoj situaciji. Svi će znati da to, ustvari, nisi odlučio ti, nije odlučio nitko konkretan. To je narodna volja, a ti si se, srećom ili na nesreću, našao tu da staviš potpis i ideš dalje, ideš dalje.

Ali, mislio je, što ako potpiše, a oni ga svejedno otpišu nakon mjesec-dva, ili godinu? Da, o tome se radi: iskoristit će ga da im obavi nekoliko najprljavijih poslova, a zatim će pronaći razlog da ga nabiju nogom u guzicu, da ga pridruže zboru suvišnih koji teturaju gradom uvjereni da će sutra ujutro, kad se probude, sve biti kao što je bilo nekad. A neće, nikad više. Upotrijebit će ga, a zatim odbaciti, jer nikad oni njemu neće vjerovati, niti će on njih ikad zavoljeti. Može li odbijanje automatski značiti i smrtnu presudu? Zar to nije otvoreni neprijateljski čin koji zaslužuje najdrastičniju kaznu?

Kiša se prelila i na jutro. Vladimir Magaš zakoračio je u kancelariju Branimira Majstorovića, noseći debeli svežanj papira pod rukom. Majstorović mu je rukom pokazao da sjedne, ali Magaš reče da nije potrebno. Stavio je papire na stol.

- Ja to, ipak, ne mogu - uzdahnio je. - Ovo je previše strašno, ja ih ne mogu pustiti. Ubijali su ljude koji ništa nisu bili krivi. Ubijali su ih iz zabave, dosade. Ja ih neću pustiti. Ne mogu... Ujedno, došao sam reći da dajem otkaz. Odlazim.

- Samo tako mislite otići? - Majstorović je susprezao ljutnju.

- Samo tako.

Magaš je bio miran, a Majstorović to nije očekivao. Zato ga je tupo gledao u oči.

- Kad je samo tako, onda u redu. Riješite dokumentaciju, od sutra vas više ne želim vidjeti ovdje. Nadam se da znate što vas čeka kad se nađete na ulici bez ičije zaštite.

- Doviđenja.

Magaš se na vratima sjetio da je nešto zaboravio.

- Mislio sam danas malo počastiti kolege... Mogu li na sat vremena zauzeti dvoranu?

- U redu - odsjekao je glavni državni tužitelj.

- I vi ste pozvani.

Pojavilo se ukupno šestero ljudi. Hrane i pića bilo je za barem četrdeset jako žednih i veoma gladnih. To obilje na stolovima izgledalo je tužno, okruženo tišinom i nelagodom. Kao mrtva priroda. Pet žena i jedan muškarac prilazili su mu pojedinačno i gledali da konverzacija traje što kraće. Zašto tako odjednom? Kako si? Sigurno si dobro razmislio? Od čega ćeš živjeti, čovječe, jesi li mislio o tome? Puno sreće, javi se ponekad, javi ako nešto trebaš. Magaš im je

prešutio Rimčevu ponudu.

Napunio je malu plastičnu vrećicu sitnicama iz ureda, pozdravio se s tajnicom, koja nije bila jedna od posjetiteljica oproštajnog koktela, i otišao da se ne vrati. Mislio je zašto nisu došli mnogi koje je odlično poznavao, s kojima se nekoć družio, pozajmljivao im pare, lagao zbog njih, išao im u kuću, oni dolazili k njemu? Zar je tako malo dovoljno da svi doznaju i da zauzmu čvrst stav prema neprijatelju? U ovakvim vremenima presudno je žurno i beskompromisno zauzimanje stava prema neprijatelju. Tko oklijeva izlaže se opasnosti da ga se preduhitri, da oklijevajući dopiše na neprijateljsku stranu. Vladimir Magaš shvatio je da ovo nije prolazno podrhtavanje tla koje će možda srušiti tri tanjura i tri kristalne čaše u vitrini: ovo se zemlja rascijepila, a rasjek je iz dana u dan veći i veći, još malo i ljudska mašta neće moći zamisliti most između dviju oštih obala, jer ni hiljade najboljih graditelja ne bi bile dovoljne da ikad sustignu udaljavajuće hridi.

U stan je ušao oko tri poslijepodne. Nazvao je Jasminu. U kući njezinih roditelja u Švicarskoj nitko se nije javljao. Okrenuo je potom kućni broj Krešimira Malenice. Ništa. Zvao ga je i u ured gdje su mu rekli da su gospodin šef izišli na ručak i još se nisu vratili. Ne znaju hoće li se vraćati do kraja radnog vremena. Vjerojatnije je da neće. Odvjetnicima u današnje vrijeme nije mjesto u kancelarijama, iza tapeciranih vrata, danas odvjetnici drže tezge po krčmama i restoranima, kockarnicama, bolničkim čekaonicama, vatrogasnim zabavama, s klijentima se sastaju u garažama spavaoničkih predgrađa. Svaki klijent je važan, za svakog se treba boriti, to je tržište, to je kapitalizam, valja prodati robu.

Zar ćeš sutra i ti tako, Vladimire? Na ulicu, među zvijeri što grebu i grabe, u podrumu i kanalizacijske cijevi? Pojest će te! Ne znaš kakav je to svijet. Oni ne znaju gubiti, ne prihvaćaju neuspjeh, ne može da ne može. Ne možeš im lagati, ne možeš ih prevariti. Rimac bi te mogao zaštititi od divljine. Treba ti zaštita, imaš li izbora?

Magašu je trebalo da zemlja prestane drhtati, da prestane urušavanje, lom kamenja i stakla. Da sve utihne, da se sve uspori, pa onda i zaustavi, da nema ni šapata, jer šapat je najzlokobniji.

Zaspao je na kauču u dnevnoj sobi, u kupki od bistre svjetlosti koja je iznenada ušla kroz visoke prozore.

5.

MAGAŠ

Jana me probudila kad je odlazila. Stavila je ključeve na noćni ormarić i rekla mi da ih donesem u kafić. Ostao sam ležati u njezinu krevetu. Probudio sam se dva sata kasnije. Svratio sam u kafić, ostavio ključeve i nakratko prebacio ruku oko Janina struka.

Otišao sam k Vladimiru Magašu u starački dom. I njemu sam želio sve priznati prije nego što otputujem na jug istraživati očevo ubojstvo. Imao je pravo znati da je moj pravi otac Andrija Sučić, jer je taj čovjek, moj otac, odigrao epizodu i u njegovu životu. Mora znati čemu, ustvari, sve ovo, ovi posjeti i razgovori u prošlih godinu dana. Da prestane vjerovati, ako je vjerovao, da sam zatajeni sin Dragana Kraljevića, sin željan istine, koji je jednog dana tiho ušao u njegovu domsku sobu i upitao može li kratko zasmetati.

Magaš me prije trinaest mjeseci, u rujnu 1998, pustio u svoju sobu, a ja sam mu ispričao svoju izmišljenu priču. Molio sam, ako to neće previše narušavati njegov mir, da priča o mom ocu, čuvenom gazdi nekoć najboljeg gradskog restorana, Dragana Kraljeviću. U uzdahu je odlučio da će me se pristojno i nabrzinu riješiti. Izdeklamirao je nekoliko rečenica koje nisu govorile ništa. Bile su nalik rečenicama iz površnih novinskih tekstova. Bio je dobar čovjek Dragan. Svi su ga voljeli. Velikodušan. Pošten. Vrijeme je bilo zajebano, a on je sve vrhunski iznio. Strahovit pritisak. To se moralo nekako odraziti. Umro je dobar čovjek.

- Nije mi dovoljno - rekao sam. Prenula ga je iznenadna pljuska moje drskosti. - Pričajte mi još, molim vas. Nešto što će mi reći nešto o njemu.

Zastao je. Nije popustio prvom porivu da me izbaci iz sobe. Opet je uzdahnuo, a onda se opustio u krevetu. Prisjećao se. Poslije dva sata, rekao sam da moram otići i da ću ubrzo ponovo doći. Ako nema ništa protiv. Htio je reći da ima protiv, ali suzdržao se. Vidio sam to. Doviđenja, procijedio je.

Sad sam došao da se oprostim i da priznam svoju prevaru. Našao sam ga kako za stolom čita dnevne novine. Ispitivački me pogledao.

- Ubijen Sučić, ha? - progovorio je.

- Zato sam i došao...

Trznuo se kad sam mu rekao da mi je Andrija Sučić otac i da sam zaposlen u Službi

nacionalne sigurnosti, Odjel za suzbijanje organiziranog kriminala. Rekao sam da sam istraživao Jadrana Rimca. Razjasnilo mu se zašto sam uopće dolazio, i zašto sam postao drukčiji kad je u jednom razgovoru, otprilike na polovici našeg druženja, spomenuo ime moga oca. Bio sam mu postao neobičan, no uporno nisam prelazio granicu iza koje bi izgovorio svoje sumnje. Ulagao sam mnogo truda da moje skretanje na Andriju Sučića ne bude previše napadno. Kakav kaos! Došao sam mu kao sin Dragana Kraljevića da bih izvukao što god o Jadranu Rimcu, a zapravo me zanima Andrija Sučić. Sad je sve shvatio ili je barem, vidio sam mu na licu, povjerovao da je shvatio.

Prvi put je spomenuo Andriju Sučića jednog popodneva kad je već bio stekao povjerenje u mene, ili mu je postalo svejedno. Odlučio je ispričati zašto je napustio Tužiteljstvo, premda nisam naročito inzistirao na tom pitanju. Došlo mu da nekome kaže, jer nikome nikad nije rekao. Može biti da zna još ponetko osim njega i Branimira Majstorovića, ali Magaš nikome nije kazao istinu. Nije mogao osloboditi ljude za koje je znao da su ubili. Da, mogao je naći tisuću opravdanja da to, ipak, učini, ali nije. Nabrojio je njihova imena i prezimena, precizno i sigurno. Mario Matković, Nikola Zorić, Josip Hofman Jozef, Andrija Sučić, Dijana Delalić, Matej Bakula, Zoran Tadej. Prošlo je osam godina, ali i dalje je pamtio svaku sitnicu. Priča te Dijane bila je zastrašujuća. Ona je govorila o licima ubijenih, o izrazima tih lica dok su se gasila, o krvi koja je curila niz djevojačka prsa, o crnilu pod noktima leševa. Zvučala je kao patolog, a ne ubojica.

- A taj Sučić? - prekinuo sam ga. - Šta je on pričao?

- Ništa, on jedini nije pričao ništa. Ništa nije priznao. Ali drugi su ga spominjali... Bio je s njima, nema sumnje.

- Šta su drugi govorili za njega?

- Ništa posebno, bio je s njima, pucao je. Bio je najstariji, ali nije se tako postavljao. Nije se izdvajao. Nisam shvatio zašto je tada odlučio šutjeti. Pogotovo nisam shvaćao kasnije, kad je Sučić jedini počeo pričati o svemu. Pa i lagati, preuveličavati.

Još sam zapitkivao, ali nije više imao što reći. Pokušavao sam i kasnije izokola, odjednom bih presjekao razgovor nekim pitanjem ili opaskom o Sučiću, a on me ostavljao bez odgovora: rekao bi da ne zna ili bi jednostavno prečuo moje riječi. Sučić je Vladimira Magaša zainteresirao kad se počeo ispovijedati novinama, ali nikad toliko da bi se raspitivao ili istraživao. Naknadna svjedočenja o zločinima shvaćao je iskupljivanjem za učešće u ubijanju.

Slutio je da je to možda prejednostavno tumačenje, no stvari katkad, mislio je, znaju biti baš takve, jednostavne. Pogotovo kad su u pitanju ljudi poput Sučića. I prestajao je razmišljati.

- I što sad misliš učiniti? - pitao je, pa se odmah ispravio: - To jest, nije valjda da sad nešto misliš učiniti?

- Idem dolje. Tražio sam da me uključe u istragu i uključili su me. Još jedna potvrda da nitko nema pojma. Putujem popodne ili večeras.

- Savjetujem ti da prespavaš. Znaš i sam da ta istraga nikad ništa neće otkriti. Kao što nikad ništa neće otkriti ni istraga o Rimcu. I to dobro znaš...

- Ne, odlučio sam, idem. Moram biti tamo.

- Ne, uopće ne moraš. Štoviše, mislim da bi ti to bila jedna od glupljih stvari u životu, u rangu one da se zaposliš u Službi. Ako misliš da ćeš ti nešto istražiti, onda se varaš. Prespavaj, poslušaj me. Pre-spa-vaj!

Ušutio sam. I on je kratko ušutio, a zatim nastavio. Rekao je da su privatne istrage čista glupost ako svakog mjeseca primaš državnu plaću da bi istraživao. Besmisleno je bavljenje bilo kojom istragom neinteresantnom državi. To mogu novinari, i to novinari-egzibicionisti. Rekao je da sad moram biti jedino pametan i miran, ništa više.

- Tvoj otac je morao tako završiti. To je gotovo.

- I vi sve govorite zbog sebe...

- Kako misliš - i ja?

- Nebitno sad to, govorite zbog sebe, da opravdate svoje postupke. Odustali ste od istrage, iako ste znali da imate ubojice. Digli ste ruke, zaboravili, prešli na plaću gospodina mafijaša i mislite da ste pametniji od svih. Mislite da je to bio dobar izbor, ili da je bio jedini mogući izbor. Što ako netko ne misli kao vi? Što onda?

- Uvjeran sam da misliš isto što i ja, samo još nemaš hrabrosti da to sebi priznaš. Tvoj otac je ovo zaslužio, i ti to znaš.

- Mislite, zbog mene? Ne, nije on meni ništa kriv. On nikad nije saznao za mene. Nikad! Majka ga nikad više nije potražila. Sama mi je to priznala. Nikad se više nisu vidjeli. Kao da se ništa nije dogodilo. On ništa nije znao, baš ništa. Da je znao, možda bi sve bilo drukčije...

- Nisam na to mislio, nego... On je ubijao nevine ljude. Srbe, ali ipak, nevine ljude.

- A vi ste odlučili zaboraviti sve to... Pustili ste da netko drugi potpiše da ih oslobađa, znali ste da će netko potpisati. I šutjeli ste cijelo vrijeme, kao da nemate pojma.

Prešutio je moju upadicu. Nisam bio sasvim siguran predbacujem li mu iz uvjerenja ili iz obijesti. Ustao je od stola, smotao novine i uputio se prema krevetu. Legao je, položio glavu po sredini jastuka, uperio pogled u plafon, zatim zatvorio oči. Tiho sam izišao iz sobe.

PISMO

Poštovani gospodine Predsjedniče, poštovani Vrhovni Komandante! Sigurno ćete misliti da sam jako drzak ili skroz lud kad Vam izložim razlog zbog kojeg Vam se obraćam i zbog kojeg uzimam Vaše dragocjeno vrijeme. S obzirom na sve, smatram da na to, ipak, imam pravo i da mi ne biste trebali zamjeriti zbog molbe koju Vam namjeravam uputiti u ovom pismu. Smatram da je Vaša moralna dužnost da ozbiljno razmotrite moju molbu i da joj, na koncu, udovoljite.

Moja molba, bez okolišanja, odnosi se na slonicu Lanku s Vašeg Otoka: molim Vas da mi je darujete, jer ću se bolje od ikoga brinuti za nju. Ne znam kako bih Vam sad mogao jamčiti za ove riječi. Preostaje Vam samo da mi vjerujete, jer ste mi vjerovali dok sam bio pripadnik Vaše Straže. Vaš život često je bio u mojim rukama. Dali ste ga u moje ruke, jer ste mi vjerovali. Vjerujte mi i sad da ću se o Lanki brinuti kao nitko, ništa joj neće nedostajati, imat će više nego nečija tuđa djeca! Kad mene ne bude, kad budem odsutan zbog posla, moja žena brinut će se o Lanki kao da sam ja tu. Što se tiče uvjeta za držanje slonice, spreman sam u najkraćem roku izgraditi potrebni čvrsti objekt i osigurati dovoljne količine hrane za prvo vrijeme.

Sad ću Vam, ukratko, prikazati svoju biografiju, premda sam siguran da Vam je moje lice poznato. U najkraćem ću dati i biografiju svoje supruge Snježane Sučić.

Živim sa suprugom. Naše dvije kćeri, Dinka i Ana, studiraju u glavnom gradu. Dobre su studentice. Po struci sam inženjer elektrotehnike. Nakon završenog fakulteta u Zagrebu, vratio sam se u rodni grad i zaposlio u našoj lokalnoj tvornici. Kad se naša država osamostalila, prijavio sam se u specijalnu policijsku postrojbu. Osjećao sam odgovornost prema Domovini i prema našem narodu. Prošao sam mnoga bojišta, jednom sam ranjen u bici. Odlikovan sam Medaljom hrabrosti, Zlatnim križem odanosti, Medaljom za naročite podvige i Redom vitezova. Vašim ukazom prebačen sam 1994. godine u Stražu, na obavještajne poslove u sklopu sustava Vaše osobne sigurnosti. I danas sam pripadnik Straže. Nosim čin satnika Oružanih snaga. Trenutačno sam na bolovanju.

Ne sumnjam da ćete se raspitati i doznati zašto sam na bolovanju. Molim Vas samo da ne donosite brzoplete, odnosno pogrešne zaključke! Moji motivi su čisti i iskreni. Želim Lanki uljepšati život koliko god je to moguće. Želim da joj ničega ne fali, da ima dovoljno brige i

ljubavi.

Što se tiče moje supruge Snježane, ona je mlađa od mene i kod kuće vodi svoj računovodstveni servis. Ima dovoljno posla i solidno zarađuje, tako da mogu reći da smo dobro situirana obitelj, što za ovaj slučaj nije nevažno, jer slonicu, na koncu, treba hraniti i treba joj osigurati ugodan život.

Poštovani gospodine Predsjedniče, nadam se da ćete uvažiti moju molbu, ljudski shvaćajući moje razloge. Pozdravljam Vas i iščekujem što brži odgovor.

Andrija Sučić, satnik

5. studenog 1995.

BRITANAC

Mara Ištuk sjedila je za kuhinjskim stolom udubljena u novine. Prostorija je bila polumračna. Hvatala je samo osnovne formulacije iz izvještaja o smrti Jadrana Rimca. Pijani gost neugledne krčme na istočnom kraju grada uporno je provocirao Rimca i njegovo društvo. Rimac je, također, bio pijan. Nije više mogao ignorirati provokatora, pa je prihvatio dobacivanje uvreda. Nije ni slutio da će zbog toga nekoliko minuta kasnije biti mrtav. Ubojica Ljubo Begić, umirovljeni bojniki Oružanih snaga, Rimcu je ispalio dva metka u glavu, a zatim je ubijen s čak šest preciznih hitaca u glavu i prsa. Pucala su četvorica iz Rimčeva društva. Jedan hitac promašio je metu. Sva četvorica odmah su se predala: Dalibor Tolić, sin poznatog trgovca naftom Nenada Tolića, Matej Bakula, umirovljeni pripadnik Specijalnih snaga policije, Toni Brigljević, nogometni menadžer, Tomislav Marinović, Rimčev najbolji prijatelj. Svi su legalno posjedovali pištolje. Policijska istraga, pisale su novine, koncentrirat će se na eventualne skrivene motive Ljube Begića, ali već sad, s velikom sigurnošću, može se tvrditi da se radilo o slučajnosti i da Begić nije imao nikakav plan. "Ljudi bez plana su opasni, ne možeš im ništa", kaže umirovljeni policijski inspektor kojeg novinari uvijek zovu u ovakvim prilikama. Procjenjuje da se, najvjerojatnije, radi o slučajnosti.

Mara Ištuk odbijala je vjerovati u slučajnost. Ne može to biti slučajno! Nikako slučajno! Jadran Rimac počeo joj je posljednjih tjedana govoriti sve više i više, bio je spreman za trgovinu, još malo i reći će sve što zna, a onda je slučajno ubijen u glupom birtijskom naguravanju. Tko u to može povjerovati?! Rimac ne može tako umrijeti, Rimac ne zaslužuje da tako umre. Njegova smrt morala je biti spektakularna, kao u filmovima. Da je znao da će skončati u prljavoj krčmi na rubu grada, sam bi sebi pucao u glavu i poginuo od ruke dostojnog dušmanina. Rimac je bio Bumbarova desna ruka. Najbolji drug. Njih dvojica mislila su za sve ostale: za Radu, Kizu, Marinovića, Centu, Jusu, Goluba... Za mnoge kojima ni imena nisu znali. Da nije bilo njih dvojice, svi bi oni do kraja života, ili do teškog zatvora, stražarili pred noćnim barovima u kojima petkom i subotom gostuju zvijezde iz rodnog kraja. Krvav novac. Ili bi do vijeka obijali albanske, turske i židovske draguljarnice širom majke Evrope. Jedini su Bumbar i Rimac imali viziju. Malo po malo, izgradili su sistem naplaćivanja zaštite kafićima i restoranima čiji su vlasnici doselili u Frankfurt iz Jugoslavije. Najprije su naplaćivali jednom restoranu, pa ih je ubrzo bilo pet, pa petnaest, pa dvadeset i pet. Broj je stalno rastao. Posao se širio. Naplaćivali su, zapravo, vlastitu pasivnost: nećemo dolaziti u vaše lokale, što znači da neće biti tučnjava, policijskih racija i oružja, a vi ćete nam to

pristojno honorirati. Nisu radili ništa, a novac je tekao. I trošili su, uh, kako su trošili: na automobile, piće, žene, zlato, satove, kocku, kocku. Kad se do novca dolazi lako, s lakoćom ga se i razbacuje, ali svejedno ga želiš u sve većim količinama, potrebne su sve jače doze. Povećavaju se svote koje uplašeni birtijaši predaju svakog prvog u mjesecu. Ne smije se otići predaleko, pazili su Bumbar i Rimac, ne smije se dogoditi da se gazdu dovede na rub propasti, jer je očajan čovjek – opasan čovjek. Kao i onaj bez plana. Nikakve koristi ni od toga da slomljeni ugostitelj zatvori pogon Bumbareva i Rimčeva lakog novca. Trebalo je uhvatiti što više koka nesilica, i biti okrutan ali razuman u eksploataciji. Usput su se bavili i drugim: posuđivali na kamatu, utjerivali tuđe dugove, strpljivo i predano okupljali lopovsku družinu...

Ne može biti slučajno. Nije ovakva smrt dostojna Jadrana Rimca. Maru, međutim, nije morila samo misao da je Rimca dao ubiti netko tko je znao da je raspoložen raskrinkati ljude mnogo moćnije od sebe, a moćnijih nije bilo puno. Morilo ju je i to što je čvrsto vjerovala da su za Rimčevu namjeru, osim nje, znali još samo glavni tužitelj Čabraja i – Boško. Gdje ti je, Maro, bila pamet da pričaš Bošku? Zar si zaboravila da je on radnik SNS-a i da mu je lojalnost Službi uvijek ispred istine i pravde, ispred razgolićivanja kriminala, ispred tebe? Kako si mogla biti tako neoprezna s čovjekom s kojim si morala biti najopreznija?

Ni to još uvijek nije bilo najgore. Najgora je bila, kao vlas tanka i dijamantno čvrsta, misao da je možda, ipak, sve bila čista slučajnost. Pijani veteran naprosto je prvi potegao. U prilog tome kazivali su i podaci koje je odmah prikupila o Ljubi Begiću. Psihički se razbolio u ratu. Proizvodio je nevolje gdje god bi se pojavio. Šaketanje, potezanje oružja, pišanje po zavezanim konobarima, prijetnje, pokušaji ubojstva, divlje vožnje u pijanom stanu, droga. Policija ga je puštala, jer bi uvijek netko nazvao da ga se pusti. Ali ustanovila je da nikad nije intervenirao nitko iz Službe, nitko iz Ministarstva obrane, ili iz Ureda Predsjednika: pozivi su stizali od dvojice umirovljenih generala valjda doživotno dužnih Ljubi Begiću. Generali Tonko Mišković i Marijan Runje. Iz rata protiv Srba izišli su ovjenčani slavom heroja: njihova riječ značila je više od traktata velike većine članova Vlade. Sami su poslije rata zahtijevali da ih se umirovi, jer su ih vojni okviri s vremenom počeli suviše sputavati. Imali su oni pametnijeg posla od sjedenja po kancelarijama i sastancima, i od obilaženja udaljenih kasarni u kojima su dočasnici guzili regrute.

Mišković je bio stariji i beskrupulozniji, Runje sposobniji i omiljeniji među prostim narodom. Mara Ištuk nije mogla iskopati vezu između dvojice generala i Službe. U arhivi je našla samo dvije nemušte bilješke operativaca o kontaktima generala Miškovića sa Žarkom Zankijem,

vođom kriminalne grupe što je s istoka nadirala prema centru grada. Mladi Zanki još se nije mogao uspoređivati s Rimcem, ali grabio je krupnim koracima. Bili su na distanci: Zanki je sve drskije pokazivao da mu Rimac nije simpatičan, a Rimac je neuvjerljivo glumio potpunu nezainteresiranost za Zankija kojeg je gradom pratio sve gušći oblak glasova, šaputanja, povjerljivosti, izmišljanja. Zar bi se tako brzo odlučio da smakne Rimca? Bio je mlad, ali ne i ludo nestrpljiv. Znao je da okolnosti i vrijeme rade za njega. Ali ako je, ipak, uklonio Rimca, i to ovako, gotovo savršeno, onda to ne može biti povezano s Boškovom izdajom, mislila je Mara Ištuk. Ili možda može? Otvarala su se stalno nova pitanja, stalno nove opcije. A hašiš ju je iznevjerio: nije joj, kao prije, pomagao da se koncentrira i izoštri razmišljanje, samo joj je umrtvljivao mišiće i tjerao je u krevet.

Mara je udahnula malo zraka. Sumrak je bio ugodan. Miris jesenskog Zagreba, pečeni kesteni na Britanskom trgu, taksisti igraju šah na štandovima koji su jutros stenjali pod krumpirom, rajčicama, vrhnjem, keljom, domaćim medom i svim mogućim domaćim. Povraćalo joj se od domaćeg. Prisilila se da ode kod roditelja. Pretpostavljala je da su je zvali bezbroj puta.

Majka ju je napala odmah na vratima. Oči su joj suzile, ali trudila se da lice zadrži nepomičnim. Povremeno su ga, ipak, mreškali trzaji koji se nisu mogli zatomiti u korijenu.

- Ne razumijem zašto to činiš, Maro? Zašto nam to radiš? Što smo ti zgriješili da nas tako izluđuješ? Ne možeš samo tako nestati! Ne možeš nam to stalno činiti... - postupno se smirivala majka .

- Naprosto sam spavala, slušaj me, spavala sam. Bila sam umorna i spavala sam. Dva, tri dana, ili koliko već... Samo sam spavala. Kao klada.

- Mogla si nazvat prije nego što si legla, najaviti da te neće biti neko vrijeme. Naravno da si mogla, ali...

- Ali nisam mislila da je to tako važno...

- Nikad ne misliš, baš nikad.

Otac je u dnevnoj sobi gledao televiziju. Nije dopustio da ga omete Marin dolazak. Stariji spiker, trudeći se da ne zvuči dramatično, čitao je proglas iz Kabineta Predsjednika, a oglašavanje Kabineta značilo je da situacija nije trivijalna. Inače bi saopćenje poslao Ured Predsjednika, Vrhovni nacionalni savjet, Središnja narodna inicijativa ili neko od stotinu

sličnih tijela koja je Predsjednik fanatično osnivaio da bi se njegovo mišljenje distribuiralo iz što više izvora s pompozim nazivima, pri čemu su upućeni vrlo brzo razaznavali koja je realna težina svakog pojedinog naziva. Kabinet je bio najviša stepenica, korak do obraćanja samoga Predsjednika. Spiker je govorio da je Kabinet demantirao neodgovorne napise i zlonamjerne glasine koje posljednjih tjedana šire politički neprijatelji: Predsjednik nije teško bolestan, daleko od toga da je hospitaliziran, on je u dobrom zdravstvenom stanju, redovito ispunjava sve svoje brojne državničke obaveze.

- Vjeruješ li ti u ovo? - pitao je otac Maru, ne skidajući i dalje pogled s televizije.

- U što? - iznenadilo ju je pitanje.

- Pa, da je zdrav... Vjeruješ u to?

- Ne znam, nemam pojma o tome. Ne razmišljam...

- Ja ne vjerujem - reče i konačno je pogleda. - Ne vjerujem. Misliš da je slučajno baš sad ubijen ovaj Sučić? Ili onaj Rimac? Zašto baš sad, u razmaku od par dana? O tome si valjda nešto razmišljala.

- Dobro, što je tvoja teorija? - nije htjela otvoreno pokazati da je zanima što on misli.

- Mafija zna da je bolestan, zna da je vlast uspaničena, svatko sad misli samo na sebe, što će biti sa mnom, pa koristi priliku da sredi neke račune. Sad je najbolje vrijeme za to. Nitko se neće uzbuđivati zbog nekoliko mrtvaca koji su ionako svima samo smetali. Sad je najbolje vrijeme za pospremanje kuće, da bi se mirno dočekalo neko novo doba. Da bi njima sve ostalo isto, bez obzira što će se sve promijeniti. O tome se radi...

- Misliš da Rimac nije slučajno ubijen? Da nije najobičnija kavanska kavga koja se malo otela kontroli?

- Ne može biti slučajnost, ne sad.

- A što ako, ipak, može? Po svemu što ja sad znam, bilo je slučajno.

- Da sam na tvom mjestu, malo bolje bih pogledao... Zapravo, samo bih malo bolje razmislio.

Davor Ištuk bio je inženjer građevine, vlasnik građevinske tvrtke s dvadesetak zaposlenih i stabilnim poslovanjem. Bio je predstavnik autentičnog zagrebačkog višeg srednjeg sloja, koji nije mogao pobjeći od činjenice da su mu i otac, i djed, i pradjed rođeni u južnoj provinciji,

daleko od velegradskog asfalta: relativno bistrog uma i pristojan čovjek, ali sklon da donosi vелеvažne zaključke na osnovu dvije-tri usput pokupljene informacije, da se grčevito hvata za sasvim nebitne detalje ako se uklapaju u njegovu teoriju, a usto i latentni nacionalist čiji je posljednji argument uvijek bio da su Srbi napali nas, a ne mi njih. Mara se nije voljela s njime raspravljati. Majka Ružica katkad je bila depresivna, često je plakala, tko zna zašto je plakala, no vidjela je svijet i život mnogo šire od svog muža, mnogo dublje, s neusporedivo više nijansi. Rano je umirovljena zbog problema s kičmom. Bila je bibliotekarka. Roditelji njezine majke, Marine bake, došli su iz Ukrajine. Jednog ljeta svi su otputovali da vide selo u toj velikoj zemlji, da se dosađuju dobrih sedam dana i da pokvare probavu teškom hranom. Rođaci su im se obradovali.

- Gdje je Mario? - pitala je Mara. Mario je bio mlađi brat koji je živio s roditeljima. Diplomirani slikar.

- U Pragu, kod nekih prijatelja - odgovorila je Ružica - sinoć se javio. Vraća se za nekoliko dana.

- Je li počeo nešto slikati?

- I dalje samo fotografira, ne odvaja se od fotoaparata. Bolje bi bilo da slika.

- Gladna sam.

Pola sata kasnije, Mara je opet prelazila preko Britanskog trga. Taksisti su u polumraku i dalje igrali šah, a sa strane su držali velike boce piva. Nije željela kući, poželjela je pivo. Osjećala se loše zbog toga što je Boška sumnjičila za izdaju, iako nije imala nikakav, ni najmanji, dokaz o njegovoj krivnji. Osim toga, ubijen mu je otac. Kao da joj to nije doprlo do mozga. Rekao joj je da mu je ubijen otac, a ona nije mogla vidjeti dalje od sebe. Što je uopće govorila? Zna jedino da je čitavo vrijeme ostala u sebi, ni na trenutak nije postala on, njezine oči ni na treptaj nisu postale njegove. Jadni Boško. Otpila je dva gutljaja, pa upitala konobara može li kratko telefonirati. Okrenula je njegov broj. Dugo je zvonilo, Boško je razmišljao hoće li podići slušalicu, jer je pretpostavljao da ga opet zove majka. Nije imao snage za još jedan razgovor s njom. Na kraju, ipak se javio.

- Gdje si? - automatski je pitala Mara kad se konačno javio.

- Doma... Pa zvala si me doma... - bio je ugodno zbunjen.

- Nisi otputovao dolje? - nije bila zajedljiva.

- Nisam. Možda noćas ili ujutro, vidjet ću. Zašto pitaš?
- Hoćeš da dođem?
- Kad?
- Sad, koliko mi s Britanca treba do tebe... Tramvajem.
- ...
- ...
- Okej, ajde. Dođi. Tu sam.
- Da nam nešto kupim?
- Ne znam, čokoladu... Kupi neku čokoladu.

6.

BILJEŠKE

Vladimir Magaš dugo mi nije htio kazati ništa o Rimcu. Nisam bio siguran je li ustrašen ili samo nastoji zaboraviti sve što se tiče Rimca. Pričao je o sebi. Kad bih napustio njegovu sobu u staračkom domu, odlazio sam negdje da u miru sročim zabilješke o razgovoru. U početku sam bilježio više i koncentriranije. Bilježio sam i ono za što ću kasnije ustanoviti da je sasvim nevažno i neiskoristivo. S vremenom sam postao škrtiji s riječima. Na kraju, opaske koje sam upisivao u notes bile su toliko jezgrovite da ih naknadno nisam uspijevaio dešifrirati. Ili bi ih odgonetnuo za deset dana, sasvim slučajno. Na samom kraju, bilješke su bile samo niz napisanih imena, ili nadimaka, jedno ispod drugog, i niz rečenica od jedne riječi. Ta riječ trebala je biti lozinka za ulazak u neku tajnu, u neki život, u priču koja nešto objašnjava. Kako je vrijeme prolazilo, imao sam manje strpljenja da zapisujem, nisam se mogao koncentrirati, ali razlog je bio i u tome što sam sve više znao. Ono što bih na početku sigurno zabilježio u notes, i podvukao kao važnu informaciju, poslije se podrazumijevalo.

“Magaš priča o kocki. Počeo je na fakultetu. Igralo se u manje svote. Bio je iz dobrostojeće obitelji. Otac liječnik. Lako je dolazio do novca za kockanje. Postajalo je sve ozbiljnije sa svakim većim dobitkom. Znao je sve izgubiti. Supruga ga je napustila i zbog kocke. To je ispričao uspoređujući sebe s Draganom Kraljevićem, zbog kojeg dolazim kod njega. Kraljević je prestao kockati tek kad ga je napustila supruga. Vratila mu se poslije šest mjeseci. Za Kraljevića je rekao da je bio dobar čovjek, ali preslab za Rimca. Pitao sam ga što to znači. Samo je rekao da Dragan nije bio dorastao i zato ga je slomilo. Nije htio kazati više.”

“M. kaže da se do početka rata nimalo nije osjećao Srbinom, iako mu je majka Srpkinja. Kod njih se do toga nije držalo. Ni njegov otac nije držao do toga što je Hrvat. M. kaže da se najviše osjećao Zagrepčaninom. Ni njegovoj bivšoj supruzi, Hrvatici, nacija i politika nisu bile važne. Tek kad je počeo doživljavati probleme zbog toga što mu je majka Srpkinja, to mu je prestalo biti nebitno, ali nikad toliko bitno da bi time objašnjavao sve što mu se događa.”

“Nije se mogao pomiriti s tim da je postao neprijatelj. Žali se da su svi digli ruke od njega. Tu se opet usporedio s Draganom Kraljevićem. I od njega su svi bili digli ruke, a još jučer svi su ga voljeli. Preko noći, svi su bili u prednosti pred njim, bez ikakvih svojih zasluga. Morao je otići kod Rimca. Kaže da nije imao izbora. Morao je spasiti dostojanstvo. Magašu je to važno. Drži do svog imena. Sluša što se o njemu priča u gradu. To je rupa kroz koju bih ga

možda mogao otvoriti. Ne vidim drugi put.”

“Mario Matković, Nikola Zorić, Josip Hofman Jozef, Andrija Sučić, Dijana Delalić, Matej Bakula, Zoran Tadej.”

“Supruga Jasmina definitivno ga je ostavila u rujnu 1994. Rimac ih je pozvao na večeru u hotel u kojem je živio. Slavio je rođendan. Nije bilo previše ljudi, samo oni najbliži. Možda njih dvadeset ili dvadeset i pet. Rimac je zakupio hotelski restoran. M. ne zna zašto je odlučio povesti suprugu. Nikad je prije nije vodio na takva okupljanja. Ona je bila montažerka na televiziji. Osjetljiva žena, fina. Bila je zbunjena. Nije razumjela što M. ima zajedničko sa svim tim ljudima koji su se neprestano ljubili u obraze. Kad su došli kući, tražila je da zaboravi te ljude. On nije mogao. Rimac mu je davao dobru plaću, a bilo je i dugova. Osim toga, prihvatili su ga. Tako ga je napustila žena. Znao je da se neće predomisлити.”

“Frankfurt.”

“Bumbar Marković!”

“Svidjelo mu se poštovanje u očima sugovornika kad bi shvatili da dolazi u Rimčevo ime. Kaže da se prema njemu nisu tako odnosili ni kad je dolazio u ime države. Tada su ga se bojali, ali su ga u sebi prezirali; kad ga je počeo slati Rimac, bojali su ga se i divili mu se. Zavidjeli su mu i htjeli biti na njegovom mjestu. Pitao sam tko su ti ljudi o kojima govori. Kao da me nije čuo.”

“Imena, imena, imena!”

“Kaže da je ime Jadrana Rimca otvaralo sva vrata. Doslovno sva. Kako to objašnjava? Bojali su ga se, ali nije samo to. Više nije htio reći. U čemu je tajna?”

“M. je prestao kockati prije nekoliko mjeseci. Inače, kockao je cijelo vrijeme. Pitao sam ga zašto je prestao. Rekao je da je to duga priča. Rekao sam da je, ipak, želim čuti, a on je odgovorio da to nema veze s D. K. zbog kojeg sam ja ovdje. I da mi je bolje da ne znam ništa. Rimac mu je prestao posuđivati novac?”

“Rimac – pohlepa. M. kaže da Rimcu novca nikad nije bilo dosta. Ali cijenio je novac.”

“Država.”

“Miris.”

“Kuća u Gračanima.”

“Zemlja. Cesta.”

“Planovi.”

“Ljudi?”

“Rimac – Markota. Rimac – Tot. Rimac – Kojaković. Markota – Tot – Kojaković?”

“Rimac – žena.”

Magašu se jednom omaklo da spomene Damjana Radića. Omaklo mu se da kaže nešto iz čega je bilo jasno da se dobro poznaju. Damjan Radić bio je ravnatelj SNS-a kad sam se zaposlio u Službi. Kad mi ga je Magaš spomenuo, bio je na funkciji savjetnika Predsjednika za narodni nadzor. U SNS-u naslijedio ga je Ivica Tot. Samo jednom vidio sam gospodina Radića, prošao je pored mene na hodniku, kimnuo glavom i dotakao me rukom po ramenu. U novinama i na televiziji pojavljivala se samo jedna njegova fotografija koju je, vjerojatno, on dostavio. Na toj fotografiji imao je petodnevenu bradu i naočale s crnim metalnim okvirom. Nisam o njemu znao više od običnih čitalaca novina. Radio je u Službi i za vrijeme komunističkog režima, ali je, govorilo se, na vrijeme otišao. Neko vrijeme živio je u Njemačkoj. U SNS-u zaposlio se ubrzo nakon što je osnovan, a pozvao ga je Predsjednik osobno. Poznavali su se, kružile su priče, još iz vremena kad je mladi agent Radić bio zadužen za praćenje neprijateljskih aktivnosti na sveučilištu: Predsjednik je tada bio profesor na Fakultetu političkih nauka. Nakon povratka, Damjan Radić najprije je bio imenovan za načelnika Odjela za strategiju i planiranje, zatim Odjela za suzbijanje organiziranog kriminala, a onda je postao ravnatelj SNS-a. O njemu se pričalo da je bio najbolji šef Službe, jer je uspostavio red i znao je što treba raditi. Imao je zanat u malom prstu i dobro je procjenjivao ljude. Tiho se govorilo da Predsjednik nije najmudrije odlučio kad je gospodina Radića povukao u svoj Kabinet, jer on se najbolje osjećao i najviše je davao u Operacijskoj dvorani SNS-a, dok je neposredno rukovodio akcijama koje je osobno smislio. Kolege su mi s divljenjem govorile o njegovoj sabranosti i u najtežim situacijama. Ivica Tot bio mu je najpouzdaniji čovjek. Načelnik Odjela za povjerljive operacije.

Ako je Vladimir Magaš dobro poznao Damjana Radića, morao ga je poznavati i Jadran Rimac. Radić je bio previše pametan i previše upućen da ne bi znao kako Magaš ne znači

ništa bez Rimca. U kasnijim razgovorima trudio sam se da Magaša navedem da kaže još nešto o Radiću, no vješto je zaobilazio stupice. Nastojao je ostaviti dojam da sam umislio da je on ikad spomenuo Damjana Radića.

Magaš se bio naviknuo na mene. Dolazio sam dva puta tjedno i vidio sam da mi se počeo prigušeno radovati. Odmah je smanjivao ton na televiziji koja je izgledala kao da će svakog trena trajno umuknuti i zacrniti se. Nitko osim mene nije mu dolazio. Bivša supruga došla mu je samo jednom.

Pričao je, ali nije mi pomagao. Nisam imao što zabilježiti. Ponavljao se i izgovarao grozdove rečenica koje mi nisu govorile ništa. Njega je to govorenje usrećivalo. Morao je doći tren kad više neće moći pričati a da ne dodirne Rimca.

- Budi strpljiv, Boško, molim te, samo budi strpljiv - ponavljala je Mara. - Slušaj ga, izdrži. Mi imamo više vremena od njega. Idemo do kraja.

I dočekao sam ga. Kad je došao do zida, do Rimca, neko vrijeme je oklijevao. Nisam ga ohrabrivao, ni požurivao. Pustio sam ga da iz sebe iscijedi posljednje riječi koje se nisu ticale Rimca. Uporno sam dolazio i čekao da poteče iz njega. Isprva samo mlaz, a na kraju ravničarska rijeka, široka toliko da može odnijeti cijeli jedan život. Nije se mogao suzdržati.

Magaš nije znao da sam mnogo naučio o Rimcu, pa je govorio i sasvim nebitne podatke koji su njemu zbog nečega bili interesantni, koje je pamtio. Rimac je volio ribolov. Satima je mogao smireno čekati da riba zagriže. Najgori je bio kad bi ga netko prekinuo u ribolovu. Obožavao je svoje brkove. Svakog drugog dana odlazio je u hotelski frizerski salon i tražio da mu ih urede, to jest da odstrane nekoliko oštih dlačica koje su se izdvajale. Suprugu Brigittu nazivao je jednom dnevno, obično oko osam navečer. Nije joj dozvoljavao da ga posjeti, ali zahtijevao je da mu jednom mjesečno poštom šalje svoje i kćerkine fotografije. Vjerovao je samo u fotografije. Djevojke koje su dolazile u njegovu sobu najprije su morale dostaviti fotografije. Rimac nije putovao. Ni u Đakovo da vidi roditelje i sestre. Strahovao je od putovanja, jer se na putovanjima uvijek moglo dogoditi nešto nepredviđeno. Nije se volio kretati. Nikakve šetnje gradom i dokoličarenje po sunčanim terasama kafića. Rimac nikad nije nosio pištolj. Praznovjerje. Kad god su se stvari zakomplicirale, uvijek je pištolj bio uz njega.

Čekao sam priliku da postavim pravo pitanje. Nisam smio postavljati pitanja dok on ne pomisli da me je uspio toliko uvući u svoju priču da pitanja dolaze sama od sebe.

- A što ste vi radili za Rimca? Mislili, što ste radili s njim?

Zastao je. Gledao me kao da pita: dečko, jesi li me zaista pitao ono što sam čuo da pitaš?
Nisam se dao zbuniti.

- Radio sam što je trebalo. Primaio sam plaću. Bio sam nešto kao ministar vanjskih poslova.
Uljepšavao sam sliku o Rimcu. Razgovarao o tehničkim pitanjima. Rješavao probleme dok su
se mogli riješiti riječima.

- A što kad nisu mogli riječima? - izletjelo mi je.

Osmjehnuo se. Zatražio je cigaretu.

GRAD I LANKA

Odgovor na pismo stigao mi je iz Kabineta Predsjednika nakon šesnaest dana. Ovdje ću ga prepisati, jer odgovor nije dugačak. "Poštovani satniče Sučiću, udovoljava se Vašoj molbi za udomljavanje slonice Lanke koja se trenutačno nalazi u rezidencijalnom kompleksu na Otoku, i koja pripada Uredu Predsjednika. Životinja će Vam naknadnim aktom biti darovana i predana u Vaše vlasništvo, na Vašu brigu. Za sve dodatne tehničke informacije slobodno se obratite Kabinetu Predsjednika."

Dva dana poslije toga, dobio sam omotnicu iz Ministarstva obrane. Kratko i jasno me obavještavaju da sam umirovljen, s tim da sam neposredno prije umirovljenja promaknut u čin bojnika. O drugim tehničkim detaljima (preuzimanje novih činova za svečanu odoru, potpisivanje nužnih razduženja, svečani ručak s nadređenim časnicima) bit ću pravovremeno obaviješten. Sve se najednom promijenilo. Nisam shvaćao što se dogodilo. Nisam stizao razmisliti, jer sam tih prvih dana bio sasvim zaokupljen organizacijom Lankina dolaska i prihvata. Ured Predsjednika preuzeo je transport, a na meni je bilo da sagradim štalu, da je uredim, osiguram vodu, nabavim hranu (sijeno, trava, lišće) i smislim najbolji način za odlaganje slonovskog izmeta.

Osim toga, hrvao sam se sa Snježaninim bijesom. Kad je shvatila da joj ozbiljno najavljujem dolazak slonice u naše dvorište, zatvorila se u sobu i ostala ondje puna četiri dana. Kucao sam i stiskao kvaku, ali uzalud. Ne znam je li ustajala noću i hranila se, ali nisam primjećivao njezine tragove po kući. Kad je izašla, djelovala je smireno i tužno. Natočila je čašu vina i rekla mi da je sad sve u redu. Sve je u redu. Pitala je kad nam dolazi slonica. U ponedjeljak, rekao sam.

- Slonica, pa šta!? Nema veze, šta nas briga... - kazala je i otpila gutljaj.
- Mene su poslali u penziju, došlo mi je prije par dana... Ja ću se moći brinuti o njoj.
- Zašto su te poslali u penziju? - naglo se namrštila.
- Ne znam, prestala je potreba... Ali sve je u redu.

Zašutjela je. Penzija je bila novi moment koji ju je zbunio. Četiri dana u sobi je probavljala Lanku, a sad penzija. Vidio sam joj u očima da grozničavo računa što to znači za naš život, za njezin život. Nisam mogao ni pretpostaviti koliko će moj stalni boravak kod kuće narušiti

njezinu rutinu koja se taložila u prošle četiri godine. Nisam imao jasnu predodžbu o tome kako joj izgledaju dani kad me nema, pogotovo otkako su cure otišle na fakultet. Do Lankina dolaska, šutjela je, ali nije se zatvarala u sobu. Lanka je stigla u golemom vojnom vozilu koje je bilo posebno preinačeno za ovu priliku. S njom su došla tri čovjeka. Vozač, vozačev pomoćnik i stari Gvido koji je na Otoku bio zadužen za čuvanje slonova. Dobro smo se poznavali i često smo razgovarali. Rekao je da mu je drago što Lanka dolazi u moje ruke. On ionako više ne može. Star je i bolestan. Otišli su ubrzo pošto smo smjestili Lanku. Prije oproštaja, Gvido mi je predao kuvertu u kojoj je bio list papira ispisan njegovom rukom.

Bile su to rečenice uglavnom prepisane iz enciklopedije ili nečeg sličnog: "Slonica Lanka stara je 39 godina. Spada u azijske slonove. Azijski slon (lat. *Elephas maximus*), često i indijski slon, je nakon afričkog slona, druga najveća danas živuća kopnena životinja. Za razliku od afričkog rođaka, nije teško pripitomiti ga, pa ga ljudi često love i koriste. Azijski slon od afričkog se razlikuje po bitno manjim ušima, na stražnjim nogama ima četiri a ne tri prsta kao afrički, a surla ima samo jedan, umjesto dva prstolika vrška. Kad je uspravljen, najviša točka mu je vrh glave, a ne leđa, kao kod afričkog. Azijski slon je manji. U ramenima ima najviše 3 metra, od glave do kraja trupa dug je oko 6 m, a rep je oko 150 cm. Ženka teži oko 2.700 kg, mužjak može biti i teži od 5.000 kg. Kljove uglavnom imaju samo mužjaci, a kod nekih populacija ih nemaju niti mužjaci. Azijski slonovi su aktivni u sumrak i noću. Tokom dana miruju. Hrane se travom, lišćem, korom drveća, granama... Odrasli slon pojede dnevno oko 150 kg hrane. Pored toga, azijski slonovi najmanje jednom dnevno odlaze do vode. Životni vijek im je oko 60 godina, u najpovoljnijem slučaju, mogu doživjeti 80. Pripitomljavanje azijskih slonova počelo je, vjerojatno, oko 2000 godina p. n. e. u dolini Inda, odakle se raširilo u južnu i jugoistočnu Aziju. Pripitomljeni, korišteni su za vuču, jahanje i različite teške fizičke poslove. Tako ih se koristilo (ponegdje i danas) u šumskim radovima, za izvlačenje balvana. Nakon višegodišnjeg učenja, mogu razumjeti do 23 komande. Slonovi se u zatočeništvu vrlo slabo ili nikako ne razmnožavaju (to je razlog zbog kojeg se slonove, usprkos prastaroj tradiciji, ne može smatrati udomaćenima)."

Grad je smjesta doznao da mi je došao slon. Prvih dana ljudi su se suzdržavali, ali ubrzo su popustili pred radoznalošću. Htjeli su vidjeti Lanku. Djeca su se počela skupljati ispred moje ograde i pogledavati prema štali koja je bila iza kuće i nije se vidjela s ceste. Svakog dana bilo ih je sve više. Djeca su me molila da im pokažem slonicu. Snježana mi je govorila da rastjeramo dječurliju, ali nisam mogao. Nisam imao srca, iako nisam želio od Lanke praviti gradsku atrakciju. Jednog dana uveo sam njih desetak da vide Lanku. Mirovala je. Djeca su joj se bojažljivo primicala. Uplašeni i očarani. Ohrabrivao sam ih da priđu bliže, milovao sam

Lanku po glavi i tepao joj nešto nerazumljivo, ne obazirući se na njezine lijepe godine. Jedno po jedno, dizao sam ih na Lankina leđa, a oni su se svi isto smijali. Bockale su ih njezine tvrde dlake. Ona je mirovala. Nije joj bilo mrsko to što se oko nje događa.

Sljedećeg dana došlo je dvostruko više djece. Zatim još više. I još više. Sva djeca nisu mogla stati u moje dvorište. Snježana nije izlazila iz kuće. Dok sam ja dizao djecu na Lankina leđa, ona je u kući praznila boce vina i piva. Ja sam s djecom donosio Lanki naramke trave i crijevom dolijevao vodu u široku bačvu koju sam dao napraviti specijalno za Lanku, a Snježana je cigarete zalijevala domaćom rakijom kupljenom na pijaci. Jedno drugom nismo ništa govorili. Nije se imalo što reći: trebalo je samo čekati da prođe.

Nakon djece, stigli su i odrasli. I oni su željeli vidjeti Lanku, fotografirati je, dodirnuti njezinu debelu kožu, držati joj surlu. Cijeli grad natiskao se oko moje kuće. Tapšali su me po ramenu i čestitali. Nisu se dali odvojiti od slonice koja ih je strpljivo podnosila. Samo bi povremeno zaspala na nogama, a još rjeđe lijegala je na zemlju i sklapala oči. Ljudi su donosili iced i piće i moje dvorište pretvorilo se u zabavni park. Svatko se osjećao pozvanim da dođe. Stizali su i novinari iz glavnog grada. Mnogo novinara. U jednom času svaki čovjek u gradu, osim nekolicine koja nikad nije išla za većinom, osjetio je da mu je obaveza vidjeti najveću životinju u gradskoj povijesti. Kako su prolazili dani, tako su dolazili i građani koji su mislili da svojim pojavljivanjem ukazuju čast i meni i Lanki. Očekivali su doček i čašćenje. Ona je, srećom, bila mirna, iako su se oko nje množili pijani i agresivni ljudi. Jela je, pila i spavala. Dolazili su mi s prijedlozima da počnem naplaćivati gledanje Lanke. Nisam htio ni čuti, a ionako je bilo kasno za naplaćivanje. Svi koji su je željeli vidjeti, već su je vidjeli besplatno.

- Možemo organizirati izlete iz drugih gradova. Naplaćujmo njima! - govorio mi je ambiciozni mladi gradonačelnik.

Snježana je zakoračila u dvorište kad se broj posjetitelja polako počeo smanjivati. Lanku su vidjeli svi koji su to željeli, a bilo ih je i sve manje kojima se Lanku gledalo više od jednog puta. Dvorište se vraćalo u prvobitni oblik. Najduže su se zadržali oni kojima je Lanka postala sastajalište. Donosili su piće i ostajali do kasno u noć. Iščezli su i oni. Lanka je opet bila sama. Grad je se zasitio. Bila je tu, svi su znali da je tu, stršila je. Počela je smetati. Trebalo je stvari vratiti u normalu, a nije normalno da u gradu živi slon koji nikome više nije zanimljiv.

BUMBAR

Bumbar je Rimcu kazao da ga želi upoznati s jednim važnim čovjekom. Neka večeras oko devet svrati u gostionicu Neretva, blizu glavnog željezničkog kolodvora, pa će potom otići na neko mirnije mjesto.

Neretva je bila okupljalište južnog svijeta kojemu je birtija Jure Vokića značila najjaču vezu sa zavičajem: tamo su stizala kvrgava pisma, masni paketi domaće hrane i prepadnuti rođaci s velikim očekivanjima; u obrnutom smjeru putovale su ispresavijane omotnice s novcem, kutije deterdženta i poneka čokolada koja će putem promijeniti agregatno stanje. Jadran Rimac bio je svega dva ili tri puta u Neretvi, nije volio krčme u kojima su pili blijedi gipseri, krčme kojima je naplaćivao zaštitu. Bolje se osjećao u tihim lobijima skupih hotela od kojih je čak i Bumbar zazirao. Zazirao jer se ondje osjećao nesigurnim, na gostujućem terenu gdje su vrijedila pravila koja mu nisu bila najbolje poznata. Rimac je strpljivo učio, gledao i upijao, sve, pokrete i izraze lica, reakcije na loše vijesti, ophođenje s nebitnima, s konobarima, slučajnim ljudima. Kopirao je osmjehe, smirenost, opuštenost. Sviđala mu se prigušenost prizora, u oštroj opreci s ambijentom naših birtija. U jednoj takvoj, Neretvi, sjedio je i čekao da stignu Bumbar i njegov tajanstveni prijatelj koji je poželio upoznati Jadrana Rimca. Bila je subota navečer, žedni muškarci tiskali su se za stolovima i oko dugačkog šanka. Još koji sat i netko će povesti pjesmu o nevjernim ženama i rodnim kućama, još malo i ganga će rasparati frankfurtsku noć. Napit će se ove noći, sutra opet neće otići na svetu misu, ali Bog će razumjeti. Mamurluk nadjačava vjeru praotaca svakog nedjeljnog jutra.

Bumbar i nepoznati muškarac došli su zajedno, ali nisu se htjeli zadržavati u gostionici Jure Vokića. Samo toliko da Rimac pruži ruku nepoznatome i da čuje njegovo ime. Zvao se Damjan. Brada i naočale, markantan čovjek. Bumbar ih je odvezao u svoj stan, sjeli su oko stola, Bumbareva Sanela iznijela je mezu, otvorili su bocu konjaka, sva trojica istovremeno zapalili cigarete, otpuhnuili dimove kao da se natječu čiji će biti deblji. Svi su registrirali neugodni trenutak tišine prije prelaska na stvar. Damjan upita Bumbara je li išta govorio Rimcu. Bumbar odmahnu glavom.

- Hoću li ja ili ti? - pitao je Bumbara. Umjesto odgovora, Bumbar je duboko udahnuo i počeo pričati. Predstavio je Damjana: drug Damjan, zasad bez prezimena, radi u Službi, u Zagrebu, zadužen je za političku emigraciju, Bumbar i Damjan surađuju, odnosno Bumbar je suradnik

druga Damjana, ponekad obavi neki zadatak za narod i državu, drug Damjan to zna cijeniti. Važan i odgovoran posao, nije za svakoga, samo za odabrane i pouzdane koji neće pokleknuti u odlučnom trenu. Ti si takav, Jadrane, pouzdan i odlučan, treba im jedan poput tebe! Bit će dobri prema tebi. Što ćeš morati učiniti da im uzvратиš pažnju? Hoćeš li moći, Jadrane? Možeš li ovo odbiti? Znaš da ne možeš, toliko znaš o svijetu i životu, sjebali bi te za tri dana, utvrda bi te ispljunula u obližnju rijeku koja bi te nepogrešivo odvela na robiju ili u smrt. Jasno ti je da ne možeš.

- Šta trebam raditi? – pitao je Rimac.

- Sve ćeš znati na vrijeme, računamo na tebe. Drži se Bumbara – kazao je Damjan i ubrzo otišao iz stana. Ostali su Rimac, Bumbar i Sanela.

- Nisam trebo ovako brzo pristat?

- Nisi, ali svejedno je. Pre ili kasnije, jebi ga. Sad si veliki momak, nema više zajebancije. Popit ćemo u to ime...

Kad se Rimac vratio u svoj stan, Brigitta i Aleksandra već su spavale. Aleksandra je imala šest godina, dobila je ime po Bumbaru, njemu je pravo ime Aleksandar, a to su znali samo rijetki. Brigitta i Jadran dobili su Aleksandru nakon godinu dana veze. Htjeli su dijete, Rimac možda malo više. Čim je upoznao Brigittu, odlučio je da će mu biti žena. Htio je ženu Njemicu, iz fine porodice, s korijenima, ne neku našu, neku očajnicu koja će ga više nego što želi vezati uz naše od kojih se htio odmaknuti, s kojima je htio biti samo onoliko koliko je morao da posao ne bi trpio. Htio je, kad dođe kući, govoriti njemački. Bumbar je bio drukčiji: on je iz geta izlazio samo kad je zahtijevao posao, treba se držati svojih, ne zato što su dobri i što bi ih bilo ljekovito privijati na ranu, nego stoga što autoritet proizlazi i iz jezika, i što je znao kako misle. Mogao je predvidjeti njihove reakcije, čitao je njihovu ćud, bio je jedan od njih. Vuk kao i oni. Bumbar je ponekad usput dobacivao Rimcu da pazi sa strancima. S našima ti je sigurnije, govorio mu je, kod njih u dlaku znaš kakvi su smradovi i što su ti sve u stanju napraviti, a s Nijemcem ne znaš gdje će te dočekati i što misli dok ti pruža ruku. Našem možeš polomiti noge i rebra, možeš ga baciti u kanalizaciju, na smetlište, i nitko ništa neće pitati, nikom neće biti bitno, crknuo još jedan uljez. Nijemcu opali šamar i eto ti svih policija, neće te pustiti s mirom dok ti ne zabiju zube u vrat. Drži se svoga geta, unutra si najzaštićeniji.

Rimac nije htio buditi Brigittu. Natočio je konjak i sjeo za stol u blagovaonici. Otpio je

gutljaj, pa naglo odlučio telefonirati, s čašom u ruci. Telefon je bio u hodniku. Dugo je okretao brojčanic, zatim se dugo nitko nije javljao. Bio je kasni sat.

- Da... - konačno se čuo glas s druge strane.

- Jadran ovdje. Stara, jesi ti?

- Ja sam, sine... Što zoveš ovako kasno, šta je bilo? - glas joj je bio promukao.

- Ništa, onako zovem, nisam gledao koliko je sati... Čaća spava?

- Spava, kasno je... Jesi li sigurno dobro?

- Dobro, majko, dobro. Ima puno posla, ali dobro. Kako je kod vas?

- Uvijek isto. Kad ćeš doć?

- Ne znam, puno je posla. Kako sestre?

- Dobro, cure prave. I one pitaju kad ćeš doć. Lucija se misli udavat. Hoćeš doć?

- Doću, doću... Treba li vam išta? Poslat ću para po nekom ovih dana...

- Ne treba ništa, stvarno.

- Poslat ću ja...

- Dođi da te malo vidimo, priča se svašta u komšiluku...

- Doću, reko sam ti, pusti komšiluk... Pozdravi sve, laku noć.

- Ajde, sine, laku noć.

Jadran Rimac bio je Hrvat i bio je svjestan toga da je Hrvat. Bio je svjestan i da je njegov najbolji drug Aleksandar Marković Bumbar Srbin, ali u tome nije vidio nikakvu otežavajuću okolnost za njihovo prijateljstvo. Sad su obojica radila za sebe i za Jugoslaviju, za njezin režim koji se trudio da se ljudi manje osjećaju Hrvatima ili Srbima, a više Jugoslavenima. Trud se nije isplatio.

Rimac je suradnju odmah shvatio kao i Bumbar: to je posao, druže, to ide u rok službe. Ako se misliš ovim poslom ozbiljno baviti, onda moraš raditi i za policiju, a kad je već tako, bolje naša nego njemačka. S našim smradovima znamo. Rimac je obavio svega dva-tri bezvezna

posla, uglavnom, nikoga nije morao ubiti, nije morao skrivati tijela po šumama i gorama, ništa slično, ništa veliko. Zapravo, nije bilo vremena za više, jer nestajala je zemlja za koju su Bumbar i Rimac povremeno radili. Raspadala se iznutra. Više nikome nisu bili interesantni prljavi poslovi izvan državnih granica. Kod kuće su se ponovo dijelile karte.

Jednog dana potkraj 1988. Damjan se iznenada javio i tražio da se hitno susretnu u stanu koji je koristio kad je dolazio u Frankfurt. Bio je nervozan i tako je nespretno okolišao da je proizvodio neugodu u skućenoj kuhinji. Bumbar je brzo shvatio da je stvar ozbiljna, a shvatio je i Rimac, ali pravilo je bilo da o ozbiljnim temama s Damjanom priča Bumbar. Da Rimac ne progovara.

- Šta želiš od nas? - prekinuo ga je Bumbar. Damjanu je laknulo zbog tog pitanja.
- Želim raditi s vama, ne mogu više ovo - izustio je nakon što se pribrao.
- Šta ne možeš?
- Služba i sve to, ne mogu. Odlazi sve u pičku materinu. Moram se maknuti od toga.
- Kako da te uzmemo, čoveče? Svi će da misle da nam se ubacio špijun, kako da objasnimo...
- Dajte mi nešto da ne budem vidljiv, imam ovdje puno veza, poznanstava, svašta znam. Znam šta se sve može raditi, i kako.

Preselio je obitelj, ženu i dva sina, i počeo raditi s Bumbarom i Rimcem. Zalagao se, htio je dokazati da u njemu ima potencijala i života, otvarao se novom svijetu poput božura, stalno je htio biti koristan i hrabar, njegovi prijedlozi u početku su uvijek išli korak preko crte koja je razum odvajala od ludosti. Kad se čovjek želi dokazati i istaknuti, iskustvo i pamet povuku se, zašute: ništa ne vidi i ne čuje, nosi ga rijeka neugasive gladi i častohleplja. Damjan je predložio Bumbaru i Rimcu da počnu trgovati drogom. Rekao je da zna ljude koji bi ih mogli ubaciti u posao, on će biti veza, on će, ako treba, i garantirati za te ljude. Bumbar se smjesta razjario. Ustao je, s prezirom pogledao Damjana i onda počeo govoriti. Govorio mu je da šta sebi umišlja, da je idiot ako misli da im je on nedostajao za ulazak u posao s drogom, nazivao ga je majmunom, smradom, smradom, smradom, smrdljivim špijunskim govnom, smrdljivim smećem. Damjan je bio preplašen, tresao se kao puding. Više ga nije štitila značka, sad je pseto iz kanalizacije, može izgubiti glavu a da nitko ništa i ne upita. Bumbar ga je uhvatio za vrat, strgnuo ga sa stolice u njegovu dnevnom boravku i povukao za sobom u zahod. Rimcu je dao znak da pođe za njima. Natjerao je Radića da klekne pred školjku u

koju mu je zatim ugurao glavu. Bumbar je bio toliko jači od Damjana. Čulo se sudaranje čela s keramikom, kašalj i grgljanje. Rimac je u pravilnim razmacima povlačio bijelo uže izgovarajući uvijek isto: tuširanje. Smrad, kompa, obraćao se Bumbar prijatelju koji je regulirao vodostaj u šolji, mali smrad koji voli puno pričati. Smrad, kompa, smrad... Sve dok Rimac nije primijetio da je možda, ipak, dosta. Ostavili su ga u klozetu, pokupili kapute i tiho odšetali.

- Došo je da nam namesti, mamu mu jebem - rekao je Bumbar, više za sebe, dok su silazili na ulicu. Jadran nije govorio ništa, ali nije ni izgledao kao netko u kome nema zrna sumnje u ispravnost Bumbarova postupka. Sutra su zajedno ručali. Bio je to prvi razgovor dvojice koji su postali ravnopravni. Rimac reče da bi možda trebalo izgladiti stvar s Damjanom, ako se može.

- To su opaki ljudi - dodao je - s njima je bolje izbjeći rat. Ne možeš protiv njih, glupo je. I ti to znaš, bolje od mene.

Bumbar je šutio. Znao je da je Jadran u pravu, i odlučio je da će mu dati za pravo, ali nije to htio učiniti odmah.

- Hoćeš da ja to sredim? - pitao je Jadran.

- Sredi. Samo nemoj da ispadnemo pičke, kompa. Nećemo?

- Nećemo.

Damjan Radić ostao im je partner, ali nije htio razgovarati s Bumbarom. Uvijek samo s Rimcem. Radio je neke poslove za njih, kurve i falsificiranje isprava, i još ponešto, no radio je i za druge. Pazio je da se nikome ne zamjeri. Uvijek je prvi donosio informacije. Dobar sa svima, umiljato janje dvije majke sisa. Imao je sposobnost da predvidi buduće događaje, a Rimcu je to imponiralo.

- Jebeš Bumbara - kazao je Damjan Radić Jadranu Rimcu u ranu jesen 1990. i pritom se nasmijao. - Jebeš Bumbara - ponovio je - on je i tako Srbin. Mi smo Hrvati. Mi se moramo držati zajedno.

Rimac ga je čudno gledao, ali je odšutio.

U ljeto 1991. Damjan je nazvao Rimca iz Zagreba. Kratko mu je rekao da bi bilo dobro da dođe u Zagreb i da mu se javi. Damjan je imenovan za načelnika jednog odjela u Službi

nacionalne sigurnosti. Vjeruj da nećeš požaliti, rekao je Rimcu. Bio je to više nalog, nego poziv.

7.

DAMJAN RADIĆ

Kad je Mara, prije deset mjeseci, prvi put došla u ovaj stan, skuhao sam večeru i kupio skupo crno vino. Nisam bio loše ispekao meso, ali krumpir je ostao sirov. Slijegao sam ramenima, a ona je samo ponavljala da je sve u redu, događa se to čak i u dobrim restoranima. Smješkala se. Nije prestajala hvaliti vino, a meni su godili komplimenti, iako o vinima nisam znao stvarno ništa. Znao sam jedino da je skuplje, vjerojatno, bolje. Kupio sam i šest novih tanjura, vinske čaše i komplet noževa, vilica i žlica. Potrudio sam se kao nikad ranije. Bilo mi je stalo.

Poslije smo prešli na kauč. Nastavili smo piti vino. Pitao sam je ima li neki skriveni razlog zbog kojeg se bavi Rimcem. Postoji li nešto što bih trebao znati, s obzirom da me je uvalila u ovo? Pogledala me začuđeno. O čemu govorim, kakvi skriveni razlozi?!

- Vidim samo da si pošteno zagrizla u ovo... Pa se samo pitam... Imate li vas dvoje nešto osobno...? - bio sam postićen. Znam sam da mi nema spasa.

- Nema ništa tajno, nisi normalan. Radim svoj posao, dali su mi zadatak i radim posao. I hoću taj posao pošteno odraditi. Samo to. Vrlo jednostavno - kratko se zaustavila, pa nastavila: - Taj čovjek je kriminalac i naš posao je da nađemo dokaze koji će ga strpati u zatvor. Za to primamo plaću, ako si zaboravio. Zar to nije dovoljan razlog?

Svaki naš ozbiljniji razgovor u tih prvih mjesec-dva-tri završavao je mojom postićenošću. Bio sam uvjeren da će misliti da sam glup. Izgovarao sam samo pogrešne riječi koje su se rušile poput čunjeva. Objašnjavao sam što sam, zapravo, htio kazati, petljao, i još dublje se zakopavao u žitko blato svoje izgubljenosti i smetenosti. Mara je bila prilično otporna na alkohol. Misli su joj ostajale jednako jasne i nakon četvrte čaše vina.

Govorio sam da nisam mislio ništa loše, samo mi je neuobičajeno da se netko toliko predaje poslu. Ja bih možda bio takav da su me rasporedili u Političke delikte, jer ja ne vjerujem u pravdu koliko u državu, u stabilnost. Ona vjeruje da će svijet biti malo bolje mjesto kad Rimca smjestimo u zatvor. U ruci je i dalje zavodljivo držala čašu.

- Nije ti čudno što nikome dosad nije smetalo ono što Rimac radi? Nije on jučer postao mafijaš, zar ne? Zašto baš sad?

- Recimo da mi je čudno, ali što s tim... Ili hoćeš reći da bi bilo bolje da Rimac nikad nije

postao naša meta?

- ...

- To hoćeš reći? Kad smo ga puštali tolike godine, pustimo ga zauvijek? Hoćeš reći da bi to bilo pravedno?

- Ne, to bi bilo samo dosljedno. Ovo mi se čini licemjernim. Licemjerna pravda, zar to može biti? - napokon sam govorio pribrano.

- Sad mi je jasno zašto te ne žele prebaciti u Politički odjel...

- Baš zato bio bih dobar ondje. Znam kako razmišljaju. Znam kakvi su i s njima ne može biti kompromisa, ni trgovine. Za razliku od mafijaša kao što je tvoj Rimac... On ni u što ne vjeruje, nema nikakvo uvjerenje ni o čemu. Budala. To je nečiji privatni obračun s Rimcem, sve drugo nema smisla. Radimo kokošare, a pravi neprijatelji rovale svuda oko nas. Još malo pa će sve novine biti njihove... Prava nevolja je nered i nestabilnost države, a ne kriminal.

- Nije Rimac kokošar...

- Svi su oni kokošari i konjokradice. I Rimac, i Zanki, i Dubro, Šesto, svi.

- Rimac nije, ali nije sad važno. Reci mi, nije mi jasno, zašto si onda izabrao ovu stranu?

- Ja sam na ispravnoj strani. Država je iznad svega.

- Važnije od države je da sklonimo ološ s ulice. Mi bismo se time trebali baviti. Mislim, i ti i ja, jer ti si još uvijek u Organiziranom kriminalu. I, koliko kužim, nemaš baš puno šanse za skori premještaj...

- Ne može se ološ skloniti s ulice. Kako ne razumiješ? Ulica i postoji zato da bi bilo ološa. Ako ne bude Rimca, bit će netko drugi. Zanki ili bilo tko. Važnije je da budu sklonjeni pravi neprijatelji, jer s njima nema kompromisa, oni nikad ne mogu biti naši.

- Misliš kao što je ovaj Sučić?

Presjeklo me, izbilo mi zrak iz pluća. Pomislio sam tada da Mara zna, ali uspjelo mi je da sakrijem tu pomisao. Ili joj je koncentracija, ipak, iščezavala s gutljajima vina. Zaronio sam zbunjeno lice u njezinu crnu kosu i bijeli vrat. Suhim vrhom jezika prelazio sam joj od ključne kosti do uha. Pomjerila je glavu, i vrat sasvim izložila mom jeziku i usnama. Odložila

je čašu na prljavi niski stolić. Otkopčavala je košulju, uvijek je nosila prozirne bijele grudnjake. Prepuštala se. Ja sam se opustio tek kad sam shvatio da ne zna moju tešku tajnu. Jezik mi više nije bio drven i suh. Njezina koža brzo je upijala pravilne mokre poteze moga jezika.

Češće sam ja odlazio k njoj. Njezin stan bio je veći i ljepši. Bilo je više svjetla, voljela je cvijeće, krevet je bio prostraniji, plahte i jastuci mirisniji. Nisam bio svjestan da izbjegavam ostavljati tragove svog života u tom stanu. Nisam poznao njezine roditelje. Brata sam joj jednom slučajno sreo, ali nismo imali o čemu razgovarati. Živio je u svijetu drukčijem od našeg. U Marinu stanu, s glavom na njezinu trbuhu, bio sam siguran, iako joj to nikad nisam priznao.

Sad sam čekao da Mara pokuca na moja vrata. Javila se da kreće tramvajem s Britanskog trga. Balon napetosti u trbuhu malo se ispuhao, iako nisam znao što ću sutra. Hoću li ostati u krevetu i prespavati čitav dan, i sve zaboraviti, ili ću otići tamo gdje mi je ubijen otac i praviti se da istražujem tko ga je i zašto ubio? Htio sam da me Mara zagrlji i kaže mi što trebam učiniti. Bio sam spreman postupiti kako god ona misli da je najbolje. Samo da prekinem ovu neodlučnost i da se iskobeljam iz labirinta po kojem lutam otkako sam doznao tko mi je otac.

Donijela je dvije čokolade s lješnjacima i sutrašnje novine. Volio sam navečer kupiti prvo izdanje novina i čitati ono što će drugi čitati tek ujutro. Uvijek me uzbuđivalo da znam nešto prije od drugih. Zato sam valjda i našao posao u SNS-u, nakon što su me odbili u novinama. Kad si novinar, svakog dana imaš priliku da svima pokažeš da znaš prije od svih. Kad si zaposlen u SNS-u, drugima ne smiješ pokazivati ništa. Teško sam se borio s prisilnom šutnjom. Bio sam razapet između potrebe da budem važniji nego što jesam i sigurne plaće u Službi. Suzbijao sam ego, plaća je bila jača.

Reče da joj je žao što se onako ponašala. Reče da sam ja izgubio oca, a ona nije prestala misliti samo na sebe. Kazao sam da se ne ljutim, nema veze. Pitala je jesam li dobro. Jesam, valjda jesam. Što ću učiniti? Rekao sam da ću ići dolje, iako u to, iskreno, više nisam bio uvjeren. Ona misli da ne bih trebao ići, ali to je samo moja odluka. Ja najbolje znam zašto ću učiniti ono što ću učiniti. Ona će me podržati u svakoj odluci.

Zazvonio je telefon. Mater Veronika. Odmah je izgovorila da ima molbu. Bila je ozbiljna i skoro poslovna.

- Hoću da me sutra odvezeš na Andrijin sprovod. Nemoj me ni pokušavati odgovarati. Ako me ti nećeš vozit, noćas ću sjesti na autobus i otići ću sama.

- U redu. Kad je sprovod?

- U pola tri.

- Doći ću po tebe oko devet.

Tek kad sam spustio slušalicu, počeo mi se ukazivati sav praktični užas njezine namjere. Na sprovodu će biti barem deset agenata SNS-a i deset kriminalističkih policajaca. Snimat će pogreb na koji neće doći više od dvadeset mještana. Netko će, čisto radi forme, kasnije provjeriti tih dvadesetak nesretnika i tako će se doći do imena Veronike Krstanović. A zatim samo još jedan korak, i znat će se da sam joj ja sin. Bit ću pozvan na razgovor i morat ću priznati. To će biti kraj moje karijere. Bit ću zauvijek osramoćen. Ne mogu to sebi priuštiti u ovom trenutku. Sad ne.

- Moraš joj objasniti zašto ne smije ići - rekla je Mara. - Shvatit će, ona je razumna žena.

- Ujutro ću otići kod nje i sve objasniti. Sad nemam snage. Valjda će shvatiti. Ponekad je teška.

Malo tišine, pa je duboko udahнула, a potom reče da mi mora kazati dvije vijesti, iako možda nije pravi čas. Ne može više držati u sebi. Prvo dobra vijest: napušta Tužiteljstvo. Sutra će predati zahtjev da sporazumno raskinu radni odnos. Zapravo, nije taj posao za nju. Nema smisla. Nisam mogao vjerovati da mi govori to što sam čuo. Ona govori da nema smisla raditi u Tužiteljstvu, proganjati kriminalce?! Ali čekao sam lošu vijest i ništa nisam potpitivao. Loša vijest je da se jebala s Rimcem. Nekoliko puta posljednjih mjeseci. Žao joj je. Ne zna kako se to dogodilo.

- Nije se dogodilo samo jednom pa da ne znaš kako se dogodilo. Pričaš gluposti - glas mi je bio tih i ravan, a sve u meni je bjesnilo.

- Nisam to mislila, nego...

- Znači, nismo hapsili Rimca zato što si se ti s njim ševala, a ne zato što ti je obećavao da će nam dati dokaze protiv nekih svojih šefova? Kad ti je to obećavao? Poslije seksa?

- Nemoj biti takav, molim te... Ne očekujem ni da mi oprostiš, ni da razumiješ, jer ni ja ne

razumijem. Ali nemoj me vrijeđati.

- Da te pohvalim? Šta ti hoćeš, jebote? Ševila si se s Jadranom Rimcem, čovječe!

Ušutjela je. Htio sam da nešto govori. Pitao sam što ćemo sad. Umjesto odgovora, kazala je da me mora još nešto pitati. Iznenadila me njezina drskost.

- Što ako je, kažem ako, Jadran ubijen zato što se saznalo da želi pričati?

- Što onda?

- Nije puno ljudi znalo o čemu Jadran razmišlja. Ustvari, znala su samo dva čovjeka. Moj šef i ti.

- I ti, naravno, prvo sumnjaš na mene?

- Ništa ne sumnjam, samo...

- Moram te samo podsjetiti da ti meni nikad nisi direktno rekla koga to Rimac obećava povući u govna sa sobom. Odnosno, zaboravila si da ja ne znam koja ti je imena šaputao Rimac nakon seksa.

Rekla je da sam dovoljno pametan i da sam dovoljno znao, pa da sam i sam mogao zaključiti da Jadran misli na Damjana Radića. Reče još i da je sigurna da mi je Magaš spominjao Radića, ali njegovo ime nikad nije vidjela u mojim izvještajima i službenim zabilješkama. Kako može biti sigurna da mi je Magaš pričao o Radiću? Reče da to nije važno, ali je sigurna.

- Teorija ti je glupa, ja nikome ništa nisam rekao.

- Kao i tvoja teorija da ga nismo hapsili zato što sam se ja jebala s njim...

- Kad si već spomenula Magaša, zašto mu je Rimac uzeo stan?

- Rimac je sve organizirao da Magaš bude imenovan za glavnog tužitelja, ali on nije pristao. Nikako nije htio pristati. Bio je to vrhunac. Rimac je shvatio da se gadi Magašu. Davao mu je plaću, financirao mu kocku, a zauzvrat je dobivao sve više gađenja. Uvrijedio ga je i jebi ga... Nisam ti to htjela reći, jer bih ti tada morala otkriti i tko je bio angažiran oko smjene Majstorovića, odnosno da bi se postavilo Magaša. Naravno, Damjan Radić. Ponekad su me neke tvoje riječi ili grimase navodile da pomislim da si uspio posložiti sve kamenčiće, ali da šutiš i puštaš me da se dovoljno izblamiram. Ubrzo bih iz nečeg drugog shvatila da i dalje

lutaš.

- Falilo mi je koncentracije i upornosti. Stalno sam bio napet zbog starog. I trudio sam se da te zadivim. To mi je blokiralo mozak...

Uzeo sam novine i listao ih. Andrija Sučić nestao je s prvih stranica. Dvumio sam se hoću li joj priznati da sam i ja nju prevario. Dva puta. Masturbacija se ne računa. Nisam joj rekao.

- Hoćeš čokolade? - pitala je. Uzeo sam komad. - Prespavala bih kod tebe noćas, ako nije problem. Ne da mi se sad odlaziti.

Ravnodušno sam kimnuo glavom, a ustvari, bio sam sretan što neću još jednu noć provesti sam.

- Ako mene pitaš - vratila je razgovor malo unatrag - Vladimir Magaš ne zaslužuje da ga se žali. Radio je sve najprljavije za Jadrana, sve je znao. Nije mu bio nikakav problem. Ne zaslužuje da ga se žali, vjeruj mi.

- Za razliku od Rimca, zar ne?

- Ne opet...

Instinktivno sam želio zaštititi Magaša, iako sam znao da su mi argumenti krhki kao slani štapići. Nije mu bilo lako. Sjebali ga svi. Koštala ga ta njegova slabost protiv koje je bio nemoćan. Plivao je nekako. Mislio da mora imati zaštitnika i da mu o tome ovisi život. Pitala je znam li uopće što je sve Magaš radio. Što je radio? Ah, što je radio... Brinuo se da sve funkcionira, da nitko ne pravi probleme. Rimac više nije imao živce za detalje, ugovaranje, dogovaranje, uvjeravanje. On bi kazao što hoće, a Magaš bi to napravio, ovako ili onako. Sastanci, večere, jutarnje kave, ručkovi, noćne šetnje, telefoni. Ministri, državni tajnici, suci viših sudova, načelnici, generali, direktori državnih monopolista, obavještajci, vlasnici novina, policajci, šefovi Carine, biskupi. Magaš je sve držao u svojim rukama. Rimac se pojavljivao i otvarao vrata tek kad bi Magaš naišao na otpor koji se nije dao svladati konvencionalnim metodama.

- Znaš li da je Magaš bio glavni čovjek za izvlačenje zarobljenika s druge strane?

- Pričao mi je nešto o tome...

- Da, rekao ti je da ga je Jadran slao da se sastaje s nekim Novicom kojeg je slao Aleksandar

Marković zvani Bumbar. Razmjenjivali su liste zarobljenika. Magaš je donosio imena i prezimena naših u njihovim logorima, taj Novica donosio je liste njihovih koje su zarobili naši. Onda bi ti ljudi s popisa bivali pušteni svojim kućama, a da za to nitko ne zna. Rekao ti je, vjerojatno, da su se na tome vrtjele velike pare...

- Otprilike...

- Ali nije ti, pretpostavljam, rekao da je naš popis sastavljao Damjan Radić, jer to je bio njegov biznis. Nisu u tome glavni bili ni Jadran ni taj Bumbar. Oni su to samo obavljali i ništa nisu pitali, a zauzvrat su prolazile tone droge i nitko ništa nije pitao. Radić je, naravno, imao postotak i od toga. Nije bilo istraga kad su pobijeni skoro svi koji su smetali Jadranu. Službeno, nikad nije pronađen ni jedan trag, ni jedan dokaz. Magaš je pazio na sve to, da se nigdje ne dogodi neki slučajni propust, i da se svaka karika u lancu striktno drži plana. Magaš najbolje zna tko se nije držao plana, jer on je planirao. Razumiješ?

- Ne kužim zašto to radiš: govoriš kao da je Magaš veći zlikovac od Rimca.

- O tome bi se moglo razgovarati, ali nije važno. Stvarno više nije važno.

PORAZ

Prvi kamen na Lanku bacio je Mirko Mišić, devetnaestogodišnjak iz Novog naselja. To sam saznao kasnije. Saznao sam da ga je nagovorio njegov otac Marinko, bogati trgovac i ugostitelj, jedina prava vlast u gradu. Našao sam kamen pored Lankinih nogu. Na njezinu tijelu nisam mogao pronaći mjesto na koje je pao kamen. Ništa se nije vidjelo.

Znao sam da će poslije prvog doći i drugi kamen, pa za njim treći, i kiša kamenja. Bitno je samo tko baci onaj prvi. To što ga je bacio sin Marinka Mišića značilo je da će se svatko, pa i zadnja šuš, osjetiti obaveznim da dođe do moje ograde s nečim tvrdim u ruci. Kamen malog Mišića bio je signal, šifra koju je grad ispravno shvatio. Dogradio sam štalu tako da Lanka više nije bila vidljiva s ulične strane, ali oni su nastavili dolaziti i gađati u zidove štale. Bilo im je jasno da ne mogu srušiti sloničinu nastambu, ali nisu dozvoljavali da ih to pokoleba. Dolazili su, vikali, kezili se, kamenovali. Nije prestajao tupi zvuk sudaranja kamenja s daskama.

Mi nismo izlazili iz kuće. Snježani je ponestajalo alkohola i bila je nervozna zbog pomisli da će, ipak, morati izići. Pitao sam je hoće li da odem u dućan i kupim sve što joj treba. U prvom času je odbila, ali sutradan mi je prišla dok sam gledao kroz prozor kako građani kamenuju Lankinu štalu. Rekla je da joj treba nešto iz dućana. Nisam ni pitao što. Odjenuo sam svečanu uniformu satnika Predsjednikove Straže, jer nisam stigao otići u glavni grad po novu odoru s činom bojnika. Na glavu sam stavio šapku, naoružao se pištoljem i sabljom, uglancao cipele. Izišao sam iz kuće i uputio se strojevim korakom niz ulicu. Nisam se obazirao na ljude, ali čuo sam da su prestali bacati kamenje. Osjećao sam da me prate zbunjenim pogledima i čekaju da netko pokaže kako treba reagirati. Ušao sam u trgovinu, a oni su još uvijek šutjeli i mirovali. Šutjeli su i kad sam krenuo nazad, noseći u rukama pet ili šest plastičnih vrećica punih vina, piva, rakije, kruha, salame, cigareta... Opet sam gazio strojevim korakom, ali zbog vrećica je sve izgledalo smiješno, pa sam brzo odustao. To ih je ohrabrilo. "Jebo te slon!", čuo sam nečiji ljutiti glas. Potom opet tišina. Krenuli su prema meni, njih ne znam koliko, i sad sam čuo više glasova koji psuju: "Jebo te slon!", "Jebo te slon!". Išao sam im u susret. Odjednom sam spustio vrećice i potegnuo pištolj, pa onda zastao. Kazao sam da ću pucati u prvog koji napravi još korak prema meni. Ukipili su se. Nitko ništa nije rekao. Svi su znali da mi nije problem ubiti čovjeka. Sve se ovdje zna.

- Pucat ću i u svakog ko baci još i kamenčić prema štali. Još jedan kamenčić i brojat ćemo

mrtvace, je li vam to jasno?

Odšutjeli su i povlačili se. Oko kuće opet je zavladao muk koji su povremeno parali Lankini teški uzdasi.

Nazvala je Ana, naša mlađa kćer. Studirala je medicinu, stanovala je u studentskom domu, ali svratila je k Dinki, pa su odlučile nazvati. Svašta čuju. Brinu se. Ana je dala slušalicu Dinki.

- Tata, predlažem do dođete k meni, k nama, u Zagreb? Dok sve to ne prođe, a onda se možete vratiti.

- A tko će se brinuti o Lanki ako nas ne bude?

- Moraš se riješiti tog slona, moraš! Ne možeš držati slona u dvorištu! Kako ti to nije jasno, tata? Nitko nigdje ne drži slona u dvorištu... Za to postoji zoološki vrt. Slonovi se drže u zoološkim vrtovima.

- Dinka, to je moja stvar... Nemoj se ti miješati u to i ništa ne brini. Ne brinite!

- Ali kako da se ne brinemo kad čujemo šta se događa!? Kako!? Još treba da te netko ubije, i mamu...

- Niko nikog neće ubiti, ne boj se.

- Daj mi mamu...

Grad je, nakon nekoliko dana prividnog mira, smislio novi način borbe. Jednog popodneva shvatio sam da mi nitko u gradu i okolici ne želi prodati ni jednu jedinu travku. Imao sam zalihe lišća, ali količina je bila dovoljna za samo tri ili četiri dana. Pošao sam u susjedni grad. Ni tamo nitko nije htio sa mnom trgovati. Govorili su da nemaju ni trave ni sijena, ili da su obećali nekom gazdi koji je unaprijed platio, ili da ne trguju s ljudima koji su stigli iz drugih gradova jer ih je tako naučilo iskustvo.

Tada sam napisao drugo pismo Predsjedniku. Podsjetio sam, zahvalio, izložio novonastalu situaciju, i zamolio da država preuzme brigu oko nabavke hrane za Lanku, jer ja ne mogu doći do hrane, niti više imam novca za ispunjavanje te obaveze koju sam brzopleto bio preuzeo u prvom pismu. Dok sam čekao odgovor, snalazio sam se na razne načine. Po šumi sam gulio koru s drveća, skupljao travu, lomio grane. Lanka je bila više gladna nego sita, ali

nije pokazivala nervozu zbog toga. Ja sam bio puno nervozniji od nje. Moja mirovina i Snježanini sve manji i manji prihodi nisu bili dovoljni za Lankinu hranu, čak i kad bih našao od koga da je kupujem, pa za našu hranu i piće, za Anin studentski život u glavnom gradu.

Odgovor iz Predsjednikova ureda stigao mi je nakon trideset i tri dana. Vani je bila zima. Razmotrili su sve okolnosti i donijeli odluku da nabavku hrane za slonicu u idućih godinu dana preuzme Ministarstvo poljoprivrede. Odahnuo sam. Sve se najednom umirilo. Grad je postao pitomiji, neki su me čak i pozdravljali dok sam odlazio u prodavnicu ili na autobusni kolodvor, da Ani pošaljem kuvertu s parama. Lanka je dobro podnijela zimu. Učvrstio sam štalu, začepio svaku rupicu, ušuškao Lanku najkvalitetnijim sijenom koje je stizalo iz Ministarstva i prekrrio zemljani pod najdebljim daskama koje sam mogao naći u okolici. Lanka se radovala snijegu, iako ju je donekle zbunjivao. Bio je to njezin prvi snijeg u životu.

Grad se nije pomirio s porazom, nego se povukao i čeka prvu priliku da me zadavi. Grad zna da mu se prilika kad-tad mora ukazati. Takav je život.

BIJEG VERONIKE KRSTANOVIĆ

Veronika Krstanović bila je spremna za put. Sjedila je u fotelji i čekala da Boško dođe po nju, pa da se odvezu na pogreb Andrije Sučića. Pokojniku je zatajila sina: mislila je da bi odlazak na pogreb mogao biti maleno iskupljenje. Nije išla dalje od toga: zabranila je samoj sebi da sumnja u način iskupljenja, da sebi postavlja pitanja. Otići će dolje, sahranit će ga i zauvijek će zakopati taj dio sebe. Nije htjela vidjeti vlastitu sebičnost: putuje tamo zbog sebe, a ne zbog njega.

Bude li odnekud promatrao svoj sprovod, Andriji neće biti jasno otkud Veronika, ako je bude mogao prepoznati. Pamti studenticu duge plave kose, čulnih usana i strogog držanja, a sad je tu žena pred uvenućem, manja nego onda, nabrane kože i s kosom bez sjaja. Otkud ti, Veronika? Zašto si došla? I zašto si otišla? Nisi ništa rekla, ništa objasnila, jednog dana samo si propala u zemlju, nigdje te više nije bilo. Jednostavno si nestala.

Da je zaista htio, Andrija bi pronašao Veroniku, gdje god da se sakrila, jer živ čovjek – za razliku od mrtvoga – ne može se skloniti pred onima koji su ga čvrsto naumili naći. Živ čovjek ostavlja tragove i mirise, nesvjesno baca za sobom krušne mrvice. Tražio ju je prvih sedam dana: obilazio, kucao, ostavljao poruke, zvao, širio glas, pratio obavijesti o smrti u novinama. Potom je odustao. Ono što je u početku bilo briga i očaj, sad je naraslo u ljutnju, mrzio ju je zbog njezina ponašanja, mrzio ju je i zato da bi mogao mirno odustati od ponižavajuće potrage. Poznavali su se, uostalom, svega nekoliko mjeseci. Bio se zaljubio u nju, ali ljubav nije stigla razviti dublje i deblje korijene. Možda za to ne bi bilo dovoljno ni sve vrijeme ovoga svijeta.

Andrija je bio prvi muškarac koji je spavao s Veronikom Krstanović. Ona je bila druga čiju je kožu osjetio na svojoj. Sastajali su se po neudobnim studentskim sobama, skupljali novac za kavu i sok, šetali parkovima držeći se za ruke, i jedno drugom pričali o varošima iz kojih su nedavno došli u veliki grad, o ulicama i ljudima koji su još uvijek prolazili kroz sve njihove misli. Andriji i Veroniki Zagreb je zauvijek ostao stran: nisu dopustili gradu da ih zainteresira, da ih uvuče u svoju hladnu utrobu, da ih zavede u jednom sretnom času.

Kad je shvatila da je trudna, Veronika se vratila u hercegovačko selo, u dom svojih roditelja. Uplašila se. Ćaća je radio u Njemačkoj i dolazio kući dva ili tri puta godišnje, mater se brinula o kući, brat Jerko išao je u srednju školu, sestra Anka u osnovnu. Veronika je prvo

otišla kod župnika fra Joze Ančića i povjerila mu svoju muku. Fra Jozo bio je mlađi fratar, nije još imao ni četrdeset, ali htio je da bude stariji od svojih godina: njegovao je duge crne brkove, govorio sporo i značajno, naročito ako su bile posrijedi narodne mudrosti u koje je vjerovao jednako kao i u Isusa Krista, a spori su mu bili i pokreti, uvijek je izgledao kao da nema nikakva posla i kao da ga nitko nigdje ne čeka. Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji znali su se katkad dogoditi ljudi poput fra Joze: blagi i tužni na neki tajnovit i starinski način. Vjekovna nit duboke tuge, kojoj uvijek malo nedostaje do pucanja, najdragocjenije je što ima ta zemlja.

Fratar je Veroniki rekao da treba roditi dijete, ali da sama mora odlučiti. Neka se moli svetom Anti i svim svetima da je obaspu pameću, hrabrošću i vjerom.

- Kako ću s ćaćom, fra Jozo?

- Ja ću pričat s njim kad dođe na urlap. Ti vidi s materom, a ja ću s njim. A šta ćeš s tim čovikom? Dite je njegovo ko i tvoje. Di je on?

- Nije on za mene, niti sam ja za njega. Znam da nisam, fra Jozo, i znam da je grijeh, ali ja ovo hoću sama, bez njega. Neka je to na moju dušu.

- A zašto?

- Ne znam ja to reć, ali znam da triba ovako. Na moju dušu.

Fra Jozo Ančić umro je u četrdeset i petoj godini. Bolovao je ni tri mjeseca. Dan poslije svećenikova pokopa, Veronika Krstanović s malešnim kopiletom, kako je selo zvalo Boška, opet je otišla u Zagreb. Nije više mogla nastaviti studij, morala je raditi i prihvaćati svakakve poslove, valja platiti stan, prehraniti sebe i sina, opstati u gradu u kojem nitko nije mario za njezinu patnju. Andrija Sučić odavno ju je zaboravio, jer nije ni znao da ima razlog da je se sjeća. Vratio se u grad K, pa nije bilo opasnosti da će se slučajno sresti baš kad budu najnespremniji za susret. Povremeno bi je obuzela misao da pronađe Andriju i da mu kaže da ima sina, obično je to bilo na Boškov rođendan, no vazda je pronalazila opravdanja da odustane. Tako je pronalazila i metode da, brže ili nešto sporije, otjera muškarce koji bi joj se suviše približili.

Veronika je čekala da sin dođe po nju i da je odveze tamo gdje nikad nije bila, premda je najmanje jednom godišnje zamišljala da putuje na jug i kuca na Andrijina vrata. Veronika, zar ti se ova gesta ne čini jeftinom? Nema isprike za ono što si učinila, nema ni iskupljenja:

da, bili ste potpuno različiti, ljubav bi vam možda usahla sama od sebe za tjedan, mjesec ili dva, ali nisi ti zato pobjegla, zbog toga se ne bježi onako kako si ti iščezla. Ljudski je preplašiti se, nema ničeg ljudskijeg od straha, no bijeg je kukavičluk. Gora od kukavičluka samo je naknadna odvažnost.

Kazala je Bošku tko mu je otac tek kad je vrag zaplesao oko Andrije. Mislila sam da to sad trebaš znati, rekla je, ali ne miješaj se, ne čini ništa, nemaš ti ništa s time. Govorila je ne miješaj se i ne čini, nadajući se da je sin neće poslušati, kao što je nije poslušao bezbroj puta: tiho se nadala da će sin napraviti nešto da spasi oca kojem nije bilo spasa. Da će barem nešto pokušati, koliko god bilo uzaludno i nerazumno. Jer kad ne bude Andrije, neće više biti ni njezina maštanja o danu kad će otputovati i sve mu ispričati. Osamljeničko proživljavanje tog susreta održavalo ju je u životu. Čudo se nije zbilo: Boško nije ni prstom mrdnuo.

Veronika Krstanović još jednom gleda svoje lice u zrcalu, popravlja crnu košulju i nanosi tanak sloj tamnocrvenog ruža na usne, usne koje više nisu za šminkanje. Godine ih pojele i izbrazdale, ne može se na njih navući ni laž da su žive. Ručnikom obrisa usne, pa se sjeti da spremi u torbu dvije crne vrećice, jer je sigurna da će povraćati, već joj se sad povraća a nije ni sjela u auto. Vratila se u fotelju. Gledala je na zidu Gospu iz Međugorja, slaba sam, Gospe moja, šapnula je, slaba sam Ti kao vlat trave. Marija je kazala: "Draga djeco! Ne zaboravite: Ovo je vrijeme milosti, zato molite, molite, molite! Hvala vam što ste se odazvali mom pozivu."

Boško je kasnio, a Veronika je bila nestrpljiva. Znojila se. Uzela je telefon. Na kućni broj nije se javio. Dobila ga je na poslu.

8.

SLUŽBA

Probudio me telefon. Na drugoj strani bio je Radoš.

- Ti još nisi otišao dolje? - pitao je. Zapravo, konstatirao. - Dođi kod mene za sat vremena, imam nešto.

- Šta, reci mi!? - odmah sam se uplašio da su me razotkrili.

- Vidimo se za sat vremena.

Prespavao sam na kauču, Mara je spavala na krevetu u mojoj sobi. Nisam je htio buditi. Vino ju je noćas, ipak, uspjelo omamiti. Otišli smo spavati ni posvađani, ni pomireni. Baš onako kako je najgore. Dok sam izlazio iz stana, poželio sam da budemo dobro i da nam bude lijepo.

Po Radoševu izrazu lica vidio sam da nemam razloga za strah. Reče mi da su policajci tek jutros uspjeli dešifrirati ceduljicu nađenu u džepu hlača Ljube Begića. Ili barem vjeruju da su uspjeli. Na papiriću je, Begićevim rukopisom, bilo ispisano: KJ 9. Detektivi smatraju da je šifra povezana s adresom na kojoj je živio ubijeni Andrija Sučić. Jedan od njih gledao je sinoć prilog u televizijskim vijestima, u kojem se govorilo da je istraga o Sučićevu ubojstvu u punom zamahu, i vidio je kadar pločice na Sučićevoj dvokatnici: Ulica kraljice Jelene 9. Otpočetak im je jedna od pretpostavki bila da je na papiriću upisana adresa, ali trebalo je vremena i vremena da se pretpostavka pretvori u nešto čvršće. Detektivi su od sinoć uvjereni da je Begić u džepu nosio Sučićevu adresu. Nemaju baš dokaza, ali moglo bi biti logike.

- Ti si radio na Rimcu - kazao mi je - pada li ti na pamet neka veza između Begića i Sučića?

- Sam si rekao da sam radio na Rimcu, znači, nisam radio na Begiću. Po njemu sam kopao samo prvi dan poslije ubojstva Rimca. Znaš šta smo našli... Napisao sam izvještaj. Nije bilo ništa posebno, nikakve veze sa Sučićem. Našli smo nekoliko bilješki o njegovim kontaktima s generalima Runjom i Miškovićem, provjerili, Begić je jedno vrijeme bio njihov vojnik. Ostali u dobrim odnosima i kasnije, kumovi, ništa sumnjivo. Tu smo se zaustavili, jer nismo imali kamo dalje, a ti nisi imao naročitih zahtjeva. Nisi tražio da kopamo dalje.

- Dobro, sad tražim da nađeš vezu između njih dvojice, jer nešto mora postojati.

- Znači, da ne idem dolje?

- Idi gdje god misliš da treba, samo pronađi nešto. Ovi iz policije dižu paniku, stvaraju pritisak da im konačno dostavimo neki koristan podatak.

- Treba analizirati jesu li nekad mogli biti u kontaktu, razgovarati sa Sučićevom ženom, pažljivo pregledati sve zapisnike o prisluškivanju Sučićevog telefona... Matko, to je puno posla. Ti si moj šef i cijenim te, znaš to, ali reci mi ima li smisla da se trudim?

- Kako misliš ima li smisla? - lecnuo se.

- Mislim je li nama u interesu da to kopamo?

- Kome nama?

- Službi. Je li Službi u interesu da tražimo tko je ubio Sučića? Begić sigurno nije ubio Sučića, jer je poginuo ranije. Znači, što god bila veza između Begića i Sučića, ako je uopće ima, to može biti samo trag prema nečemu. Što se tiče tog Begića, siguran sam da neće biti pronađeno ništa, osim onog što sam ti rekao. Kontakti s generalima Runjom i Miškovićem, a ti kontakti nisu nelogični. Sve da su i nelogični i sumnjivi na prvi pogled, misliš da će itko ikad u ovoj zemlji potpisati nalog da se ispituju generali Runje i Mišković?

- Mi radimo svoj posao. Mi samo radimo svoj posao. Još nitko nije nazvao da nešto traži i naređuje...

- Ubacio sam da je to stoga što još ništa nismo našli. Osim toga, idemo u svim pravcima umjesto da se uhvatimo jednog ili dva. Prekinuo me pitanjem otkud toliko znam o toj istrazi kad se u nju još nisam ni uključio. Podsjetio sam ga da sam mu već rekao da znam dosta o tom slučaju i da sam pratio. Ali, nastavio sam, ionako svi znaju da je Služba kontrolirala specijalnu jedinicu u kojoj su bili Sučić, Jozef Hofman i drugi. Čitavo vrijeme drugi ili prvi čovjek SNS-a bio je Damjan Radić. Znao je što rade i zašto to rade. Znači da je znao i Predsjednik. Naravno, bilo je još karika u lancu. Rekao sam mu da nam je obojici jasno da je naš šef Tot Radićev čovjek i da mu prenosi svaki naš šum.

- Ima li smisla? - pitao sam i odmah dao odgovor da nema, nema smisla, kao što je uzaludno da kopamo po Rimčevu ubojstvu. Uzaludno je da istražujemo je li Begić ondje bio slučajno i je li slučajno pucao, jer je i Rimac bio Radićev čovjek. Ako isključimo slučajnost, samouvjereno sam zaključio, Rimca je ubio Radić ili netko tko šalje poruku Radiću.

- Pričamo o drugom, a sad vjerojatno i prvom čovjeku države - dodao sam. Radoš je rekao da čitam previše knjiga i da malo obuzdam doživljaj. Baš je rekao da obuzdam. Ponovio je da mi samo radimo svoj posao. Kazao je da odem. Dok sam izlazio, drhtala su mi bedra. Bio sam ponosan na sebe. Šteta što me Mara nije gledala.

Otvorio sam novine i vidio da je umro Krešimir Malenica. Nije bilo Magaševa posljednjeg pozdrava. Magaš mi je pričao o njemu, a i ja sam dosta znao. Malenica je bio među trojicom najpoznatijih odvjetnika u gradu. Nitko, čak ni Magaš, nije znao kako se dogodilo da je Malenica postao jedan od najglasnijih neprijatelja vlasti. Nije bio komunist, nije bio Srbin, nije imao ni jednog jedinog pravog razloga da bude na pogrešnoj strani. Njegov prezir prema vlasti i svima koji su radili za vlast činio se iskrenim. Bio je bogat, sklon neumjerenom uživanju u svemu, obožavatelj velikih usporedbi i teatralnih javnih nastupa. Znao je cijelu noć slati piće policajcima i agentima samo da bi se mogao sprdati na njihov račun. Za državu rade glupi i pokvareni, govorio je po kavanama, pravi igrači rade za obične, grešne i nesretne ljude. Kriminalci su ga napustili kad su shvatili da im advokat više problema dovlači nego što ih rješava. Bio je odvjetnik opozicijskih političara, sindikalista, nezavisnih novinara, Srba. Nije mogao mnogo zarađivati na takvim klijentima, ali imao je dovoljno novca za tri raskošna života. I djed i otac bili su ugledni odvjetnici. On nije produžio lozu.

Magaš mi je jednom kazao da se Malenici Rimac gadio. "Jebeš kriminalca koji radi za državu", odgovarao je Malenica kad mu je kum predlagao da se bolje upozna s Rimcem, da odradi neki posao za Rimca ili za nekoga kome je Rimac htio učiniti ili vratiti uslugu. "Lako je biti kriminalac kad ti Služba otvara sva vrata", govorio je. Nije zamjerao Magašu što radi za Rimca, ali koristio je svaku priliku da u Magaševoj prisutnosti kaže ponešto o kukavičluku šefa mafije koji ubija ljude zato što zna da nitko neće tražiti počinitelje. Magaš je jednom zaustavio Jadrana da naredi Maleničino ubojstvo.

Policija je izvijestila da je Krešimir Malenica umro od posljedica snažnog infarkta.

Iz arhive sam izvadio sve što je govorilo o Sučiću i Begiću. Uzeo sam i ispisan sadržaj svih Sučićevih telefonskih razgovora u posljednje tri godine. Bilo je vrlo malo podataka o Ljubi Begiću. Svega četiri općenita izvještaja i dvije nešto konkretnije kratke službene bilješke koje su poslali operativci s terena. U jednoj od bilješki pisalo je da je u vojnoj bolnici u gradu P. fizički napao liječnika dr. Miljenka Lončara zbog cigarete. Uperio mu je pištolj u glavu i tražio cigaretu. Znao sam da je moj otac bio u istoj bolnici nakon što ga je na Otoku ranio slon. Provjerio sam datume: da, bili su ondje u isto vrijeme. U notes sam zapisao: "Bolnica u P. - provjeriti dokumentaciju."

Zazvonio je telefon na stolu. Moja majka. Rekla je da me čeka, zašto ne dolazim. Kazao sam da nećemo ići na sprovod, pogotovo da neće ići ona, jer mogao bih biti raskrinkan. Suviše je riskantno. Nisam se obazirao na činjenicu da razgovaram sa službenog telefona.

- Sama si rekla da moramo biti razumni. Sve će se zakomplicirati ako odeš dolje. Znam da to želiš, ali vjeruj mi da nije pametno – govorio sam sve dok nije prekinula vezu. Pogledao sam na sat: više nije bilo načina da stigne na pogreb.

Nije bilo puno materijala o prisluškivanju telefona Andrije Sučića. Vodio je malo telefonskih razgovora: kćer Dinka, novinarka Nada Šovagović iz Zagreba, jednom i supruga Snježana, nekoliko novinara s kojima nije htio pričati, dva puta netko iz Državnog tužiteljstva tko se nije predstavio, netko iz njemačkog veleposlanstva, i jedan poziv s telefonske govornice u Zagrebu. Sad sam bio siguran da se radilo o pozivu Ljube Begića. Nazvao je mog oca tridesetak dana prije nego što je ubio Rimca i onda bio ubijen. Nije izgovorio ni ime, ni prezime. Andrija ga je prepoznao. Jedan drugog oslovljavali su s "cimeru". Begić je pitao kad će ići gledati slonove. Andrija je rekao da nema više slonova. "To nije razlog da se mi ne vidimo. Možda ću svratiti ovih dana. Na kojoj adresi živiš?", pitao je Begić. "Kraljice Jelene devet", kazao je moj otac i pozvao ga u goste. Pozdravili su se.

Popodne sam nazvao Radoša i rekao mu da sam našao ponešto. Otišao sam u njegov ured i izložio mu saznanja, kako se to kaže u službenom žargonu. Pažljivo je slušao. Upitao sam hoću li se zadržati samo na podacima ili mogu i predlagati, zaključivati.

- A šta bi ti predlagao i zaključivao?

- Treba saslušati Snježanu Sučić. Pitati je li Begić dolazio kod njih i, ako jest, je li joj muž nešto kazao.

- Dobro, to je okej.

- Treba saslušati Runju i Miškovića. Ozbiljno saslušati. Posebno zato što znamo da su kontaktirali i sa Žarkom Zankijem. Nemamo ih čime stisnuti, ali nikad se ne zna...

- To nemoj pisati. To ćemo vidjeti. Ispitaj Sučićevu ženu.

Pogledao sam na sat: pogreb mog ćaće vjerojatno je gotov. Nazvao sam Sučićev broj. Javio se mlađi ženski glas, a ja sam pomislio da je to Dinka, iako nikad nisam čuo kako govori. Zastao sam na trenutak-dva.

- Dobar dan. Oprostite. Trebao bih gospođu Snježanu Sučić...

- Tko je treba?

- Iz policije, iz Zagreba.

- Samo malo...

Predstavio sam se Snježani i rekao da bih htio razgovarati s njom. Odgovorila je da je već razgovarala s dosta policajaca i istražitelja, sve je već ispričala i po nekoliko puta. Molio sam je za samo pola sata, možda i kraće. Važno mi je, rekao sam, možda sam na tragu nečega. Pristala je. Rekla je da sutra dolazi na neku zdravstvenu kontrolu u Zagreb i da se možemo vidjeti u kafiću kod bolnice u deset sati.

Mara me dočekala u mom stanu koji je mirisao po svježem cvijeću i limunu. Ispekla je pitu od limuna. Držao sam se suzdržano, ali s tendencijom nezaustavljivog otapanja.

- I što sad? - pitao sam.

- Ništa. Prvo ću otići na jedno putovanje, onda ću se odmoriti. Poslije toga ću vidjeti što dalje.

Sutra putuje u Frankfurt. Rimac joj je prije mjesec dana predao pismo za ženu Brigittu, u slučaju da mu se nešto dogodi. Uredit će joj pismo, ostati možda koji dan u Frankfurtu, kasnije će u Berlin, tamo živi brat njezine majke. Dugo ih nije posjetila. Hoću li s njom? Zašto ne bih uzeo deset dana odmora? Ne mogu, jer mi je Radoš dao da se bavim Sučićem i Begićem. Rekao sam da sam otkrio da su se Sučić i Begić poznavali.

- Zašto je to važno? Begić je bio mrtav prije Sučića. To je gubljenje vremena...

- Vjerojatno, ali izgleda da je Begić nedavno posjetio Sučića. Inzistirao je da ga posjeti. Možda mu je prenio neku poruku ili nešto. Ujutro ću razgovarati sa Snježanom, ona je žena mog starog, ako joj je nešto kazao nakon posjete Ljube Begića.

- Znaš da je to besmisleno. Tu se mora ići direktno na Radića, Miškovića i Runju, a to neće nitko. To ne može nitko. Oni drže sve. Svi su se usrali od ovog ubijanja. Svi se boje. Svi. Nitko ovdje više nije siguran i svak pazi na svoju guzicu. A Predsjednik umire ili je već umro, samo se još nisu stekli uvjeti da nam se to kaže. Zato ja odlazim. Bolje ti je da pođeš sa mnom.

Jeli smo kiselu pitu. Opet sam spavao na kauču, a Mara u mome krevetu.

NIJEMCI

Točno onog dana kad je istekla jednogodišnja obaveza Ministarstva poljoprivrede da osigurava hranu Lanki, prestale su isporuke sijena, voća, povrća, lišća... Zima je počela ranije nego inače, hrane više nigdje nije bilo, a ako je se negdje i moglo pronaći, bila je skupa kao ljudska hrana. Napisao sam i treće pismo Predsjedniku. Bilo je nervozno i očajničko. Preklinjao sam i istovremeno odlučno zahtijevao. Prošao je jedan mjesec. Pa drugi, treći... Stiglo je i proljeće, a odgovora nije bilo. Ni sam ne znam kako sam Lanku uspio održati na životu. Ne znam ni kako sam ja preživio.

Odgovorili su mi nakon šest mjeseci. "Ured Predsjednika preuzet će logističku brigu o životinji tokom naredna dva mjeseca. Upućujemo Vas da u tom razdoblju stupite u kontakt sa Zoološkim vrtom Zagreb i da se dogovorite o tehničkim pitanjima vezanim uz primopredaju životinje. Ujedno Vas ovim dopisom obavještavamo da Ured Predsjednika smatra završenom komunikaciju s Vama."

Sve mi se srušilo. Morao sam naći rješenje u ta dva mjeseca. Obilazio sam gradske kancelarije, molio i kumio, pisao raznim ministarstvima, upravama i društvima prijatelja životinja, nazivao, objašnjavao, uvjeravao. Nitko nije htio pomoći. Rijetki koji su mi odgovarali savjetovali su da Lanku predam zoološkom vrtu. Prijatelji životinja pisali su mi da slonicu moram vratiti u Indiju, jer se sve ostalo mora smatrati mučenjem životinje. Od Snježane više nisam mogao dobiti ništa. Njezino pijanstvo pretvorilo se u trajno stanje.

Na isteku dvomjesečnog razdoblja koje su mi poklonili, iz novčanika sam izvadio vizit-kartu novinarke iz Zagreba, koja je dolazila pisati o Lanki i meni. Zvala se Nada. Dobio sam je iz trećeg pokušaja. Sjetila se, naravno. Pitao sam može li doći k meni.

- Imate neku priču?

- Imam.

- Zašto ste se sjetili mene?

- Zapamtio sam vas, a i nitko drugi nije mi dao vizit-kartu.

Nisam izgovorio cijelu istinu. Zapamtio sam je po gustoj crnoj kosi i po tome što mi je jasno pokazala da zna ponešto o mojoj ratnoj priči. Vješto sam izbjegavao zamke koje mi je

postavljala dok smo prvi put razgovarali o Lanki i meni. Imala je oko trideset i pet, i blijedu put.

Doputovala je za dva dana. Prvo je htjela da joj pokažem Lanku. Bilo me stid što se Lanka smanjila otkako ju je Nada posljednji put vidjela. Davao sam joj minimalne količine hrane, jer više nisam imao. Nada je pomilovala Lanku po vratu, a slonica je učinila ono što nikad nisam vidio da čini. Podvila je surlu i vrškom dodirnula Nadino rame.

Nisam joj ispričao sve što znam, ali ispričao sam dovoljno da svi skoče na noge. Nisam spominjao puno imena. Govorio sam o nekim našim ubojstvima. O kriterijima po kojima smo odvodili ljude i o načinima ubijanja Srba. O cjelonoćnim mučenjima. Novine su objavile sve što sam rekao, to jest sve što je napisala Nada. Cijela zemlja opet je čula za mene, posvuda su bile moje fotografije. Svi su opovrgavali moju priču, ali svi su znali da je potpuno istinita. Oni koji su trebali znati točno su znali što je prešućeno i zašto je prešućeno. Nada je bila zadovoljna, ali i uplašena. U telefonskom razgovoru od dvije-tri minute dva puta je pitala jesam li siguran da je istina sve što sam ispričao.

- Nemoj misliti da ti ja ne vjerujem, ali moram znati sigurno. Bit će tužbi... - ograđivala se. Rekla je da će možda doći kod mene u narednih četiri-pet dana. Napomenula je da razmislim i zapišem ako se sjetim još nečega što mi se čini važnim. Ja se sjećam svega.

Idućeg jutra Snježana nije bila u kući. Danima nije provirila vani, a sad je nije bilo. Obišao sam dvorište i Lankinu štalu: ništa. Pretražio sam njezin ormar u kojem je falilo odjeće. Nije bilo ni njezina kofera. Shvatio sam da je otišla i osjetio olakšanje. Sam ću se bolje boriti. Dinka je nazvala oko tri poslijepodne. Mama je kod nje u stanu i ostat će neko vrijeme. Zamolio sam je da pokuša pomoći majci. Odgovorila mi je da se ja očito nisam baš potrudio. Važnija ti je bila slonica, dodala je. Spustila je slušalicu. Nije se javio nitko da mi ponudi hranu za Lanku u zamjenu za daljnju šutnju.

Napadnut sam tri dana nakon izlaska Nadina članka u novinama. Pričekali su me navečer na izlasku iz kafića. Trojica maskiranih i naoružanih. Strpali me u auto, zavezali ruke, odvezli u garažu blizu nogometnog igrališta i izlomili mi puno kostiju. Kad su me pustili, prvo sam otišao kući i nazvao Nadu, a onda produžio u bolnicu. Nada je uzbunila ministra policije, američkog i njemačkog veleposlanika, novinare. Sutradan su mi svi došli u bolnicu. Ministar me uvjeravao da će počinitelji biti pronađeni. Dobit ću i danonoćnu zaštitu. Amerikanac mi je kazao da sam odsad i pod njihovim posebnim štitom. Nijemac je pitao treba li mi što. Treba mi hrana za Lanku. Obećao je da će to biti riješeno u najkraćem roku. I bilo je.

Nada je dolazila svakog dana dva puta. Spavala je u mojoj kući. Ona me i izvela iz bolnice poslije sedam dana ležanja.

- Želiš da ostanem? - pitala je kad smo sjeli pred televizor.

- Mislim da ćeš morati ostati, barem neko vrijeme, zbog Lanke. Ja ovakav ne mogu ništa. Nemaš izbora.

Uzela je godišnji odmor i brinula se za Lanku i mene. Brak joj se upravo raspao. Saznala je da je muž vara s nekom studenticom. Dobro sam se osjećao dok je ona bila u kući, toliko dobro da sam joj jedne večeri stavio ruku na rame. Obrazom je stisnula moju ruku. Poljubio sam je u vrat. Činilo se da joj treba nježnosti, nakon svega. Meni je trebao netko.

Njezin godišnji odmor blizilo se kraju, ali nisam htio da ode.

- Hoćeš li moći ostati još sedam dana ako ti ispričam još nešto?

- Moram pitati šefove.

Pitala je i odobrili su joj. Rekao sam joj za dvije jame u koje smo bacali ubijene. Za jame je znalo svega nekoliko ljudi. Nitko od njih nikad ih i nigdje nije spomenuo. Nema ih ni u onim nevažećim iskazima policiji. U jamama je, po mojoj procjeni, bilo najmanje sedamnaest leševa. Neki su zaklani, neki ubijeni metkom u glavu. Izvadite tijela iz jama, pa ćete vidjeti. Ja sam ubijao samo metkom. Tko je znao? Znali su svi. Svima je to odgovaralo.

Opet se sve uzbunilo, ali manje nego prvi put. Opet se nije javio nitko da me pokuša mirno ušutkati. Nada se ponovo morala vratiti u Zagreb, a ja sam to ponovo morao spriječiti. Ispričao sam joj još, i još. I onda više nisam imao što pričati. Izmišljao sam nova i nova ubojstva, nova zvjerstva, toliko i toliko djece, nove jame, ubijanje je bilo naš stil života. Nisam se mogao zaustaviti. Ali nitko se nije obazirao. Sve se ponavljalo, samo su se brojevi mijenjali, a brojevi ljudima ubrzo postanu dosadni i ne mogu više pratiti. Nada je definitivno morala otići.

- Hoćeš li se vratiti?

- Neću.

- Moći ćeš bez Lanke?

- Moći ću... Poslušaj me, odvedi je u zoološki vrt. Tamo će joj biti bolje. Moraš početi živjeti

normalno.

Kasnije sam čuo da joj se muž vratio. Zasitio se mlađeg tijela, prošla je strast. Primila ga je nazad. Bio sam povrijeđen, ali taj osjećaj nije dugo potrajao.

Sami Lanka i ja. Oko nas tišina i nigdje nikoga. Snježana i kćeri nisu me nazivale. Nijemci su i dalje slali novac za hranu, pa sam s te strane bio miran. Lanka je izgledala sve bolje, ali ja joj više nisam imao što dati. Između nas više nije bilo ničega. Održavali smo rutinu: donosio sam joj hranu i lijevao vodu, a ona je svakog jutra uzvraćala dodirima namreškane surle po mom licu, vratu i prsima. Kao bračni par. Hvatali smo se za rituale kao za slamke spasa.

Grad nas je izolirao. Između grada i nas prostirao se morski pojas prepun ajkula i pirana. Svatko se držao svoga teritorija i vladao je mir koji je u svakom času mogao skliznuti u njihov konačni obračun sa mnom i s Lankom. Čekali su krivi korak ili samo nečiji mig. Bio sam osuđen na smrt.

POVRATAK

Magaš je u praznom hotelskom restoranu čekao da se Jadran Rimac spusti iz svoje sobe. Bilo je točno pet poslijepodne. Rimca je na stolu dočekala kava uz koju je bio serviran vrčić hladnog mlijeka. Bio je mrk. Stavio je cigaretu u cigaršpic i pripalio. Ulio je dvije kapi mlijeka u kavu, istresao vrećicu šećera i uzeo čačkalicu da promiješa. Konobar je bio zaboravio žličicu. Magaš je pažljivo pratio Rimčeve pokrete.

Jadran Rimac nije imao vremena i koncentracije za okolišanje. Kazao je Magašu da bi bilo dobro da prestane biti neozbiljan, jer njegova neozbiljnost nikome ne donosi nikakvu korist, a neki bi od nje mogli imati i konkretnu štetu, što im se neće svidjeti. Ne radi čovjek i ne muči se da bi trpio štetu, nego da bi stekao još, uvijek još. Magaš je spustio pogled. Priznavao je krivnju.

Nekoliko dana ranije, krajem jula 1998, Rimac je Magašu usput kazao da je stiglo vrijeme da se vrati kući. Što, kakvoj kući? Kući, Vladimire, kući, kucnuo je čas za povratak, ali povratak u velikom stilu, i tvoj ego sad će sjesti na svoje mjesto. Dobit ćeš, na kraju, i moralnu satisfakciju. Što? Spremi se na povratak u Tužilaštvo, velike su šanse da ćeš biti imenovan za glavnog tužitelja, to je velika čast i zadovoljština. Zaista, Vladimire, to je spektakularan povratak, vidjet ćeš kako su ljudi ondje popravili mišljenje o tebi, vidjet ćeš osmjehe i srdačnost, srce će ti narasti poput leša na suncu. Zar nije divno što si to dočekao? Zašto si tako skeptičan? Magaševo lice ostalo je zamrznuto. Rimac je tada rekao da žuri, potapšao ga po ramenu i rekao mu da se javi. Magaš se nije javljao iduća tri dana.

Ne, ne vraća se natrag! Nitko ga ne može natjerati da se vrati, on je taj dio života zauvijek ostavio za sobom, toga više nema. Ne želi svjetlo na svom čelu, ne želi sastanke i stotine poziva, ne želi odlučivati, odgovarati, podnositi izvještaje, slušati naloge. Ne želi ni poniznost onih koji su se prije sedam godina zavukli u mišje rupe dok je odlazio, dok su ga tjeroali da ode. Vladimir Magaš nadao se da Rimac nije mislio ozbiljno ili da je zaboravio svoju, usput izrečenu, zamisao.

A onda ga je nazvao i zakazao susret. U pet popodne, ubrzo poslije buđenja, Rimac je dogovarao samo najvažnije sastanke, jer mu je mozak tada najbolje radio: kasnije su dolazili alkohol, buka, hrana, gubitak ili dobitak, stotine bezvrijednih informacija, linije kokaina, žene. Rimac se prestao suzdržavati, popustio je pred užicima, nije više mogao pratiti

događaje, konci su polako izmicali iz ruku, pa je bježao u alkohol, u samouništenje. Bio je toga svjestan, ali nije mogao skupiti dovoljno volje da se otrgne, da razmisli. Brigittu je zvao jednom ili dvaput mjesečno. Frankfurtske kuverte s fotografijama sve češće su ostajale neotvorene, pa je izgubio i taj minimalni doticaj s Aleksandrinim odrastanjem.

Nisi zvao, reče Rimac, pa sam morao ja tebe. Srknuo je malo kave. Gledao je Magaša u oči. Čekao je da nešto kaže, ali odvjetnik je šutio. Rimac će biti budan do šest ujutro, pa neka Magaš dobro razmisli i javi se do tog roka s konačnom odlukom. Nije potrebno da Rimac sad objašnjava koliko toga ovisi o Magaševu da ili ne, nije potrebno da govori koji su ljudi uložili sav svoj ugled i sav utjecaj da bi izbor pao upravo na nj, Vladimira Magaša, jer bilo je grčevitog otpora: neki su govorili da je Magaš Srbin, drugi da je kockar, treći da je odvjetnik mafije, ali svi su se, na kraju, povukli pred argumentima ljudi s autoritetom. Misliš li, pitao je, da je bilo lako slamati otpor neprijatelja koji je zagovarao nekog Čabraju, mladog i ambicioznog, bez mrlje u karijeri, izuzetno aktivnog u stranci. Kazao mu je da ne bude poput krave koja mahne repom i prolije sve mlijeko koje je dala. Ovo nije zajebancija, dodao je. Ovo su ozbiljne stvari, Magaš, zajebani ljudi i zajebano vrijeme. Svih ovih godina bio si mudar, neće te valjda u najvažnijem času shrvati slabost i malodušnost.

Magaš reče da ne treba razmišljati do jutra, razmišljao je, naime, svih ovih dana i može odmah reći: ne, ne pristaje, neće biti glavni tužitelj, i ne pada mu na pamet da se vraća tamo, prestar je i previše umoran za velike igre, spletke i sve te ljude koji će trebati nešto od njega. Hoće se povući iz svega, nastavio je, mislio mu je to kazati i prije ovoga, ali nije znao kako bi mu rekao. Uostalom, Magaš mu više i nije potreban, najteže godine su prošle.

- Sad si najpotrebniji, Vladimire - smireno je saopćio Rimac - vjeruj mi, sad si potrebniji nego ikad. Sad imamo priliku da sve sjebemo, kompa, moraš biti s nama. Ovo ne možemo bez tebe.

- Morate bez mene, Jadrane. Neću se predomisлити. Upoznao si me, znaš da neću.

Magaš je ustao od stola i pružio ruku Rimcu. Rimac mu je stisnuo ruku. Nije ustajao.

Konobar je Rimcu donio kajganu i čašu šampanjca. Magaš je, izlazeći iz hotela, osjećao da su mu pod pazusima izvori žive vode, kao da će se čitav uskoro pretočiti u prljavu lokvu na nekoj sporednoj cesti. Gradom kao da su išle samo djevojke čija je smjelost u pokazivanju grudi i nogu dostizala sezonski vrhunac: uskoro će početi kiše, kape, kaputi, čizme koje ubrzano odmiču Ulicom Nikole Tesle prema kazalištu i za sobom siju uskliknike. Magaš nije

vidio ni vitke noge, ni tamne krugove bradavica, koji su se ocrtavali ispod laganih haljina, ni izloge knjižara s Mein Kampfom na centralnom položaju. Mislio je samo o tome kako sad ne želi slučajno sresti bilo koga s kime bi morao izmijeniti pokoju riječ. Nimalo nije sumnjao u svoju odluku: bio je spreman na sve, neka Rimac učini što god hoće, što god mora, neće se predomisлити.

Nezahvalan si, Vladimire! Da nije bilo Rimca, što bi bilo s tobom? Pitaš li se to ponekad? Bio bi to pakao, a ne život. Ponižen i odbačen, skapavao bi neprimijećen od ikoga, u društvu štakora i žohara. Rimac ti je pružio ugodan život, skoro pa raskoš, dao ti je zaštitu, Vladimire, svojim imenom učinio je da, ipak, budeš prihvaćen, da te poštuju, da nitko ne prelazi na drugu stranu ulice kad te izdaleka ugleda. Misliš da je to malo? Misliš da si mu vratio sve dugove i da sad možeš mirno dalje? Tvoja zahvalnost morala je biti vječna poput pohlepe. Ne možeš sve napustiti tek tako, ne možeš misliti samo na sebe. Mogao bi i ti konačno dati malo više od korektnog. Ovo je rat, a u ratu nije pošteno misliti samo na spas svoje guzice ili svoje pogane duše. Zašto se bojiš izići na veliko igralište i igrati momačku igru? Što uopće možeš izgubiti? Imaš li išta?

Branimir Majstorović morao je biti smijenjen kad je SNS došao do podatka da je glavni tužitelj na prijemu u veleposlanstvu Sjedinjenih Država nekome šapnuo da ima sve materijale za pokretanje istraga protiv desetak počinitelja ratnih zločina s naše strane i protiv pet glavnih kriminalaca. Predsjednikov savjetnik Damjan Radić nekoliko dana zaredom dolazio je Predsjedniku s prijedlozima da se Majstorovića hitno smijeni zbog podrivanja poretka i veleizdajničke djelatnosti. Stigla su i dva nova posebna izvještaja SNS-a, s kompromitantnim informacijama o Majstoroviću: vidite, gospodine Predsjedniče, u posljednje vrijeme registrirani su njegovi kontakti s odvjetnikom Krešimirom Malenicom koji brani sve Vaše i naše neprijatelje, dva puta su snimljeni na večerama, kasnije su odlazili u stan tog Malenice; drugo, žene su Majstorovićeva slabost i dosad su mu razne mutikaše podmetnule nekoliko različitih djevojaka koje su ga usmjeravale u nekim odlukama; treće, alkohol: tužitelj Majstorović svakog je dana pijan i dosad je registrirano i dokumentirano pet njegovih neprimjerenih ispada u alkoholiziranom stanju, pri čemu je vrijeđao Vas i Republiku; četvrto... Predsjednik se, na kraju, suglasio. Radić je znao da pravi posao tek tada slijedi. Majstorović je bio lutka kojom je – pored alkohola, Malenice i lakih žena – u posljednje vrijeme upravljao ministar unutrašnjih poslova Mihael Nikolić, a Nikolić je bio jedina Radićeva konkurencija u nadmetanju za mjesto drugog, sutra i prvog, čovjeka u državi. Radić je znao da se popularni ministar neće predati. Doći će Predsjedniku sa svojim kandidatom kojemu se neće moći pronaći ni trun crnoga pod noktima. Damjan Radić ipak je

uspio: Predsjednik se odlučio za Vladimira Magaša.

Magaša je probudio telefon točno u šest ujutro.

- Kompa, vrijeme je isteklo - rekao je Rimac kad je Magaš digao slušalicu. - Šta mi imaš reći?

- Sve sam rekao, Jadrane, nisi me trebao zvati. Ne mogu to. Ništa se neće promijeniti ni ako pošalješ momke da mi slome noge. Oprosti.

- Dobro, Vladimire. Zbogom.

Damjan Radić bio je bijesan na Rimca, starog frankfurtskog druga. Pošto mu je saopćeno da Vladimir Magaš, zbog izmišljenih zdravstvenih razloga, ne može preuzeti funkciju glavnog tužitelja, Predsjednik je smjesta odlučio da imenuje Dražena Čabraju, kandidata ministra Nikolića. Nije se otvorio ni milimetar prostora za Radićevu očajničku intervenciju. Kiptio je, ali povišene emocije sad mu nisu mogle donijeti korist. Iznevjerio si ga, Jadrane, zakazao si u presudnom času, nisi više onaj stari, neuredan život, kupuješ ferrarije maloljetnim pičkicama, postao si cirkusant. Izazvao si mnoge neugodnosti. Damjan Radić morat će odsada biti fin i srdačan s onima kojima bi najradije zario nož u vrat, morat će gutati govna, paziti da ne istrči ni s najtanjim povodom za nasrtaj dušmana. Sad je bio preslab za obračun s ozbiljnim protivnicima.

Rimac je bio utučen neočekivanim porazom: uvrijedilo ga je Magaševo sebično odbijanje, ponizile su ga optužbe Damjana Radića. No nije dao da se vidi da mu ide loše. Noći je provodio krstareći gradom, s Marinovićem i djevojkama koje su se stalno izmjenjivale i koje ništa nisu razumjele, zaustavljao se u krčmama s narodnom muzikom i u klubovima sa skladištima droge, da bi popio konjak i osjetio da ga i dalje poštuju, da se boje. Kokain mu je bio sve slađi. U zoru je dolazio u hotelsku sobu sa zanesenom djevojkom kojoj je rutinirano davao da mu puši kurac. Jedne od tih utučenih zora spolovilo mu nije htjelo narasti u ustima i pod jezikom J. I. (16). Stavljala ga je i među svoje tvrde grudi, pa samo jezikom palucala po nježnom prorezu na vrhu, no ostajao je mlitav. Djevojka je u jednom trenu odustala i kratko se nasmijala. U sljedećem času pogodio ju je šamar od kojeg se srušila na pod. Gledala je Jadrana s izrazom nevjerice sve dok nije ustao i počeo je udarati nogom u trbuh. "Smij se sad, mater ti jebem! Smij se!", soptao je i udarao. Ona se zbilja počela smijati. Rimac je izvadio pištolj iz ladice, ona se smrzla, ispalio je tri hica u pod, petnaestak centimetara od njezine glave. Vrištala je, a on je spremio pištolj za pas, uhvatio je za kosu i nogom izbacio iz

sobe. "Mrš, đubre malo... Mrš! Ubit ću te, majku ti jebem, ubit ću ti cijelu porodicu", dovikivao je i pljuvao za njom.

Policajci su došli nakon petnaest minuta, njih desetak s fantomkama preko lica i dugim cijevima. Rimac je bio iznenađen i nije stigao pružiti otpor. Sjedio je u ćeliji policijske stanice u Đorđićevoj ulici, suočen s time da nema koga nazvati, osim Tomislava Marinovića. Nije bilo Magaša, nije bilo Damjana Radića. Prepušten sebi, ostavljen u prašini. Njegov najbolji drug Bumbar izrešetan je prije šest mjeseci u centru Beograda. Trideset i tri metka u tijelo. Rimac nije otputovao na sprovod, nego je u svim beogradskim dnevnim listovima platio čitavu stranicu na kojoj je posljednji put pozdravio velikog Aleksandra Markovića Bumbara, heroja triju frankfurtskih ulica u kojima se nije čuo njemački. Osmrtnice su bile potpisane s "Jadran, Brigitta, Aleksandra i Marin". Rimac mjesecima nije čuo Brigittin glas. Nikoga nije imao u ovom gradu, osim Tomislava Marinovića, a njega je imao i prije nego što je stigao u Zagreb: nije to rezultat kojim bi se čovjek mogao podičiti.

Pustili su ga poslijepodne, jer je nekome u policiji i dalje nešto značilo Rimčevo ime. Ali više ništa nije bilo isto: da je bilo isto, Jadran Rimac u ćeliji bi možda završio tek nakon što bi, gluho bilo, pokušao atentat na Predsjednika. Bila je to prva poruka. Najpametnije bi mu bilo da nestane, znao je to, imao je dovoljno novca da ode bilo gdje, da kupi kuću i pristojno živi do prirodne smrti. Što te sprečava da se ponašaš pametno? Koje su to mutne unutrašnje vode koje ti ne daju da se povučeš? Pusti sad čast, Jadrane, treba spasiti glavu, a spas je jedino u bijegu. Pusti poslove, neka propadnu, ne može mrtva glava uživati u parama. Sitne su ti šanse u ovoj bici.

Rimac je ostao.

Ostao je zato što mu je tako bilo lakše. Osjećao se prestarim da opet kreće ispočetka, a nije više bio dovoljno čvrst da živi negdje kao potpuni stranac, kao nitko i ništa. Neka istruli zaboravljen na Zrinjevcu, usisat će ga stabla, izjest će ga magla. Ovdje će uvijek biti Jadran Rimac. I kad ga ne bude, ostat će priča o njemu po šankovima prigradskih birtija u kojima stasavaju novi naraštaji, po sobama dobrih hotela u kojima novac gube direktori i kardiokirurzi, raskošnim kockarskim stanovima Nazorove i Gornjeg grada, gdje se sreći nadaju bogati obrtnici i bivši nogometaši, po ciganskim barakama u kojima frcaju kockice barbuta i potežu se pištolji. Jadran Rimac, govorit će, to je onaj što nije pobjegao ko pička, svaka mu čast.

9.

GENERALI

Kafići kraj bolnica tužniji su od samih bolnica. Dvojica-trojica veterana za šankom, konobarica sa smežuranim dekolteom, djeca koja plaču, starci i starice koji šute i zure u nešto, muževi i žene koji prikrivaju strah. Snježana Sučić sjedila je za stolom pored zahoda i pila čaj. Predstavio sam se i pružio ruku. Djelovala je mirno i distancirano. U meni je vidjela samo još jednog policajca kojemu će ponoviti ono što je ispričala svima prije mene. Ja u njoj, ipak, nisam vidio samo suprugu žrtve, potencijalnu svjedokinju koja će mi pomoći da razriješim slučaj. Bio je to razgovor neravnopravnih.

Iz džepa sam izvadio sliku Ljube Begića i stavio je pred nju. Pitao sam poznaje li tog čovjeka. Je li ga ikad vidjela? Nije nikad. Pitao sam je li sigurna. Potpuno sigurna, uzvratila je, ali mora reći da u posljednja tri mjeseca, nekoliko dana – možda sedam ili osam – nije bila kod kuće, nego u Zagrebu kod kćeri Dinke. Bolnice i pregledi. Možda je neznanac jednog od tih dana posjetio Andriju, ali muž joj ništa nije rekao. Zna da su nenajavljeno bili došli generali Mišković i Runje.

- Kazao mi je da su došli ljuti i otišli još ljući. To je bilo dan prije nego što je Andrija bio u Državnom tužiteljstvu u Zagrebu. Bio je malo uznemiren kad mi je govorio da su bili generali, ali nikako nije bio u nekom paničnom strahu, niti je pomišljao da odustane, da se negdje sklonimo.

- Jeste li već nekom od mojih kolega govorili o posjeti generala?

- Rekla sam to svima koji su razgovarali sa mnom.

Osjećao sam se glupo. Dolazili su, reče, tih zadnjih mjeseci različiti ljudi i svi su nešto nudili Andriji, htjeli su s njime trgovati, ali on nije bio raspoložen. Bio je pristojan i fin prema svima, nudio im piće i mezu, a oni su izlazili puni izgovorene ili prešućene srdžbe, obećavali mu da će požaliti, ili ga pozivali da bude pametan i još malo razmisli.

- Pitao bih vas nešto privatno, ako mogu?

- Pitajte...

- Je li bio dobar čovjek?

- Mislim da ovo nije zaslužio. Bio je sebičan i neobičan čovjek, ali nije ovo zaslužio. Sigurna sam da nije... Zar je za istragu bitno je li on bio dobar čovjek?

- Rekao sam da vas pitam privatno. Zašto ste mu se vratili?

- To je duga priča, a ja stvarno nemam vremena.

Rastali smo se pred vratima kafića. Ona je otišla u bolnicu, a ja na posao. Otišao sam na posao samo da bih sreo Radoša i ispljunuo pred njega bijes zbog toga što mi nitko nije rekao, niti je itko igdje zabilježio, da je Snježana Sučić pričala o dolasku generala Miškovića i Runje u njezinu kuću i njihovu razgovoru s Andrijom. Radoša nije bilo u kancelariji. Na nekom je sastanku, izvijestila me njegova tajnica Majda, vratit će se za sat, najviše dva. Nisam znao kako da potrošim tih sat-dva koji su se, govorilo mi je iskustvo, lako mogli protegnuti na tri-četiri sata, pa i na čitav dan: bilo je to vrijeme kad se u uredima SNS-a, u policiji, Tužiteljstvu i obavještajnim odjelima Oružanih snaga bez prestanka sastančilo. Nitko nikome ništa nije vjerovao. Predsjednik je postojano umirao i svima je već bilo jasno da je gotovo. Možda je već umro, ali Damjan Radić i Ivica Tot biraju trenutak kad će vijest biti objavljena. Smrt je bila zadnje što je u ovim trenucima smjelo biti prepušteno slučaju i uplašenim Predsjednikovim liječnicima.

Nazvao sam majku. Nije podizala slušalicu. Nazvao sam još jednom, ali rezultat je bio isti. Okrenuo sam broj u svome stanu da vidim je li Mara još ondje. Javila se baš kad sam mislio poklopiti telefon. Uhvatio sam je na vratima. Krenula je kući da se spremi za put. Ima vlak u pola četiri.

- Ti stvarno putuješ? - ipak sam bio iznenađen.

- Stvarno putujem - nasmijala se kao da ne vjeruje da joj nisam vjerovao. - Rekla sam ti zašto moram...

- A otkaz? Kad ćeš dati otkaz?

- Nazvala sam tamo prije pola sata. Uzela sam još deset dana dopusta.

- To je nešto novo?

- Shvatila sam da mi treba još malo vremena. Trebam donijeti ispravnu odluku, zar ne? Glupo je da takve stvari lomim preko koljena...

U ured mi je ušao Matko Radoš. Nije zatvorio vrata. Sastanak je, eto, završen ranije. Na brzinu sam završio razgovor s Marom. Kazao sam Radošu da sam ga tražio. Nasmijao se: nisi još shvatio da je važno samo kad ja tražim tebe, reče. Bio je dobro raspoložen, za razliku od mene. Izvadio je iz unutrašnjeg džepa na sakou ispresavijani list papira i predao mi ga. Dok sam uzimao papir, učinilo mi se da se iznad Radoševa ramena načas ukazao profil Damjana Radića. Brzo sam spustio pogled. U dokumentu je pisalo da ravnatelj SNS-a Ivica Tot odobrava moju molbu i donosi rješenje kojim me se premješta u Odjel za političke delikte. Neka se što hitnije javim svom novom pretpostavljenom. Šutio sam i gledao kroz papir.

- Duguješ mi večeru za ovo, polomio sam se - kazao je.

- Ja o ovome moram razmisliti - ispalio sam. Nije očekivao takvu reakciju, ali dočekao se na noge.

- Pa ti onda razmisli, druže Krstanoviću. Ali brzo - rekao je Radoš i izišao. Nisam ga stigao upitati zašto mi nitko nije spomenuo da je Snježana Sučić u iskazima govorila o Miškoviću i Runji. Matirao me ovim papirom.

Shvatili su da sam doznao, ili da sam na putu da doznam, nešto što nisam trebao, pa sad udovoljavaju mojoj molbi koju sam i ja bio zaboravio. Miču me od Sučića i Rimca, to je jasno kao dan. Ali miču me očinski, pokroviteljski, pa ako budem pametan, neće morati biti brutalniji. Sve se odjednom raščistilo, nestalo je magle, oblaka, upitnika, raznih mogućnosti, dilema. Svaka kuglica popunila je svoje ležište. Sad je potez bio na meni.

Jana je preda me stavila čašu s viskijem i kockom leda, i nalaktila se na šank s unutrašnje strane. Bljesnule su joj sise sapete pretijesnim grudnjakom. Imala je prirodnu sposobnost da trenutačno izazove želju. Nešto nije u redu, suosjećajno je konstatirala. Ništa nije u redu, odgovorio sam. I sebi je natočila viski. Kucnuli smo se i otpili po dobar gutljaj. Reče da zatvara birtiju i odlazi. Zarada je slaba, a ona ovo više ne može. Ne podnosi ljude i njihove pijane ispovijedi, gade joj se lica koja uvježbavaju kako da izgledaju dok opet traže da piju na dug, psi rata koji nikad neće proći, muškarci koji podrazumijevaju da bi se jebala s njima, nesretnici koji se zadužuju da bi plaćali dječje narkomanske dugove. Odlazi u Frankfurt. U Frankfurtu živi njezina sestra s familijom. Imaju restoran, pa će raditi kod njih. Imaju i kuću. Neće biti nikakav problem da živi s njima. Zapravo, već je dugo zovu.

- A Radoš?

- Ništa Radoš. Potrošio je sve kredite. I još se zadužio. Odvest će i mene u propast, ako ne završim s tim.

- A ja?

Nasmijala se.

- Ti si dobar dečko.

- Samo to? Dobar dečko?

- To je jako puno. Moraš se malo opustiti. Previše se svega bojiš. Ne smiješ se toliko bojati.

Ostavila me bez riječi. Podigao sam čašu, još jednom smo se kucnuli, ispili do kraja. Nagnuo sam se preko šanka, poljubio je u obraz i otišao.

GOVNA

Ni dobrim Nijemcima više nisam bio bitan. Ljeta 1999, u kratkom pismu, obavijestili su me da nisu u mogućnosti nastaviti s financiranjem Lankinih prehrambenih potreba. Istekao im je budžet ili tako nešto, a da bi se financiranje nastavilo, mora se posebno sastati neki odbor, skupština, nešto veliko. To će potrajati i neizvjesno je. Došao sam do zida. Više nitko nije htio čuti moje riječi. Više se nitko nije obazirao. Nada se odavno prestala javljati. Bludni muž se vratio i bili su sretni. Snježana i dalje nije htjela čuti za mene, kćeri su se javljale jednom mjesečno ili još rjeđe. Izgubio sam, bilo je jasno, i sad sam još samo morao spasiti Lankin život. Morao sam je odvesti u Zoološki vrt u Zagrebu. Nisam je više imao pravo mučiti svojom mukom.

Jedva sam uspio unajmiti kamion s visokom i dugačkom rešetkastom prikolicom, u koji je Lanka mogla udobno stati. Zadnji novac dao sam za kamion, a sloničine hrane bilo je za svega jedan obilniji obrok. Uputili smo se prije svitanja da izbjegnemo oči koje likuju. Cijelim putem padala je kiša i curci su tekli niz Lankina pleća, a njoj je to prijalo. Zagreb je bio usporen kišom. Parkirao sam kamion pred zgradom u kojoj su, na drugom katu, živjele Dinka i Snježana. Zatrubio sam dva puta, ali nije se dogodilo ništa. Tru-truuuu, truuuuuuuu! Opet ništa. Izišao sam i pretrčao do ulaznih vrata. Mog prezimena nije bilo na ploči sa zvoncima. Zaboravio sam kako se zove vlasnik stana u kojem žive njih dvije. Vratio sam se u kamion i ponovo zatrubio. Truuu-truuuuuuuuu-truuuuuuuuuuuuuu! Neki prozori počeli su se otvarati, na nekima su se pojavljivale mrke figure, samo se na njihovu prozoru nije zbivalo ništa. Stanari su vikali na mene, psovali mi majku luđačku, prijetili policijom. Ja sam i dalje trubio, stiskao sam kao u bunilu, kao u snu.

Tada mi je metak fijuknuo pored glave. Razbudio me. Zavladała je tišina. Prvo što se čulo bilo je otvaranje prozora. Dinka! Iskočio sam iz kamiona i došao pod prozor. Kiša je i dalje padala.

- Zovni mi Snježanu, molim te!

Premišljala se trenutak, dva, tri. Pa je zakoračila u sobu i odmah se vratila na prozor.

- Zašto sve to činiš? Zašto nam sve to činiš? - bila je na rubu plača. Zatim je pobjegla s prozora. Pojavila se Snježana. Izgledala je smireno. Rekao sam joj da pođe sa mnom. Vodim Lanku u Zoološki vrt.

- Kasno je, Andrija...
- Nije kasno! Pođi sa mnom i sve će biti dobro. Trebaš mi!
- A šta je bilo kad si ti trebao meni? Gdje si bio?
- Znaš gdje sam bio... - tiho sam odgovorio.

Molio sam je da pođe sa mnom. Smjestit ćemo Lanku i živjeti sretno do kraja života. Preklinjao sam je da mi vjeruje. Izjavljivao da je nikad više neću izdati. Sad neću odustati sve dok ne krene sa mnom i Lankom. Trajalo je, a Snježana je samo šutjela. Vidio sam da će popustiti.

Izišla je iz zgrade. Prišao sam joj i zagrlio je. Prihvatila je zagrljaj, osjetio sam da joj curi niz lice. Naglo se otrgnula iz zagrljaja. Reče da krenemo, misleći da ćemo Lanku u kamionu prevesti u Zoološki vrt. Ne, moja odluka bila je drukčija. Ići ćemo pješice. Možda dva sata šetnje ulicama Zagreba. Da nas svi vide i zapamte. Pitala je jesam li pomahnitao.

- To mi je još jedina, zadnja želja. Molim te još samo to... Samo još to, Snježana.

Kad smo iz Bauerove ulice skrenuli desno, u Vlašku, s obje strane ceste ljudi su se zaustavljali da nas gledaju: Lanka se gegala ispred nas, a nas dvoje hodali smo svečano i ponosno, kao na pogrebu nekoga kome je bilo vrijeme da umre. Svijet nam nije dobacivao, nisu nas vrijeđali, ni pljuvali. Gledali su bez riječi. Promet je bio zaustavljen, ili je tekao vrlo otežano, pa su vozači trubili i trubili, ali bi odustali kad bi do njih stigao glas da neki ljudi vode slona u zoološki vrt. Tu ne pomažu trubljenje i galama.

Lanka je počela obavljati veliku nuždu na Kvaternikovu trgu. Jednolično se gegala, nezainteresirano ostavljajući za sobom pravilne nakupine govana. Bilo mi je malo neugodno, i Snježani također, ali građani su se pravili da ništa ne primjećuju, da se ne događa ništa neobično. Lanka je prosipala govna po cesti. U jednom času, u Maksimirskoj ulici, istovremeno je mokrila i rigala izmet. Promet je bio blokiran, ali ljudi su, zapravo, bili mirni. Nisu bili nimalo agresivni. Neki su krenuli za nama. Uхватила se malena kolona koja je pazila da ne ugazi u Lankine žitke lokve na asfaltu. Kiša je prestajala, nebo se čistilo.

Pred ulazom u Zoološki vrt već su čekali novinari i policija. Lanka se zaustavila pred ogradom. Prišla su mi dvojica policajaca i zatražili dokumente. Pružio sam im osobnu kartu i vojnu iskaznicu. Snježanu nisu pitali ništa. Jedan se udaljio da provjeri moje podatke, drugi je pitao što želim. Kazao sam da sam došao pokloniti svoju Lanku zoološkom vrtu.

- Otkud vama slon?

- Duga priča, prijatelju.

- Pozovite direktora Zoološkog vrta - ubacila se Snježana. - Da netko potpiše da preuzima Lanku, pa da idemo kući. Molim vas, gospodine.

Policajac ju je poslušao. Direktor je stigao za petnaestak minuta. Dočekala ga je rulja koja je šutjela kao u kazalištu. Pružio mi je ruku i rekao da sam se morao najaviti, dogovoriti. Stalno su štekali fotoaparati.

- Nije slon hrčak. Što bi bilo kad bi se svi ponašali poput vas?

- Ovo je jedini slon u našoj zemlji.

Na kraju, potpisao mi je potvrdu. Zagrlio sam i poljubio Lanku, a ona me dotakla surlom po licu. Snježana ju je pomilovala iza desnog uha. Odveli su Lanku.

Uputili smo se natrag. Držali smo se za ruke. Odleživao se život na ulicama. Vreva, škripa, žurba. Možda mi je netko i dobacivao, možda mi je netko psovao majku izdajničku, ali nisam ništa čuo. Nisam vidio ostatke Lankinih govana po ulicama. Progutana su.

Vratili smo se svojoj kući.

STRAH

Brigitta je dobro razumjela hrvatski, i srpski, i solidno je govorila, ali nisu mnogo razgovarale. Mara Ištuk predala je Jadranovo pismo njegovoj supruzi, ova joj je ponudila kavu, čaj, sok, pivo, Mara je tražila samo čašu vode i pitala može li zapaliti cigaretu. Brigitta je donijela vodu i malenu keramičku pepeljaru. Sjela je nasuprot Mari i pitala kako je putovala, gdje je odsjela. Mara je poslušno odgovorila i opet zašutjela: osjećala se krivom u društvu Brigitte Rimac, plavokose vitke žene koja je izgledala mlađe od svojih godina, u njezinu velikom svijetlom stanu s visokim stropom i savršeno bijelim zidovima. Gdje vam je kćer, bojažljivo je pitala Mara, zove se Aleksandra, zar ne? Otišla je s društvom, stalno se povlači po gradu s društvom, ne razumijem je. Zašto se osjećaš krivom? Što si učinila? Sedam puta spavala si s Jadranom Rimcem, a ova žena, Brigitta, i njezina kćer čekale su da se on vrati ili da barem nazove. Znala si da ima ženu i kćer, ali svejedno nisi htjela zanemariti žmarce u bedrima, nisi se htjela odupirati. Trebala si ga istraživati, a ostavljala si mu ugrize po vratu i stegnima. Kako ti se to moglo dogoditi? Zaboga, Maro, kako?

Rimac je brzo saznao da je otvoren lov na njega i da Mara Ištuk zauzima važnu ulogu u hajci – jer ovdje se progon kriminalaca naziva hajkom – hajci koju je, uostalom, i očekivao od časa kad je nezahvalni Vladimir Magaš odbio ukazano povjerenje. Dva dana nakon što je bio priveden zbog pucnjave u hotelu i zlostavljanja šesnaestogodišnjakinje, poslao je Marinovića da pronade gospođicu Ištuk i da je lijepo zamoli da se odvaži na večeru s Jadranom Rimcem. Red je da upoznate čovjeka kad vam je već toliko zanimljiv. On vas želi upoznati: raspitao se i čuo samo pohvale i komplimente, pa hoće i osobno vidjeti što je to zavelo ljude u čije procjene, inače, vjeruje. Marinović joj je dao svoj broj telefona i rekao da se javi kad bude spremna. Nazvala je već idućeg dana. Dugo je priželjkivala susret s Rimcem.

Mara je pristala sastati se s Rimcem na javnom mjestu, jer je šefa Čabraju obavijestila s kime ide na sastanak, a poslije će napisati detaljnu zabilješku. Ali javno mjesto nije bilo javno: Klub je radio samo za njih dvoje. Posluživao ih je vlasnik i glavni kuhar Goran Bajsić, a u kuhinji je bio samo jedan mladi pomoćnik kojemu je bilo strogo zabranjeno da ulazi u prostor za goste. Na Bajsićevu diskretnost moglo se sa sigurnošću računati zato što je Rimcu dugovao pozamašan iznos. Ne bi se usudio učiniti ništa što bi Rimac mogao shvatiti kao neposlušnost. Donosio je velike tanjure sa žlicom hrane u sredini, osmjehivao se, točio vino, osmjehivao se, pitao je li bilo u redu, zahvaljivao. Maru je zbunio ambijent: nije znala da li da se osjeća svečano ili uplašeno. On je bio opušten, ovo je bio njegov teren s kojeg su

preventivno uklonjeni svi koji bi ugodan prostor Bajsićeva restorana mogli ispuniti nervozom i tenzijom. Tokom čitave večeri nije rekao ništa vrijedno pamćenja, osim što je usput spomenuo Damjana Radića i nečiji rođendan u Frankfurtu neke godine. Jedino što je htio tog prvog puta bilo je da ga ona opet poželi vidjeti. I uspio je u tome, ali to nije bilo teško: što je više saznavala o njemu, to ju je više privlačio. Umjesto da bude obrnuto.

Posljednja velika utakmica Jadrana Rimca. Njegova posljednja bitka, bitka u kojoj je ostavljen sam na vjetrometini, na nekom životnom Kupreškom polju s kojeg su njegovi roditelji, poslije onoga rata, došli u plodnu Slavoniju, bitka u kojoj ga ne može spasiti ništa i nitko. Rimac se, jadna mu majka, odlučio pouzdati u lukavstvo, ne shvaćajući da je lukavstvo dugoročna prednost samo kad protiv sebe imaš ravnopravnog suparnika. Što ćeš s lukavstvom kad ti je protivnik toliko premoćan da te u svakom času može zgaziti kao opušak? Rimac je mislio da je lukavo usitno slati ucjenjivačke poruke dojučerašnjim kompanjonima. Mislio je da će Radića zbuniti njegova drčnost i spremnost za ljuti boj, pa da će doći pameti i upriličiti teatralno pomirenje u nekom skrivenom dvorcu, daleko od gradske vreve i užarenosti, bit će samo najbolji ljudi, dovest će pahuljaste djevojke iz Moldavije i Srbije, nabavit će najfiniji kavijar, i šampanjac, i vina iz Francuske, španjolski pršut, leskovački ćevap, dvije-tri popularne pjevačice s dolinom nade među sisama, kokain čist kao Blažena Djevica Marija, i rum iz Gvatemale, cigare iz Havane. Mislio je da Radića treba podsjetiti tko je on, hej!, on je Jadran Rimac, onaj Rimac iz Frankfurta, kao da si zaboravio, moraš se sjetiti, a potom će sve opet biti kao nekad. Zajedno kao nekad.

Prve ljetne večeri 1999. Mara Ištuk provodila je s Jadranom Rimcem u praznom Klubu, u kinu, u noćnim šetnjama po Cmroku i Mirogoju (pokazao joj je grobnicu koju je kupio), u vožnji po oronulom gradu čiji je centar rano lijegao. Kad bi kasnije pokušala prepričati Bošku sadržaj sastanka s Rimcem, shvaćala je da nema što kazati: razgovarali su o svakodnevnom stvarima, o dnevnim političkim događajima, vremenu, o njoj, o malešnom Zagrebu, pokvarenim ljudima i još pokvarenijoj vlasti.

- Čudni su ovi ljudi. Svak bi odmah miliončić, ništa manje, a kad dođu do miliončića, hoće odmah i dva, i pet, deset. Ko da je miliončić kutija cigara - rekao je jednom.

U prvih nekoliko susreta Rimac je dva puta spomenuo Radića, ali Mara je to prešutjela Bošku. Prešutjela mu je još neke detalje, jer je ionako zamjećivala da je Boško nepovjerljiv prema njezinu učestalom druženju s Rimcem, a sumnjičavost mu je rasla i zbog toga što je Mara svaki put bila sve škrtija u opisivanju susreta. Radića je u početku prešućivala i Draženu Čabraji: rekla mu je kasnije, nedugo prije Rimčeve smrti. Bošku je govorila samo u

aluzijama. Čabraci je kazala kad je shvatila da mora donijeti nešto veliko, jer su sastanci s Rimcem postali besmisleni iz svake perspektive koja nije bila njezina. Tada je već imala i štošta drugo prešutjeti: žrtvovanje Radićeva imena činilo se dostojnim ulogom u očuvanju mračnije tajne.

Jadran ju je jedne večeri, na izlasku iz restorana Gorana Bajsića, upitao hoće li na još jedan konjak u njegovu hotelsku sobu. Pristala je bez mnogo oklijevanja. Od prvog časa draškala ju je misao o seksu s Rimcem. Maru je uzbuđivala sirova energija koja mu je izvirala iz očiju i iz svake kretnje. Kad se poševi s njime, uostalom, možda će joj konačno odati nešto važno i golemo, nešto što će uzdrmati cijelu zemlju: opojno je kad se zadovoljenje gole tjelesne želje podudara s uzvišenijim razlozima i opravdanjima.

- Koliko plaćaš droljicama koje dovodiš ovdje? – zanimalo ju je kad su se zatvorila vrata. Rimac je rekao da ne plaća ništa, curicama je čast, zadovoljstvo i građanska obaveza.

- Hoću da meni platiš.

- Jebeš se za pare u slobodno vrijeme? Država slabo plaća?

- ...

- Koliko?

- Sve. Baš sve!

- A šta ako nemam toliko?

- Pronađi! Otmi!

- Šta ću dobit zauzvrat?

- Što želiš?

- Dupe! A onda ću te možda i oženiti.

- Uh, to bi bilo previše novca za tebe. Ti eventualno možeš skupiti za jednu sisu i pupak.

Mara je izvadila sisu iz grudnjaka i prešla kažiprstom po bradavici.

- Ali prvo, novac...

Napustila je njegovu sobu oko devet ujutro. Otišla je na posao, a Rimac je ostao spavati. Asfalt je isijavao vrelinu, grad je bio spor. Mara se zaustavljala pored izloga bez namjere da išta kupi, pripalila cigaretu, poluprazni tramvaj broj šest, novine. S posla je otišla već oko tri, a zaspala je čim se spustila na kauč u dnevnom boravku: sanjala je slonove, ali ne cirkus, nego nešto čudno, krdo slonova nekamo ide, ona stoji sa strane, slonovi je ne primjećuju.

Jadran se tog dana, sasvim neuobičajeno, probudio u šest poslijepodne. Iz hotela je izišao u deset. Nigdje nikoga. Namjeravao je prošetati do trga i kupiti sutrašnje novine, a zatim se vratiti pred hotel gdje će čekati Marinović. Odvest će se u Klub gdje je Rimac dogovorio sastanak s nekim momkom koji je predlagao kupovinu umjetničkih slika koje nikad neće biti jeftinije: Rimac bi trebao davati novac, a momak će pronalaziti slike i smanjivati cijenu. Uvjerava da je to mudro ulaganje. Vidjet ćemo.

Krenuo je slabo osvijetljenim sporednim ulicama. I onda su ga dočekala trojica, pa se u sekundi našao na stražnjem sjedištu džipa s tamnim staklima. Maskirani otmičari nisu govorili. Vezali su mu ruke lisicama, a na oči stavili crni povez. Rimac se nije opirao i nije ništa pitao. Mislio je da je ovo kraj, da je Radić izgubio strpljenje, saznao je za njegovo druženje s tužiteljicom Ištuk, ne voli kad mu se prijeti i kad ga se izokola ucjenjuje, mislio je da će sad biti ubijen kao što su ubijeni mnogi koji su smetali, posao će biti obavljen čisto i profesionalno, nitko ništa neće pitati, neslavan svršetak jedne karijere koja je obećavala. U jednom trenutku više nije mogao u mislima pratiti rutu kojom se voze. Dovedi su ga u podrum neke kuće, posjeli ga na stolicu, pa ga svezali za nju, a jedan od maskiranih odmah se dao na posao: vješto i brzo ošišao je Rimca do kože. Nestali su i brkovi. Nije se opirao.

- Što me ne roknete bez ovih sranja? - pitao je. - Koji će vam ovo kurac...

Zatim su ga digli na noge i zavezali mu ruke za cijev koja je išla tik ispod plafona. Svukli su ga do gola. Isti onaj koji mu je skinuo kosu i brkove počeo ga je sapunati po prsima, trbuhu, genitalnom području i po nogama. Pažljivo mu je obrijao svaku dlačicu. Onda druga strana: leđa, guzica, bedra. Još ispod pazuha. Eto te, Jadrane, kao beba, velika beba! Gladak poput noža. Potpuno razodjenutog, izbacili su ga pred ulaznim vratima hotela. Nitko ga nije vidio. Bila je to druga poruka.

Jadran Rimac punih mjesec dana nije izišao iz sobe. Dolazio mu je samo Marinović koji je pustio glas da je Rimac otputovao na neko vrijeme, u egzotične krajeve. Zašto, Jadrane, zbilja nisi otputovao, kad si se već otisnuo na ovo jednomjesečno lažno putovanje? Zašto je bilo tako teško zaista otići i zaboraviti? Lijenost ili fatalizam? Marinović mu je donosio

hranu, novine, vijesti, glasine, alkohol, drogu i novac. Nije se javljao ni Mari, pa je i ona, poput čitavog grada, mislila da je Rimac na nekoj dalekoj destinaciji, tko zna kakvim poslom, ili je sve shvatio i, nakon poduzetog razdoblja, opet odlučio biti racionalan. U sebi se bila pomirila da je Rimac izgubljen kao svjedok, da je, nažalost, učinio ono što se u prvom času čini kukavičlukom, a tokom jedne prospavane noći prometne se u jedini pametan izbor. Svoje pretpostavke podijelila je s Boškom i šefom Čabrajom. Bili su suzdržani. Šteta, govorili su samo da nešto kažu.

Jadran je nazvao Maru jedne ranojesenske večeri i kazao joj da se vratio. Želi je vidjeti. Neka dođe u njegovu sobu već ove noći. Izgledao je umorno, drukčije, gotovo izmučeno. Nije se brijao najmanje pet dana, kratka kosa bila je masna, oči mutne, vrećice ispod očiju nabubrile kao kifle, pepeljara puna dopola popušenih cigareta, soba u neredu, ni nalik sobi u kojoj je Mara Ištuk već jednom bila, sad je to bio prostor koji je govorio da u njemu živi neko ljudsko biće, sad su tu bili mirisi kojih prvi put nije bilo.

- Jesi li nekom spominjala da sam ti nešto govorio o Radiću?
- Nikome, baš nikome! - slagala je.
- Kako onda Radić zna?
- Što zna?
- Zna da sam ga spominjao tebi.
- Kako znaš da on zna? Uostalom, nisi mi skoro ništa ni rekao o njemu.
- Shvatio sam iz nekih... poruka.
- Nikome nisam rekla ni slovo, baš ništa! Nikome! Što se dogodilo?
- Nije važno, ništa.
- Ti se bojiš Radića, zar ne?
- Zajebi tu priču...
- Bojiš ga se?
- ...

- Zašto si se onda vratio u grad, zašto nisi ostao tamo gdje si bio? Ako ga se tako jako bojiš...

Dugo ju je gledao u oči i šutio. Zatim je sjeo na krevet, raširio ruke i otvorio se. Zašto se od mene uvijek očekuje da budem praktičan, pitao je. Prizna da nikamo nije putovao, čitavo je vrijeme u ovoj sobi. Ja više nemam snage da budem praktičan, reče, nemam snage da odigram najrazumniji potez. Za praktičnost je potrebna snaga, potrebna je volja da se uspije, a u Rimcu toga više nije bilo. Ne mogu, uzdahnuo je, ne mogu opet u skrovišta i jazbine, da se trzam na svaki šum, da mislim o svakom koraku i svakoj riječi, da se sljubim s okolinom i postanem neprimjetan, ne mogu opet biti neprimjetan, jer lakše je opet biti siromašan nego nevidljiv, nego zavučen u mišju rupu koliko god kvadrata imala i koliko god bila luksuzna, mišja rupa je mišja rupa i ovdje i na Barbadosu, lišen razuzdanih noći, restorana, vožnje pustim i pokislim avenijama. Ne mogu, rekao je, a suze su mu se gubile među sivim oštrim dlakama. Ostajem ovdje. Pokrio je oči dlanovima.

Mara je sjela pored njega i zagrlila ga. Zašto se bojiš Radića, tiho je upitala. Skidajući ruke s lica, kazao je da ga se ne boji, nego je izbezumljen zato što je natjeran u rat protiv Damjana Radića, a u tom ratu, zna to još iz frankfurtskog doba, nikako ne može biti pobjednik. Rimac je Mari prešutio da je, u prvih petnaest dana nakon što su ga oteli i temeljito ošišali i obrijali, Marinović tragao za čovjekom koji će ubiti Radića, Predsjednikova najbitnijeg savjetnika. Prešutio je, naravno, i brijanje i šišanje. Marinović nikoga nije mogao naći, doduše, nije se smio obratiti na puno adresa, jer je postojala opasnost da glas o potrazi za egzekutorom doprije i do ušiju samog Radića: njegove uši su posvuda. Išao je samo onima za koje je bio uvjeren da će šutjeti. Prva dvojica su ga odbila: stvar je previše riskantna, a uostalom, i gotovo neizvediva, budući da se savjetnik Radić nigdje ne pojavljuje i ne kreće se po otvorenom prostoru. Bio je, u najmanju ruku, drugi najbolje čuvani pojedinac u zemlji. Procjenjivali su da ga se, realno, može ubiti samo miniranjem komada ceste kojom će sigurno proći ili teškim helikopterskim raketiranjem njegove moderne dvokatnice u sjevernom dijelu grada, u kojoj je – opkoljen kamerama i Specijalnim snagama policije – živio sa suprugom, te starijim sinom i njegovom obitelji. Bio je to prekompliciran posao i za SNS, a kamoli za samostalne ubojice koji su imali dovoljno jednostavnijih poslova: valjalo je ubijati odmetnute dilere, pričljive pomoćne radnike, nadobudne došljake kojima je sve išlo lako i brzo, hladne Janjevce rođene u Zagrebu, koji su se na telefon javljali: "Kuj me to vika?" Posla je bilo dovoljno. Posljednja nada bio je Andrija Sučić. Rimac ga nikad nije sreo, ali znao je dosta o njemu. Mislio je da bi on mogao biti dovoljno lud da ubije Damjana Radića, ali i dovoljno ozbiljan da zaboravi ponudu, ako je odbije. Poslao je Marinovića u gradić K. na jugu. Marinović je učinio sve, ali Sučić nije prihvatio. Govorio je da je prestar za to, a i nema

motiva. Ne treba mu novac. Svejedno mu je. Rimac je odustao od potrage, napustio bijesnu zamisao.

- Zatvoren sam sa svih strana, nema izlaza - rekao je dok ga je Mara i dalje pokroviteljski grlila na krevetu. - Moje je prošlo. Ja sam iza sebe imao Frankfurt, Bumbara i sve to, a ovi sad iza sebe imaju pravi rat, oni su heroji. Sad je njihovo vrijeme. Samo ostani uz mene.

- O kome govoriš?

- Ah, o kome govorim?! Znaš o kome govorim.

- Ispričaj mi sve, molim te! To je možda jedini način da se pokušaš izvući, jedini način da te pokušamo izvaditi.

- Nikad se nisam bojao uvaljivanja, bojao sam se vađenja.

- Razmisli, ne možeš puno izgubiti... Možda nam se i posreći. Nije valjda ni Radić neuništiv.

- Ostani uz mene, molim te. Do kraja.

Zadnjih dana svoga života, kad nije bio s Marom, Rimac je ludovao po gradu. Rasipao novac, samoubilački pio rakiju i šmrkao, kockao u najveće uloge ikad, ako ništa drugo, išla ga je karta, iako mu je to bilo sve manje važno, prestao biti selektivan kad su u pitanju žene, kao nekad u Frankfurtu, kad je sve počelo. S Marom je bio drukčiji. Pristojan i suzdržan, pazio je što pije i što govori. O Radiću je govorio na kapaljku, s vječitom zadrškom ljudi koji se, ipak, nadaju čudu, a ona je brižno skupljala te kapi, uzaludno vjerujući da će odjednom iz njega poteći planinska rijeka koja prodire i kroz kamen, i kroz meso, i koja će mu spasiti glavu.

Brigitta Rimac i Mara Ištuk šutjele su dok Brigitta nije upitala zašto je Jadran ubijen.

Ubojstvo nije bilo slučajno, zar ne? Pitala je mirno i tiho, i ne sasvim nezainteresirano.

Gledala ju je u oči i zahtijevala odgovor. Mara je rekla da ne zna. Ima mnogo sumnji, rekla je povlačeći posljednji dim cigarete, ali zapravo joj ništa nije jasno. Možda je najbolje da tako i ostane, zaključila je vrteći opušak u pepeljari. Reče da bi morala poći.

Oprostile su se uz labav stisak ruke. Vani je bilo vlažno i prohladno. Boško je čekao u kafiću preko puta.

10.

PREDSJEDNIKOVA SMRT

Vladimir Magaš ručao je za stolicem kad sam ušao u njegovu domsku sobu. Jeo je žlicom. Učinilo mi se da mu je drago što me ponovo vidi. Znao sam, reče, da ćeš opet doći. Sjeo sam na stolicu nasuprot njemu, a on je prestao jesti. Iza njegovih leđa žmirkao je mali televizor koji se u svakom trenutku mogao trajno utrnuti. Drago mi je što nisi otputovao, reče, ipak si ti pametan momak. Zadovoljan je što ozbiljno uzimam njegove savjete. Tada sam shvatio da se i nemam s kime posavjetovati, osim s njim. Rastužila me ta spoznaja.

Izvadio sam rješenje o novom radnom mjestu i dao Magašu da čita. Brzo je sve razumio.

- To si htio?

- Jesam, ali sad više ne znam...

Pitao je imam li drugu opciju. Sad nemam ništa, ali dosad nisam o tome ni razmišljao. Uzmi dopust, kazao je, pa razmišljaj, ali država je država. S tom tvojom strukom, a kasno je da budeš liječnik ili nešto slično, dodao je, može se raditi za državu ili protiv države. Prvo je, naravno, neusporedivo sigurnije.

- Zašto onda vi niste ostali raditi za državu?

- Imao sam drugu opciju. I prestani mi konačno govoriti vi.

- Rimca.

- Da, dođu vremena kad i Rimac postane ozbiljna opcija, jer se izbriše granica između države i rimaca, ili postane nevidljiva prostim okom. Oni budu jedno te isto. Osim toga, ne može Rimac svakome ni biti druga opcija - zavjerenički se osmjehnuo.

- Mogu li telefonirati?

Nazvao sam Radoševu tajnicu i rekao joj da uzimam deset dana odmora. Neka sredi papire. Zatim sam nazvao majku, pustio sam da joj telefon zvoni do kraja, ali opet ništa. Počeo sam se brinuti. Uvijek se odmah javljala kad bih zvao.

- Razmišljao sam da odem negdje vani, s Marom... To je možda moja druga opcija.

To je hrabro, reče. On nikad ne bi skupio toliko hrabrosti. Samo velika hrabrost, očaj ili ludost mogu natjerati čovjeka da napusti sve ovo i da dvanaest sati dnevno pere tanjure u smrdljivim roštiljarnicama po marginama evropskih gradova. Za takav izbor čovjek mora imati razlog velik kao kuća.

- Imaš li takav razlog?

- Ne znam, možda.

- Da ga imaš, znao bi.

Televizija je odjednom sasvim zašutjela. Pomislili smo da je crkla. Onda se pojavila slika poznatog voditelja: bio je u crnom odijelu i s crnom kravatom. Nekoliko sekundi gledao je u kameru i nije govorio ništa. Potom je uzeo malo zraka i rekao: "Poštovani građani, umro je..." Televizor je zanijemio, a ubrzo je nestalo i slike. Magaš i ja gledali smo se kao da jedan od drugoga tražimo objašnjenje.

U stanu sam natrpao neku odjeću u ruksak, spremio četkicu za zube i pasoš, i krenuo na željeznički kolodvor. Više nije bilo vremena da svratim kod majke, a i bio sam ljut na nju. Ponaša se kao dijete, cijeli život ponaša se kao dijete. Samo bježi. Dosta mi je, baš me briga. Nije zaslužila da se brinem.

Stigao sam na kolodvor koju minutu prije polaska vlaka. Srećom ili nesrećom, željeznički promet još nije bio obustavljen zbog Predsjednikove smrti. Pronašao sam Maru u vagon-restoranu. Pila je pivo, pušila i čitala novine. Prenula se kad me ugledala. Poljubio sam je u obraz.

- Gladan sam. Može li se ovdje nešto jesti? Nisam se nikad vozio ovakvim vlakom.

- Stvarno? Naravno da se može jesti, zvat ćemo konobara...

- Nikad nisam prešao granicu. Baš nikad.

Lagao sam joj, dakle, o svojim putovanjima: Pariz, Budimpešta, Rim, Venecija, London, Beč. Izmišljao sam slike, mjesta, događaje, ljude. Reče mi da vješto lažem. Mogao bi biti romanopisac, dometnula je, mogao bi živjeti od svojih laži.

- I, što si još lagao?

POSJETIOCI

Čovjek iz Državnog tužiteljstva nazvao je i drugi put. Bilo je rano jutro. Kazao je samo da će za dvadeset i četiri sata po mene doći automobil i vozač koji će me prebaciti u Zagreb. Razgovor je bio kratak. Nisam stigao ništa reći. Odlučio sam da ću Snježani navečer kazati da putujem u Zagreb.

Istog dana oko pet poslijepodne pozvonili su mi na vratima generali Tonko Mišković i Marijan Runje. Snježana je bila otišla na kavu kod svoje sestre koja je živjela nekoliko ulica dalje. Generali i ja nismo se poznavali. Bili smo zajedno na više parada i svečanih postrojavanja pred Predsjednikom, ali oni se moga lica nisu mogli sjećati. Među tolikim važnijim licima moje im ničim nije moglo privući pažnju. Pozvao sam ih unutra, iako sam bio siguran da mi od njih može doći samo zlo. Ti znaš tko smo mi, mi znamo tko si ti, rekao je Mišković ubrzo nakon što smo sjeli za stol, pa nema potrebe da gubimo vrijeme. Znali su da ujutro putujem u Tužilaštvo. Znali su zašto putujem. Znat će i što sam pričao. General Mišković savjetuje mi da pričam što manje, pogotovo kad se radi o imenima.

- Ako budeš srao, bit ćeš ubijen - rekao je Mišković kao da govori da će sutra padati kiša - a ako budeš dobar, ti ćeš nekoga ubiti. Tebi to nije problem. I platit ćemo ti.

Runje nije progovarao. Pitao sam hoće li nešto popiti. Runje neće ništa, Mišković bi viski, ako ima. Nažalost, nemamo alkohola u kući. Onda neki sok. Učinio sam tri-četiri koraka do frižidera. Otvorio sam ga i uzeo ručnu bombu koja je ležala u jednoj od pregrada. Povukao sam osigurač i naredio im da jednostavno odu iz moje kuće. Zbogom, gospodo! Otišli su bez riječi. Neće ovo zaboraviti.

Rekao sam Snježani tko nam je bio u kući, ali ne i zašto su došli. Rekao sam da ujutro moram u Zagreb.

- Mogu li i ja s tobom? Da vidim Dinku i Anu...

- Možeš. Ujutro dolazi auto po nas.

Prije dvojice generala, jednog predvečerja posjetio me čovjek koji se predstavio kao Marinović. Došao je u društvu Mateja Bakule s kojim sam jedno vrijeme bio u istoj specijalnoj postrojbi. Zajedno smo ubijali, ali to nas, ipak, nije posebno zbližilo. Marinović, također, nije volio gubiti vrijeme. Kazao je da ga šalje Jadran Rimac i ponudio novac za

ubojstvo Damjana Radića.

- Ti si ionako mrtav čovjek, pa kad si već mrtav, učini nešto korisno - rekao je. Prestar sam ja za to, a i u lošoj sam formi. Novac mi ne treba. Svejedno mi je, vjerujte. Pozivao me da budem normalan i da razmislim. Rekao sam mu da nema načina da me uvjeri: o svemu sam promislio i sa svime se oprostio. Ustao je i krenuo k vratima. Šutljivi Bakula pošao je za njim. Marinović se onda zaustavio i kazao: - Idem vani nazvat Jadrana, pa ću se možda vratit da te ubijem. Čekaj me tu!

Nisu se vratili.

Tih dana, nazvao je i Ljubo Begić. Rekao je da će doći, dao sam mu adresu, ali na kraju, nije došao. Zvučao je kao da je u nevolji. Ljudi poput njega uvijek su bili u, manjoj ili većoj, nevolji.

Ispitivali su me glavni tužitelj Dražen Čabreja i njegov zamjenik, mislim da je kazao da se zove Ljutić. Svaka moja riječ je zapisana. Kunem se da sam govorio samo istinu. Više nije bilo razloga da dodajem i izmišljam. Istina je bila dovoljno teška. Tužitelj me pitao zašto sam po novinama pričao i ono što nije bilo. Zbog Lanke, odgovorio sam, ali ne očekujem od vas da me razumijete. Nije to lako ni ispričati, a kamoli razumjeti.

Navečer nas je isti vozač vratio kući. Skladno smo proživjeli posljednje dane. Nada je još jednom nazvala, zvučala je skrušeno. Htjela je da opet sve ispričam, jer je čula da sam svjedočio u Tužiteljstvu, ali spustio sam slušalicu.

Sanjao sam slonove. Mirno prolaze pokraj mene. Ponekad jedan podigne surlu u znak pozdrava.

OTAC

Dinka i Ana Sučić uspjele su se probiti dovoljno blizu mirogojskoj crkvi da jasno vide umirovljenog general-pukovnika Marijana Runju ispred lafeta, s nadgrobnim križem u rukama. Uz Predsjednikov lijes, slijeva su bila trojica mladih ratnih generala koji su i dalje u aktivnoj službi, zdesna Damjan Radić, pa Ivica Tot, iza Tota – Mihael Nikolić. Iza lafeta, umirovljeni general Tonko Mišković pokazivao je zagasitocrveni jastučić s okačenim Predsjednikovim odlikovanjima i medaljama. Bio je divan jesenski dan: kristalno sunce i čiste plohe boja, plava, crvena, žuta, nigdje ni jednog oblaka, nigdje nanosa sive i njezinih nijansi. Groblje je mirisalo po životu, priroda je zablistala posljednji put prije novog umiranja, Dinka, Ana i još dvjesto hiljada ljudi htjeli su biti ozbiljni i tugovati, ali ambijent im nije dao.

Zbogom, Predsjedniče! Zbogom, Najveći Sine! Tvoje djelo bit će naša trajna inspiracija, kad padnemo u teške sumnje i kad potonemo duhom, sjetit ćemo se Tvog životnog puta, patnji koje si prošao da bi nas u sretnom času povijesti izbavio iz tisućgodišnjeg sužanjstva, Tvoj lik nikad neće požutjeti u neuništivoj memoriji naroda. Tvoje riječi uklesat ćemo u vječni kamen, u kamenu barem ne oskudijevamo, iz gradskih pročelja izviraće Tvoje misli o Slobodi.

Posmrtni marševi, pučki napjevi, žamor molitve i pjev ptica. Neka ne primi muka kao plaću za svoja djela, govorio je nerazgovijetni kardinal. Predsjedniku je najbliže Jadran Rimac (1950 – 1999) kojem spomenik podigoše supruga Brigitta, kći Aleksandra i Marin. Dijeli ih desetak koraka. Na Rimčevoj grobnici jedna crvena ruža i titrava svjetlost iz prozirne plastične kutije.

Dinka i Ana pažljivo su promatrale ritualno presavijanje zastave koja će se ubrzo naći na Udovičinim mekim prsima, vojnici centimetar po centimetar spuštaju sanduk u raku, još nekoliko kapi blagoslovljene vode, zvuk trube koji razgoni sve druge zvukove, grumenje zemlje razbija se o površinu lijesa. Dinka drži Anu ispod ruke. Zbogom, Neprežaljeni, zbogom! Tvoj život posvećen nama učinit ćemo izvorom nadahnuća svih koje Bog obdari srećom da budu rođeni na ovom svetu tlu koje smo stoljećima uzalud škropili krvlju, sve dok nisi došao Ti da podariš smisao našim žrtvama. Svaki naš čin bit će zauvijek prožet svijeću o Tvojoj sveprisutnosti. Zbogom, oče!

Snježana Sučić lutala je pustim zoološkim vrtom dok su s Mirogoja odjekivali počasni plotuni, dok se svijet razilazio u tišini i punio ulice tupošću. Nije htjela s kćerima na Predsjednikov pogreb. Tražila je Lanku po zoološkom vrtu. Prolazila je pored pospanih medvjeda, žirafa, orlova i zmija, zaustavila se kod jednog mršavog vuka, pripalila cigaretu kod tuljana i ugasila je pred kavezom po kojem su se nervozno vrzmale dvije pantere. I Snježana je bila sve nervoznija. Nikoga oko nje, nikoga da upita gdje je slonica. Lanka! Lanka, gdje si? Javi se, gdje si!? To sam ja, Snježana! Gdje si? Javi joj se, Lanka!

Snježani se učinilo da je začula nekakav zvuk i smjesta je krenula u smjeru iz kojeg je stigao. Žurila je, ali je povremeno zastajkivala i osluškivala, pogleda uprtog u nebo nad Zagrebom. Zbunila se kad je na nekoliko koraka od sebe odjednom ugledala ženu koju nije poznavala. Bila je nešto starija od nje i djelovala je smireno.

- Čula sam da dozivate Lanku - reče žena. Snježana potvrdi glavom i očima. Bila je posramljena: netko je čuo kako uzvikuje sloničino ime. - Idite pedeset metara ravno, pa onda desno. Vidjet ćete Lanku čim skrenete...

Žena je čvrstim korakom prošla pored Snježane i nije se više osvrkala. Snježana je gledala za njom sve dok stabla nisu progutala šljunčanu stazu.

Ivica Đikić

Rođen 1977. u Tomislavgradu (BiH). Novinarstvom se počeo baviti 1994. u Slobodnoj Dalmaciji, a u tjedniku Feral Tribune bio je novinar i urednik od 1997. do gašenja lista 2008. godine. Od 2009. do 2010. bio je glavni urednik riječkog Novog lista, a od 2010. do 2016. bio je glavni urednik tjednika Novosti iz Zagreba, nakon čega je nastavio pisati u tom listu.

Cirkus Columbia dobio je 2004. nagradu Meša Selimović za najbolji roman objavljen u Hrvatskoj, Srbiji, BiH i Crnoj Gori. Po motivima tog romana oskarovac Danis Tanović snimio je 2010. istoimeni igrani film. Roman *Sanjao sam slonove* osvojio je 2012. tportalovu nagradu za roman godine u Hrvatskoj, *Ponavljanje* je 2015. nagrađeno Kočićevim perom, a *Beara* 2017. priznanjem Krunoslav Sukić Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka. Knjige su mu prevedene na španjolski, njemački, talijanski, norveški i slovenski jezik. Živi u Zagrebu.

Uz Tanovićev film *Cirkus Columbia*, koscenarist je i dugometražnog igranog filma Filipa Šovagovića *Visoka modna napetost* (2013), te scenarist televizijske dramske serije *Novine* (*The Paper*) u režiji Dalibora Matanića (2016/2018). *Novine* su svjetski odjek doživjele izlaskom na Netflix, najveću globalnu digitalnu platformu za gledanje filmova i serija.

Objavio: *Cirkus Columbia* (roman, 2003), *Domovinski obrat – politička biografija Stipe Mesića* (publicistika, 2004), *Ništa sljezove boje* (priče, 2007), *Gotovina, stvarnost i mit* (publicistika, u koautorstvu s Davorom Krilom i Borisom Pavelićem, 2010), *Sanjao sam slonove* (roman, 2011), *Ostatak svijeta* (poezija, 2012), *Šarik Tara: Život* (publicistika, 2013), *Ponavljanje* (roman, 2014), *Beara* (roman, 2016) i *Ukazanje* (roman, 2018).

Biblioteka Online

knjiga 164

Ivica Đikić

SANJAO SAM SLONOVE

© 2019 Ivica Đikić

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2019

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

Mysticsartdesign / Pixabay.com

ISBN 978-953-345-677-5 (HTML)

ISBN 978-953-345-678-2 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-679-9 (PDF)

ISBN 978-953-345-680-5 (MOBI)

Prvo izdanje

Naklada Ljevak, Zagreb, 2011.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture
Republike Hrvatske.**

